

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1991 1

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

91

49199100018,1

C08155 8

GRAFSKI OBZORNIK

Letnik XXXVIII

Leto 1991, letnik 38, številka 1.

Izhaja štirikrat letno. Izdaja Komisija za geografsko vzgojo in izobraževanje pri Zvezi geografskih društev Slovenije, Ljubljana, Aškerčeva 12. Odgovorni urednik: mag. Slavko Brinovec. Glavni urednik: mag. Drago Perko. Uredniški odbor: Janez Godnov, mag. Marija Košak, dr. Franc Lovrenčak, Tatjana Ogrinc, mag. Milan Orožen Adamič in mag. Maja Umek. Tehnična urednika: mag. Milan Orožen Adamič in mag. Drago Perko. Namizna založnica: Milojka Žalik Huzjan. Računalniški program STEVE za namizno založništvo: mag. Primož Jakopin. Tisk: Povše. Naklada 1000 izvodov. Naročila, reklamacije in prispevke pošiljajte na naslov Zveze geografskih društev Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. 12. za naslednje leto. Žiro račun pri SDK 50100-678-44109. Izhaja s finančno pomočjo Republiškega sekretariata za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo. Cena enojne številke 50,00 din in dvojne številke 100,00 din. Študenti, dijaki, učenci in člani geografskih društev imajo 20 % popust. Po mnenju Republiškega sekretariata za informacije spada glasilo med izdelke iz 7. točke prvega odstavka 38. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Za vsebino in jezik prispevkov odgovarjajo avtorji

UVODNIK	1
STROKOVNI ČLANKI	3
Drago Kladnik: NASELBINSKI SISTEM V NEPALU	3
Slavko Brinovec: DIDAKTIČNA NAČELA PRI POUKU GEOGRAFIJE 1	11
Božena Lipej: LOCIRANJE PODATKOV S POMOČJO ROTE, EHIŠ IN DMR	15
Drago Perko: DIGITALNI MODEL RELIEFA SLOVENIJE	19
Anton Sore: VREDNOTENJE RAZGIBANOSTI RELIEFA NA OSNOVI IZOHIPS	24
Barbara Kranjec, Milena Dimnik: LJUBLJANSKI ŽIVILSKI TRG IN NJEGOVA STRUKTURA	27
Drago Perko: RABA SLOVENSKEGA JEZIKA V ŽUPNIJAH IN ŠOLAH NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM	30
PRIREDITVE	33
Igor Vrišer: REFORMA GEOGRAFSKEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA NA UNIVERZI V LJUBLJANI	33
Ivan Gams: MISLI PRED NOVIM SPREMINJANJEM ŠTUDIJSKEGA NAČRTA GEOGRAFIJA NA FF	34
OBVESTILA	44
DRUŠTVENE NOVICE	46
PUBLIKACIJE	48

NASLOVNICA:

Budistični tempelj Swayambhunatah (Opičji tempelj) je ena od osrednjih zanimivosti v okolici Katmanduja. Postavljen je na gričku dobrih 100 m nad mestom. Začetki gradnje segajo v čas pred našim štetjem. Pozlačeni krogi njegovega zgornjega dela predstavljajo stopnje znanja, te pa tvorijo lestev k nirvani, ki jo simbolizira nekakšen dežnik pri vrhu. Živopisne molilne zastavice so popisane z molitvami, ki jih s plapolanjem opravlja veter. (Avtor: Drago Kladnik.)

O NAROČNIKI GEografskega OBZORNIKA

Drago Perko

Dragi bralci, pred vami je prva številka osemindesetega letnika Geografskega obzornika. To je pomemben dogodek v zgodovini slovenske geografije, saj se je zgodilo prvič, da ima ena od periodičnih slovenskih geografskih publikacij barvno naslovnico in za nameček še nekaj notranjih barvnih strani. V uredništvu smo veseli in hkrati ponosni, saj je to rezultat naših prizadevanj za čim boljše podobo revije, predvsem pa upamo, da ste zadovoljni tudi vi, naši bralci. Barvne strani zahtevajo od urednikov in uredniškega odbora še precej več dela, vendar pa mislimo, da bo z višjo kakovostjo revije naš trud poplačan. Na barvni naslovnici bomo vztrajali tudi v prihodnje, vse pa bomo dali od sebe, da bo v vsaki številki barvnih tudi nekaj notranjih strani, če le ne bo zmanjkalo finančnih sredstev.

Lansko leto smo uspešno zaključili: rečemo lahko, da so vse štiri številke Geografskega obzornika razprodane (na voljo je le še nekaj izvodov prve številke), pa tudi zaključni račun je pozitiven (prav ostanek sredstev je omogočil barvno naslovnico), čeprav so se stroški tiskanja revije med letom precej povečali, naročnina pa je ostala enaka.

Nezadovoljni smo, ker kar okoli petine naših naročnikov do začetka novembra 1990, ko smo razposlali opomine, ni poravnala svojih obveznosti. Za revijo, ki izhaja z zanemarljivo družbeno pomočjo, pa je pravočasno plačilo naročnin življenjskega pomena.

Zanimivo je pogledati, kdo sploh so naročniki Geografskega obzornika. Naklada revije je 1000 izvodov, od katerih jih gre 22 kot obvezni izvod v Narodno in univerzitetno knjižnico. Med naročnike jih gre 910, od tega k posameznikom 590 in različnim organizacijam (predvsem šolam) 320, še dodatnih 5 izvodov pa ostane za arhiv. Tako je v prosto prodaji le dobrih 60 izvodov vsake številke.

Izven Slovenije imamo 34 naročnikov (Jugoslavija: Srbija 4, Hrvaška 3, Bosna in Hercegovina 2, Makedonija 1, ostala Evropa 19, Združene države 4 in Kitajska 1), v Sloveniji pa so naročniki zelo enakomerno razporejeni.

Največ naročnikov je v ljubljanskih (333 ali

37 %) in mariborskih občinah (60 ali 7 %), precej pa še v občinah Kranj (42 ali 5 %) in Celje (26 ali 3 %). To je enak vrstni red kot pri številu prebivalcev teh mest oziroma občin. Nobene občine ni, ki ne bi imela vsaj enega naročnika. Regionalno gledano je največ naročnikov v osrednji in severozahodni Sloveniji (slika 1).

Pravilnejši pokazatelj je razmerje med številom naročnikov in številom prebivalcev (slika 2), vendar tudi v tem primeru izstopajo občine osrednje in severozahodne Slovenije.

Bolj kot zanimivost smo dodali še razmerje med številom naročnikov in površino po občinah (slika 3).

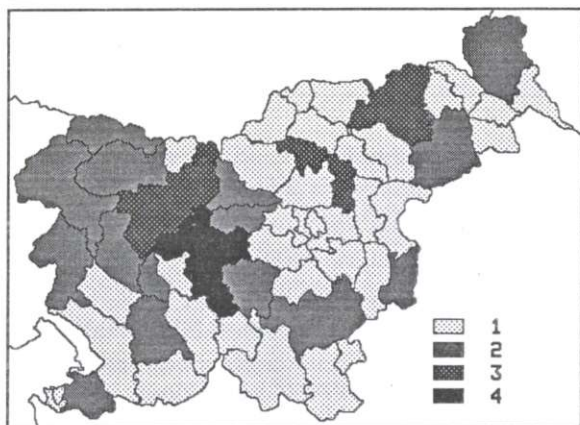
Uredništvo se bo trudilo, da bi še povečalo naklado Geografskega obzornika, še posebej na območjih z manj naročniki (južna in vzhodna Slovenija), in tako pocenilo posamezen izvod.

In za konec kratko obvestilo za vse, ki bi radi kupili posamezne številke prejšnjih letnikov: v Zemljepisnem muzeju na Trgu francoske revolucije in na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU na Novem trgu je na voljo še nekaj malega izvodov števil iz letnika 1990 in nekaj več iz leta 1989.

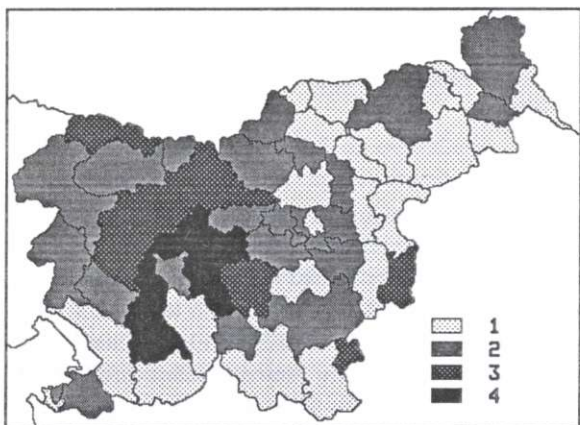
In še nekaj čisto za konec. Vse naše bralce ponovno vabimo k sodelovanju: pišite nam (kritizirajte, hvalite, predlagajte), pošiljajte svoje prispevke (navodila za prispevke so objavljena v uvodnem prispevku prejšnje številke) ali kako drugače vzpostavljajte stik z uredništvom. Še posebej vabimo učitelje, da pošljejo svoje prispevke iz pedagoške prakse.

Ob Novem letu vsem želimo dovolj sreče v zasebnem življenju, veliko uspeha pri delu v letu 1991 in vsaj nekaj optimizma za naprej.

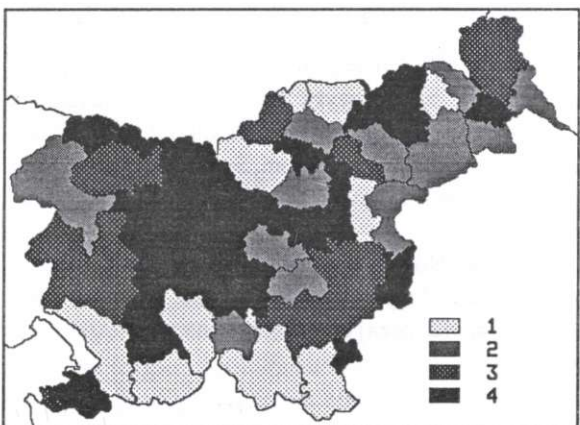

Slika 1: Absolutno število naročnikov Geografskega obzornika po občinah Slovenije (legenda: 1 - 0 do 9, 2 - 10 do 19, 3 - 20 do 99 in 4 - 100 in več naročnikov).

Slika 2: Razmerje med številom naročnikov Geografskega obzornika in številom prebivalcev po občinah Slovenije (1 - 0 do 24, 2 - 25 do 49, 3 - 50 do 74 in 4 - 75 do 100 naročnikov na 100 000 prebivalcev).

Slika 3: Razmerje med številom naročnikov Geografskega obzornika in površino po občinah Slovenije (1 - 0 do 1, 2 - 1 do 2, 3 - 2 do 3 in 4 - 3 in več naročnikov na 100 km²).

NASELBINSKI SISTEM V NEPALU

Drago Kladnik

UDK 911.37 (541.35)

NASELBINSKI SISTEM V NEPALU

Drago Kladnik, Inštitut za geografijo Univerze, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana, Slovenija

UDC 911.37 (541.35)

SETTLEMENT SYSTEM OF NEPAL

Drago Kladnik, Inštitut za geografijo Univerze, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana, Slovenia

Članek je nadaljevanje prispevka iz prejšnje številke Geografskega obzornika. Predstavljena so opažanja in izsledki udeležencev odprave Ljubljanskega geografskega društva v marcu 1990. Poudarek je na obravnavanju naselij, njihovega razvoja in strukturnih značilnosti, na kratko pa prikaže tudi značilnosti urbanizacije.

In the article settlement network, origin of settlements and their structural features are discussed. Also an urbanization process is shown.

Nepal je dežela vasi. Delež kmečkega prebivalstva je okrog 94 %. V državi je 4022 vaških panchayatov, v katerih se število prebivalcev giblje od 200 do več kot 12000. Vasi je približno 30 000. Osnovni determinanti, ki pogojujeta velikost in tip naselij, sta kvaliteta zemljišč in njihova površina. Nadmorska višina pa je činitelj, ki odločilno opredeljuje vertikalno porazdelitev naselij.

Mnoga naselja na slabo izbranih lokacijah, ki jih ogrožajo naravne ujme, so opuščena. Nova so nastala na bolj ugodnih lokacijah v bližini.

Posebnost v Himalaji je pojav transhumance, ki povzroča samosvoj razvoj naselij. Gibanje ljudi je povezano s spreminjanjem letnih časov. Nastajajo sezonska naselja. Poleti se ljudje dvignejo v višje višine, kamor odženejo živali na pašo. Pozimi se ponovno spuste. Dvojna naselja ali vasi so tipična lastnost gorskega prebivalstva. Tako je bila na primer prestolnica kraljestva Khasa poleti Sinja, pozimi pa Dullu.

Za nastanek in razvoj naselij so odločili naslednji razlogi:

- naravni činitelji:
 - relief ali morfološke oblike (položna pobočja, rečne in ledeniške terase, izsušene kotline, grički in višji grebeni, ipd.);
 - izviri in vodotoki, ki zagotavljajo pitno vodo in vodo za namakanje;
 - podnebje (milo in zmerno);
 - tipi in kvaliteta prsti (dovolj velika kmetijska zemljišča) in

- antropogeni činitelji:

- narodnostna struktura (tradicija);
- obrambni in varnostni razlogi;
- krma za živali (pašniki), gorivo (drva);
- gradbeni materiali;
- dostopnost in zveze;
- centralnost (religiozni in občestni centri, rečna sotočja ipd.).

V starodavnem Nepalju je zasnovalo omrežje naselij plemo Kirati. Mnoga vaška naselja (imenovana gram) so se pozneje preoblikovala v mesta (imenovana drang). Drangi so bili predvsem trgovska središča.

Med uporom in vstajo muslimanskega življa v sosednji Indiji, je poselilo nepalsko notranjost mnogo Hindučev, predvsem Braminov in Rajputov. Privabili so jih zlasti odmaknjeni ruralni predeli na pobočjih predgorja. Pred njimi so se mnogi staroselci umaknili v gorate predele in v nižje ležeče doline ter se pomešali s tamkaj živečimi plemenskimi skupinami.

Ljudje, ki so prihajali s severa, so večinoma poselili območja v višjih nadmorskih višinah. Himalaja je tako postala dom tibetanskih etničnih podskupin.

Predgorje je postalo stičišče indo-nepalskih in tibeto-nepalskih etničnih skupin. Tu so se formirala tudi originalna nepalska ljudstva kot so Gurungi, Magari, Manangi, Thakali, Rai in Limbu.

V Teraiu je vse polno različnih indijskih etničnih podskupin. Malariji so sprva kljubovali le avto-

toni Takuri. Gostota poselitve in naselij je višja kot na območjih priseljevanja Tibetancev, ki je po priključju Tibeta h Kitajski skoraj povsem ponehalo.

KRAJEVNA IMENA

Krajevna imena odražajo zapleteno vplivanje naravnih in družbenih dejavnikov pri nastanku in razvoju naselij. V krajevnih imenih severnega Nepala je več vplivov tibetansko-burmanskega, na jugu pa več indo-arianskega izvora. Predpone in pripone krajevnih imen predstavljajo ključ za razumevanje njihovega izvora.

Priponi di in gad (reka, sotočje), ki se pojavljata pri naseljih Gangadi in Banjru gad označujeta navezanost na vodna telesa.

Krajevna imena, ki imajo floristične pripone, odražajo pomemben pomen vegetacije: kharka (travnik), wan (gozd), kath (les), kusum (cvetica) in salla (bor). Primeri tovrstnih poimenovanj so naselja Sandhikharka, Chitwan, Kathmandu, Kusma in Salle-ri. Naselji Charikot (chari - ptica) in Gaighat (gai - krava) imata predponi z oznako živali.

Predpone z lastnostmi narave so tudi lekh (višja lega), bensi (nižja lega), fedi (gorsko taborišče), chhap (krčevina), thum (obronek), madi (odprt prostor), bari (suho polje), la (prelaz) in druge. Bang (Chepang) in lung (Limbu) označujeta kamnino oziroma kamen. Che, cho in jung v mongoloidski obliki oznanjajo vrh (Lamjung, Dhunche).

Utrdbe in mestna središča so bila zaznamovana kot gadh, gadhi in kot pur (Chandrakot, Ngadhi, Bhaktapur). Jong song (Jomson) pomeni novejšo utrdbo.

Nekatera krajevna imena imajo predpono po znamenitih osebah in kraljih. Primeri so Janakpur (kralj Janaka), Udayapur (kralj Udaya), Mahendra nagar (kralj Mahendra) in Birendra nagar (kralj Birendra). Ime Birgunj se nanaša na ministrskega predsednika Bir Shumshero.

V religioznih središčih sta na oblikovanje krajevnih imen močno vplivala budizem in hinduizem. Imena se nanašajo na sveta mesta, svetišča, svetnike in modrece.

Še več krajevnih imen ima izvor v imenu različnih plemen. Khumbu je kiratska beseda, ki pride iz besede khumung (selišče Majh Kirant). Rautahat je ime, ki izvira iz plemena Rahut (kravje ljudstvo),

Sinjali (rod Magarjev) pa je dal ime naselju Syanja.

Pripone gunj, nagar in khalanga odražajo tržna središča. Pripone najdemo v imenih naselij kot so Birgunj, Nepalgunj, Biratnagar, Jumla, Khalanga in številnih drugih.

TIPI NASELIJ IN ZNAČILNOSTI NJIHOVE MORFOLOGIJE

Tudi tipologija naselij temelji na naravnogeo- grafskih in kulturoloških razlikah. Dva osnovna tipa sta strnjen in razložen sistem. Na splošno je razpo- reditev posameznih tipov v Nepal naslednja:

- pravilna in uniformirana v Teraiu;
- razpršena in nepravilna v predgorju;
- gručasta in strnjena v Himalaji.

Prevladujoč tip v Himalaji in predgorju je vas, zgrajena na terasiranih ali nagnjenih zemljiščih. Pre- vladujejo majhne vasice in zaselki z gručasto zasno- vo z okrog 50 - 60 hišami. Kompaktnost naselij je odvisna predvsem od etničnih tradicij in razpoložli- vega prostora. Nekateri nepalske etnične skupine (Gurungi, Taruji, Tamangi, Magari) se rade koncen- trirajo v gručastih naseljih. Nevari v Katmandujski kotlini in predgorju so zgradili gručasta naselja z ozkimi ulicami.

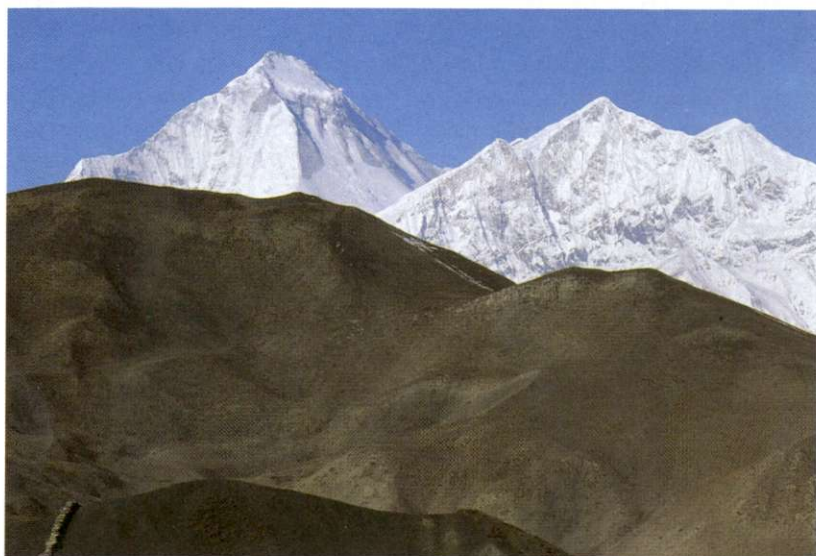
V predgorju so najpogostejša razložena nase- lja. Grade jih pripadniki plemen Bahuni, Chetri, Šer- pa, Danuvar, Darais in Limbu. V nižjem predgorju prevladujejo sestavljene oblike naselij. V vzhodnem Nepal z ozkimi dolinami in strmimi pobočji so nase- lja v primerjavi z zahodnim delom bolj izrazito razložena.

Samotne kmetije so pretežno na strmih gorskih pobočjih in v Notranjem Teraiu. Nastajajo v celkih s krčenjem gozdov. V nižinskem Teraiu pa je ponov- no prevladujoč sistem strnjenih naselij.

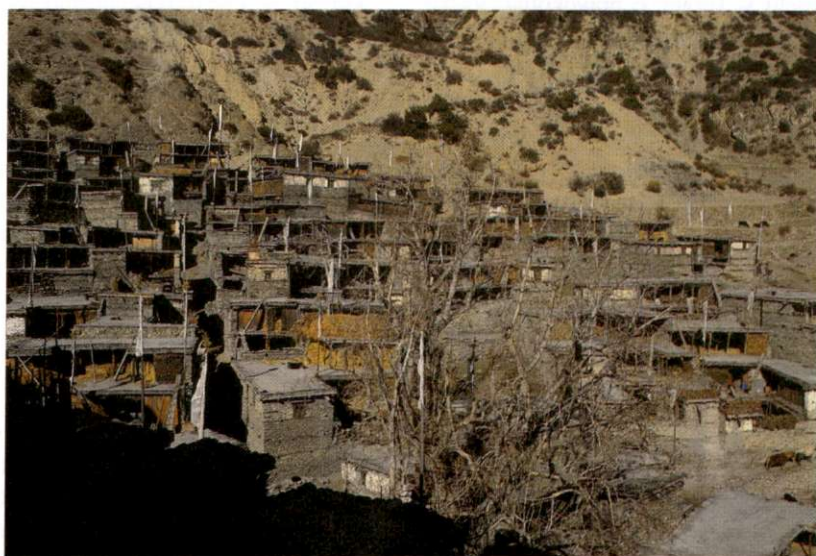
Florisne zasnove so zelo raznovrstne:

- vzdolž prometnic, gorskih poti in rečnih bregov so se razvile obcestne oblike naselij z linearno zasnovjo;
- radialna zasnova je nastala na stičišču prometnic iz različnih smeri: mnoge vasi so nastale na pomembnejših križiščih, velikost tovrstnih vasi je praviloma odvisna od jakosti prometnih tokov;
- ob rečnih sotočjih so se razvile vasi s puščičasto zasnovjo;
- okrog templjev, zgodovinsko pomembnih točk in

Slika 1: Pogorje Himalaje predstavlja ostro podnebno ločnico. Južna pobočja, kjer se padavine izdatno izcejaajo, so porasla z bujnim rastjem. V orografski senci severno od glavnega grebena pa je nekakšna visokogorska puščava. V ozadju je značilna trikotna kupola 8167 m visokega Dhaulagirija. (Avtor: Drago Kladnik.)

Slika 2: V dolini Manang so v višinah med 3000 in 4000 m naselja z značilno tibetansko arhitektonsko zasnovjo. Večinoma so nameščena na prisojnih pobočjih, kar omogoča boljši toplotni izkoristek. Zgradbe so si tako blizu, da strehe posameznih stavb, grajenih iz kamna, tvorijo terase višje ležečih objektov. Velike količine lesa so dokaz hladnega podnebja. Na posnetku je vas Braga. (Avtor: Drago Kladnik.)

jezer so se formirala naselja s krožno zasnovo: primeri so okrog templjev v Katmandujski kotlini;

- naselja s pahljačasto zasnovo so nastala v deltah rek in vznožjih, konkavnih delih pobočij: vasi v vznožju pobočij so v predgorju Nepala zelo pogoste;
- vasi na terasah: najdemo jih v gorskih dolinah, bodisi na rečnih bodisi na ledeniških terasah, na obeh je značilna razporeditev hiš v večih nizih, značilne so v vseh pomembnejših dolinah Nepala;
- zasnova okrog utrdb: vasi so se razvile na vrhovih vzpetin in so pravilno zasnovane, lahko pa imajo tudi neizrazit vzorec, razvile so se večinoma zaradi varnostnih razlogov v srednjeveškem obdobju, tovrstna naselja imajo zaradi prevetrenosti ugodno klimo, vendar predstavlja problem pomanjkljiva vodooskrba;
- v puščavskih območjih severno od grebenov Visoke Himalaje so se razvila naselja s stopničasto zasnovo: značilna je za naselja province Mustang in tudi zgornjega dela doline Manang, vasi so značilno zaprte navzven s sklenjenimi kamnitimi robovi;
- nepravilna zasnova: amorfna oblika je značilna predvsem za novo nastala naselja na območju Teraia.

V morfologiji nepalskih vasi se kažejo regionalne in kulturne razlikosti.

Oblika naselij v Teraiu je pravokotna. Vaške enote vključujejo dvorišča. Njihova značilnost je preprostost in uniformiranost, čeprav jo rušijo nekateri primeri ekstravagantne, neusklajene arhitekture. Osrednjega vaškega jedra praviloma ni. Vaške ulice in poti so ravne in so v sušnem delu leta prašne, v monsunskem obdobju pa se spremenijo v težko prehodno blato. Naselja v Teraiu so locirana sredi obdelovalnih površin.

Na morfologijo vaških naselij v predgorju je v prvi vrsti vplivala plemenska pripadnost. Naselja Magarjev so pretežno razložena, povezujejo pa jih glavne peš poti. Dominante v vaseh so senčna drevesa. Vasi Gurungov so strnjene. Vasi Brahminov in Chetrijev so razpršene, tako da tloris ni preveč izrazito oblikovan. Linearne oblike so v vaseh vzdolž rečnih dolin in trgovskih poti. Razložena naselja Raiev in Limbusov nimajo izrazitega jedra. Nevar-

ske vasi različnih talnih zasnov imajo nekatere ulice tlakovane z opekami ali kamni. Značilna je tudi zgostitev okrog templjev, zgodovinskih palač in trgov.

Himalajske vasi nimajo razločnih talnih zasnov. Vasi Šerp so dveh tipov: meniškega in nemeniškega. Meniška naselja so gručastega tipa, kjer navzven izstopajo samostani, imenovani gompas. V nemeniških vaseh so samostani daleč od vasi. Himalajske vasi leže vzdolž pašnikov in obdelovalnih površin. Ljudje varčujejo s prostorom tako, da grade terasaste, dvo do tri nadstropne hiše v vrstah tesno skupaj. S tem ne posegajo na skromne koščke rodovitne zemlje. Tradicionalno vaško naselje je ogledalo harmonije med odnosom človek - narava in ekološko bilanco. V vaseh je vrsta simbolov verskega značaja kot so v kamen izklesane in v zidove vzdane molitve (mani), molilni mlini v zidnih nizih in molilne zastavice. Kamniti portali na vhodih v vasi (čorteni) predstavljajo pomembno vizuelno dominantno.

RAZPOREDITEV NASELIJ

Razporeditev naselij v hribovitem svetu kaže naslednje zakonitosti:

- pri ustvarjanju omrežja naselij v posameznih specifičnih višinskih pasovih so imeli odločilno vlogo naravni činitelji;
- gosto poseljeno območje v goratih predelih je med 1000 m in 2000 m: znotraj tega pasu je več kot 50 % naselij, posebno močna je zgostitev v pasu 1000 do 1500 m, v katerem je kar 33 % vseh naselij;
- naselja nad in pod območjem koncentracije so redkejša: pod omenjenim pasom je 15 % in nad njim 25 % naselij v gorskem svetu, a od tega le 4,5 % nad 3000 m.

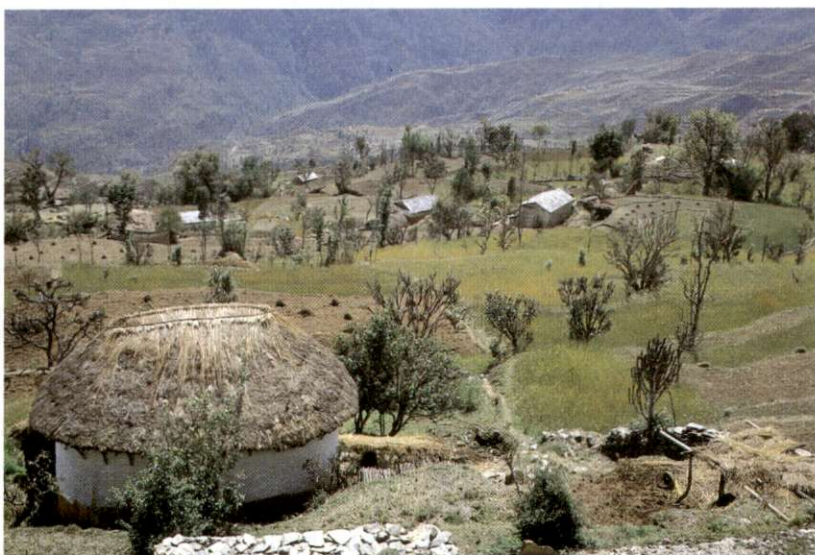
V območjih vročega in hladnega podnebja je vsega 40,9 % gorskih naselij, medtem ko je v območju zmerne klime preostalih 59,1 %.

Izjemo v tem splošnem poselitvenem vzorcu predstavlja nekaj manjših zaselkov in vasi v pokrajinah Taplejung, Solukhumbu in Dolpa, ki segajo nad 4000 m visoko. Ta redka visokogorska selišča so Tatagaon (5769 m visoko), Segumba (4572 m), Yangma (5266 m), Khapagaon (4300 m), Tarap (4093 m), Tsharka Bhot (4279 m) in še nekatera. Kot kraj z vsemi normalnimi, vsakdanjimi funkci-

Slika 3: Dolina Kali Gandaki med osematisočakoma Dhaulagirijem in Anapurno je najgloblja dolina na svetu. Po njej tečejo pomembne trgovske poti med južnimi in severnimi himaljskimi provincami. Vas Kagbeni je dobrih 3100 m visoko. Namakalni sistem omogoča večje in stalnejše pridelke ječmena, rži, krompirja in zelenjave. (Avtor: Drago Kladnik.)

Slika 4: Južna pobočja Himalaje so v nižjih legah gosto poseljena in intenzivno obdelana. Večje vasi so gručaste, manjši zaselki pa imajo značaj razloženih naselij. Hiše so skromne in najhne, čeprav so na grebenu zahodno od Pokhare praviloma zidane. V ospredju je ovalna hiša, krita s slamo, značilna za arhitekturo plemena Gurung. (Avtor: Drago Kladnik.)

jami velja vas Khapagaon za najvišje naselje na svetu.

STAVBNA DEDIŠČINA JE BOGATA IN RAZNOVRSTNA

Stavbni tip v Nepalju je odvisen tudi od naravnih razmer in kulturoloških tradicij. Pri njegovem formiranju so bili odločilni predvsem naslednji činitelji: relief, nagnjenost pobočij, podnebje, lokalni materiali, socialno-religiozna pripadnost in tradicija ter gospodarska razvitost. Skoraj vsako ljudstvo v Nepalju je razvilo samosvoj stavbni tip. Tako hiša praviloma odraža socialno organizacijo in značilnosti agrarne ekonomije posameznih območij. Gradbeni stil in gradbeni materiali so omejeni z nerazvitim gospodarstvom in prometnim omrežjem.

Pri gradnji hiš se uporabljajo pretežno lokalni gradbeni materiali. V Himalaji prevladujeta kamen in les, na ravnini Teraia ilovica, prst, bambus in trava, v goratem predgorju pa je prisotna kombinacija lesa, prsti in kamna, čeprav daleč navzgor v toplejše gorske doline segajo skromni objekti iz pletenega bambusa. Razvoj prometa je pripomogel, da so se pričele graditi modernejšie stavbe tudi v oddaljenih predelih.

Stavbe v Nepalju lahko razvrstimo v tri glavne tipe, ki se navezujejo na osnovna geografska območja:

- **Himalajska hiša:** Največji vpliv na orientacijo hiš ima insolacija. Stene so pogosto blizu vsaksebi, ali pa so kar skupne. Prevladujejo pravokotne, dvonadstropne hiše iz grobo klesanega kamnja. Na zahodu so najbolj pogoste hiše s strehami, ki so obenem terase nižje ležečih stavb. V pokrajinah Manang in Mustang so hiše pogosto ometane z blatom, kar povečuje izolacijsko sposobnost. Značilnosti streh so povezane s padavinami. V smeri od namočenega vzhoda Nepala proti sušnemu zahodu se strešni naklon zmanjšuje. Na vzhodu so pogoste pločevinaste strehe. Ravno ostrežje zadrži tanko snežno odejo, kar deluje kot dodatna izolacija. Dodatno toplotno zaščito predstavljajo tudi skladovnice lesa ali slame na strehah. Ravna streha je koristna tudi za opravljanje raznih hišnih opravil in za sončenje. Za ohranjanje toplote so potrebni debeli zidovi in malo oken. V Himalaji so nekatere hiše napol

vkopane in s tem bolje vsrkavajo talno toploto.

- **Hiša v predgorju:** Prevladujejo objekti z južno, jugovzhodno in vzhodno orientacijo. Hiše so večinoma dvonadstropne, narejene iz kamnja ali opek in blata, krite s slamo, včasih tudi z lomljeni ploščami skrilavcev. Zunanji zidovi so obarvani z raznobarnimi (belimi, rdečimi, rumenimi ali črnimi) blati, kar predstavlja njihovo osnovno značilnost. Zaradi varovanja pred dežjem imajo hiše v vzhodnem delu Nepala strmejšie nadstreške, medtem ko so le ti v sušnem zahodnem delu manj strmi. Hiše Brahminov, Kyaspatrov in Limbusov so praviloma trinadstropne.
- **Hiša v Teraiu:** V nižinskem Teraiu prevladujejo pritlične hiše z enim samim nadstropjem. Objekti so iz pletenega bambusa, ometani s kravjimi iztrebki in blatom. Oblika hiš je pravokotna, strehe pa so praviloma krite s slamo. Dvorišča so zaprta in ograjena.

Nekatere etnične skupine v Nepalju so razvile samosvoje stavbne tipe. Tako lahko ločimo razločke hiš Šerp, Gurungov, Magarjev in Nevarov.

Nevarski tip hiše je prevladujoč v Katmandujski kotlini. Tipična je vertikalna porazdelitev po nadstropjih. Večinoma pravokotne hiše so krite z opekami. Pritličje predstavlja skladišče za krmo, pa tudi zavetišče za živino. Drugo nadstropje je namenjeno prenočevanju, tretje z odprtim prostorom pa za goste. V zgornjem nadstropju (večinoma v 4. nadstropju) sta kuhinja in jedilnica.

Dvonadstropne hiše Šerp so velike. Streha je narejena iz lesenih skodel. Več oken je na sprednji strani hiše.

Tipične hiše so zasnovali tudi Gurungi. Razen pravokotne, kamnite, s slamo krite hiše so razvili ovalno, eliptično stavbo s stožčasto streho iz posebne trave, imenovane khar.

Opozoriti velja še na nov, moderen tip stavb, ki se pojavljajo predvsem v Katmanduju in izpodrivajo stare, tradicionalne nevarske hiše. Ravne strehe omogočajo stalno nadgrajevanje, predvsem za potrebe prenočišč za vse številnejše turiste. Tako je prav v glavnem mestu največje neskladje med naravnim okoljem in izgledom zgradb, s tem pa tudi med tradicionalnimi in novimi četrtni.

ZNAČILNOSTI URBANIZACIJE

Čeprav o urbanizaciji v preteklosti ni podatkov, sega zgodovina nastanka organiziranih človeških naselbin v Nepal v čas zgodnjih civilizacij na azijskem kontinentu. Prvo mesto v Katmandujski kotlini, ki jo je tedaj še preplavljalo jezero, je bilo Manjupattan, oddaljeno približno 6 km od griča nad Katmandujem, kjer je danes budistično svetišče Swayanbunath.

Lumbini v osrednjem Teraiu je bil živahno se razvijajoče urbano središče že pred Budinim rojstvom sredi 6. stol. pred našim štetjem. V vzhodnem Teraiu je uspevalo mesto Bideha. Iz prvih stoletij po Kristusu so mestna naselja Devpal, Patan, Koligram, Khainsapu, Sonaguthi in Thimi.

Obdobje srednjeveškega Nepala so obvladovala mesta Naksal, Katmandu, Patan (Lalitpur) in Thangkot, malo kasneje pa se je razvil tudi Bhaktapur. K razvoju naselij v pomembne mestne centre so največ prispevali nekateri slavni vladarji. Končnici puri in pur, ki sta se dodajali imenom, sta označevali prestolnico.

V obdobju popisa 1952/54 je imel Nepal samo 2,4 % mestnega prebivalstva, leta 1961 2,9 % in leta 1971 3,7 %. Leta 1981 pa se je delež povzpел že na 6,2 %. Rast v zadnjem desetletju je znašala 116,5 %, kar pomeni letni prirast 8,0 % in je bistveno višji kot rast kmečkega prebivalstva (2,4 %).

Preglednica 1: Spremembe v deležih urbanega in ruralnega prebivalstva v obdobju 1952/54 - 1981 (5).

popis	število	prebivalstvo	
		% urbanega	% ruralnega
1952/54	8 256 625	2,9	97,1
1961	9 412 996	3,6	96,4
1971	11 555 983	4,0	96,0
1981	15 022 839	6,3	93,7

Pred popisom v letih 1952/54 je na voljo le malo podatkov o rasti mest in urbanih središč. Merila za opredeljevanje naselij kot mest so bila nejasna. Vsako mesto je imelo določene koncesije, ki so narekovale značaj naselja kot urbane tvorbe. Večja mesta so praviloma razvila funkcije višje stopnje in boljše usluge. Vendar so še vedno mnoga nepalska

mesta v prvi vrsti velike, strnjene vasi oziroma velika naselja s kmečkim značajem. Tako je bilo v mestu Bhaktapur še leta 1971 kar 55 % kmečkega prebivalstva. Le malo središč ima razvite pomembnejše centralne funkcije.

Preglednica 2: Porazdelitev mest po številu prebivalcev in deležu velikostne skupine v strukturi vsega urbanega prebivalstva v letih 1971 in 1981 (5).

Velikost mest	Popis 1971		Popis 1981	
	št. mest	% od urbanega preb.	št. mest	% od urbanega preb.
5000-9999	4	6,29	2	2,04
10000-19999	5	15,93	3	7,43
20000-29999	5	13,99	4	10,25
30000-39999	-	-	4	14,09
40000-49999	2	18,45	5	23,49
50000-99999	1	12,78	2	18,13
100000 in več	1	32,53	1	24,58
	16	100,00	23	100,00
	(461 938 preb.)		(956 721 preb.)	

Šele popis iz leta 1961 je prinesel podrobno definicijo urbanih naselij. Kriteriji so bili število prebivalcev (nad 5000), prisotnost centralnih funkcij (šola, sodišča in uradi) ter trgovsko omrežje. Pogoje je izpolnjevalo 16 naselij, imenovanih sahar. Po letu 1961 je ime sahar nadomestilo mestni Panchayat. Zakon o mestnih Panchayatih je nastal leta 1962 in je bolj kot funkcijski kriterij poudaril število prebivalcev. Potrebno število po tem aktu je bilo 10 000, vendar so v popisu leta 1971 bila kot mesto opredeljena tudi nekatera manjša naselja. Leta 1976 so kot mesta veljala naselja z več kot 9000 prebivalci. Po popisu v letu 1981 je bilo skupno 23 mest z več kot 9000 prebivalci. V območju Jumla so nekatera naselja z več prebivalci kot jih štejejo manjša mesta.

Največje in obenem glavno mesto Katmandu je štelo 235160 prebivalcev in 42507 hiš. Drugo po velikosti je bilo mesto Biratnagar in tretje Patan, oba z več kot 75000 prebivalci. Urbana središča zavzemajo 0,2 % površine Nepala, v njih pa živi 8,2 % celotne populacije v državi.

Na območju Himalaje ni urbanih središč. Le-ta so samo v hribovitem predgorju in ravninskem Te-

raiu. Gostota poselitve je v osrednjem Nepalju z rodovitnimi dolinami visoka. Zastopanost urbanega prebivalstva v hribovitih predgorjih se je znižala na 52 %, medtem ko je v Teraiju porasla na 48 %, še v času prvega popisa 1952/54 pa je bila le 18 %. Urbanizacija v Teraiju hitro narašča s procesom emigracije. V treh glavnih mestnih središčih v Katmandujski kotlini je 50 % urbanega prebivalstva Nepala. Frekvenčna porazdelitev mest je v tesni zvezi z nadmorsko višino. Pod 1000 m je 76 % vseh mestnih naselij, 24 % pa više z maksimalno nadmorsko višino 1554 m. 7 mest je pod nadmorsko višino 100 m, le eno pa nad 1500 m.

Zaradi pomanjkljive vodooskrbe in stihijske pozidave je kvaliteta življenja v nepalskih mestih zelo nizka. Čeprav so do neke mere razvite nekatere osnovne bazične (stanovanja, šole, trgovine, bolnišnice, zdravstveni domovi) in servisne dejavnosti (kanalizacija, pitna voda, elektrifikacija, javni promet, komunikacije in rekreacijske možnosti), pa je njihova kapaciteta zaradi nenadzorovane emigracije s podeželja vseskozi premajhna.

Zanimiv fenomen predstavlja razvoj mestnih naselij v Katmandujski kotlini. Zaradi prevlade Katmanduja kot središča urbanih funkcij in servisnih dejavnosti je Bhaktapur izgubil komercialno funkcijo. Podobno usodo so doživeli mnogi manjši centri in satelitska naselja v neposrednem zaledju. Vplivno območje Katmanduja kot metropolitanske regije še vedno narašča. Kljub tesnemu kontaktu pa je Patan kot Katmanduju najbližje mesto razvil svoje funkcije. Nastala je konurbacija obeh mest, imenovana Veliki Katmandu, katere razvoj in rast je pospešila izgradnja sodobne prometnice med obema naseljem.

Urbana aglomeracija je nov fenomen v Nepalju, zato je prisotna pomanjkljiva infrastruktura. Značilni pojavi nepalskega mestnega načina življenja

so kriminal, korupcija, revščina, natrpanost in številne nesreče. V izogib vsem vrstam težav in problemov je potrebno razviti sistematično načrtovanje. Dosedanje planiranje še ni pokazalo uspehov pri sicer nenačrtani pozidavi in neustrezni rabi prostora. V praksi sta bila zanemarjena tako mikro kot makro nivo načrtovanja mest.

Katmandu se je zaradi naraščajoče industrializacije in povečevanja prometa zaradi lege v dnu kotline, ki zaradi temperaturne inverzije ne omogoča prevetrenosti, v zadnjih letih znašel v takšnem smogu, da ni možno videti okoliških vrhov. Prav tako je prekomerno onesnažena sveta reka Bagmati, ki s svojimi zanemarjenimi bregovi prej razdvaja kot združuje predele mesta na obeh straneh, čeprav bi lahko prispevala k večji skladnosti, lepoti in zdravi izrabi tistega, kar ponuja narava. Stihijska pozidava brezobličnih stavbnih gnot se širi na okoliške rodovitne ravnice. Predvidoma bo štel Veliki Katmandu leta 2001 575 000 prebivalcev, ki pa naj ne bi bili nosilci današnje populacijske polucije.

1. *Lastna opažanja.*
2. *Cencen, M. 1989: Geografski problemi Nepala. Magistrska naloga, Filozofska fakulteta. Ljubljana.*
3. *Kathmandu and the Kingdom of Nepal, 1985. Lonely Planet Publications. Victoria, Australia.*
4. *Kladnik, D. 1990: Osnovne agrarnogeografske poteze Nepala. Geografski obzornik XXXVII, št. 3/4, Ljubljana.*
5. *Kumar Panday, R. 1987: Geography of Nepal. Kathmandu.*
6. *Natek K., Perko D., Žalik Huzjan M. 1989: Države sveta 1989. Ljubljana.*
7. *Nepal, 1989. Inside guides, APA publications. Singapore.*

DIDAKTIČNA NAČELA PRI POUKU GEOGRAFIJE 1

Slavko Brinovec

UDK 37.026:91

DIDAKTIČNA NAČELA PRI POUKU GEOGRAFIJE 1

Slavko Brinovec, mag., Gimnazija Kranj, Koroška 13, 64000 Kranj, Slovenija

UDC 37.026:91

DIDACTIC PRINCIPLES IN GEOGRAPHY TEACHING 1

Slavko Brinovec, mag., Gimnazija Kranj, Koroška 13, 64000 Kranj, Slovenia

Didaktična načela so pomemben dejavnik v vzgojnoizobraževalnem procesu. Tokrat predstavljamo splošna didaktična načela, ki so pomembna za celoten vzgojnoizobraževalni proces in vsa predmetna področja. Naslednjič bodo na vrsti didaktična načela pouka geografije.

Didactic principles are an important item within the educational process. General didactic principles, represented this time, are of the extreme importance for the entire educational process and all the subjects topics. Didactic principles of geography teaching will be represented next time.

Uspešno delo je pri vsakem človeku odvisno od določenih načel. Ta načela moramo upoštevati pri vsakem delu. Kolikor bolj je delo zapleteno, več je formalnih načel, ki jih moramo upoštevati.

Izobraževanje je nedvomno zapleteno in zahtevna dejavnost in je zato razumljivo, da so v didaktiki formulirana številna načela, ki jih učitelj pri vzgojnoizobraževalnem delu mora upoštevati, če želi doseči uspeh. Didaktična načela so določena načela, ki vodijo učitelja pri vzgojnoizobraževalnem delu, da uspešno uresničuje svoje naloge. So osnovno pravilo, primarna zahteva, smernice pri učiteljevem delu (1, 235).

Na podlagi spoznanja objektivnih zakonitosti učnega procesa didaktična načela omogočajo, da je proces izobraževanja in vzgoje stalno vzročno posledično povezan. Na tej podlagi se oblikujejo številna načela, po katerih se učitelj ravna, da bi tako opravil svoje delo. Če učitelj tega ne bi delal, bi bilo učno delo slabo, improvizirano in samovoljno. Kolikor globlje spoznamo zakonitosti vzgojnoizobraževalnega procesa, toliko več je načel, ki odražajo te zakonitosti in njihovo strukturo.

Didaktična načela izhajajo iz pouka. Pri tem moramo upoštevati, da se znotraj pouka kaže didaktična zakonitost. Pouk je predvsem proces, ki se dinamično giblje. Ni statično stanje. Gibanje je ena izmed oznak didaktičnosti pouka. Pouk ima svoj začetek, potek in konec, ne glede ali ga obravnavamo v eni sami uri ali kot celoto.

Tako kot sleherni proces mora tudi pouk pri-

peljati do določenih rezultatov, do nekega učinka, do neke nove kvalitete. Ker je pouk vzgojnoizobraževalni proces, mora biti ena izmed nalog pouka tudi višja stopnja izobrazbe in vzgoje učencev.

Vzgojnoizobraževalni proces poteka vzpenjačje. Vedno je usmerjen k doseganju novih kvalitete, zato vodi učence od neznanja k znanju, od manjše sposobnosti k večji, od nespretnosti in pomanjkanja navad k spretnosti in navadam.

Učni proces se kaže v enotnosti znanja in sposobnosti, v enotnosti vzgoje in izobraževanja, spretnosti in navad, dejstev in posplošitev.

Didaktična načela kot vodilna načela vzgojnoizobraževalnega procesa se nanašajo na vse dele tega procesa in učne vsebine, učne metode, učna sredstva in pripomočke, za organizacijsko pripravo pouka, na spoznavno psihološko stran pouka, ne pa samo na kakšen del pouka. Vse to zajema pouk. Nekatera načela se bolj nanašajo na eno stran, druga na drugo. Vsa skupaj pa predstavljajo učni proces v celoti (2, 237).

Učna načela so določena generalizacija, posplošitev. Kadar pouk neposredno izvajamo, moramo imeti pred očmi, da so didaktična načela izhodiščna vodilna načela za vzgojnoizobraževalno delo. Učitelj jih mora neprestano upoštevati, od oblikovanja učnega dela do zaključka tega dela v razredu. Didaktična načela so splošni regulatorji vzgojnoizobraževalnega procesa, po katerem se učitelj ravna, da doseže cilj. Število didaktičnih načel ni dokončno določeno. Pri mnogih didaktikah, pedagogih in meto-

dikih se navajajo predvsem sledeča:

- znanstvena in vzgojnoizobraževalna usmerjenost;
- prilagodljivost pouka starostni stopnji učencev;
- zavestna aktivnost učencev;
- sistematičnost in postopnost;
- nazornost;
- povezanost teorije in prakse;
- racionalizacija in gospodarnost;
- individualizacija učnega dela;
- trajnost znanja, navad in sposobnosti.

SPLOŠNA DIDAKTIČNA NAČELA

Izhodišče vseh načel je vzgojna praksa. Didaktična načela imajo utemeljitev v vzgojnih, psiholoških in družbenih zakonitostih. Veljajo za vsa predmetna področja v vzgojnoizobraževalnem procesu. Za nekatera predmetna področja so pomembnejša ena, za druga pa druga didaktična načela.

Didaktična načela moramo upoštevati v vseh fazah vzgojnoizobraževalnega procesa: pri načrtovanju, izvajanju, preverjanju. Dajejo nam osnovo za izbor smotrov vsebine, metod, sredstev in za organizacijo pouka. Splošna didaktična načela vključujemo v vse dele vzgojnoizobraževalnega procesa pri vseh predmetih, poleg njih pa imajo posamezna predmetna področja še svoja posebna didaktična načela (2, 48).

Med splošna didaktična načela spadajo:

- Načelo prilagojenosti vzgoje starostni stopnji učencev: Pri tem načelu upoštevamo psihofizični razvoj učencev, zato mora biti vzgoja prilagojena starostni stopnji učencev, sposobnosti učencev, njihovim interesom, izkušnjam in čustvovanju. Načelo izhaja iz zakonitosti duševnega in telesnega razvoja. Razvojna psihologija dokazuje, da poteka človekov razvoj po določenih stopnjah od rojstva do konca življenja. Namerno in nenaumno vzgajanje mora ustrezati razvojnim posebnostim mladih. Skladno s psihofizično in socialno zrelostjo se spreminja vzgojni odnos, vsebina, metode, sredstva in organizacija vzgojnoizobraževalnega dela. Če bi dosledno prilagajali cilje, sredstva in metode starostni stopnji, ne bi pospeševali otrokovega razvoja. Zato k temu načelu vključujemo tudi zahtevo po posploševanju razvoja, ki se v praksi kaže tako, da pred učence postavljamo nekoliko težje naloge in

dolžnosti, kot jih v trenutnih razmerah zmorejo.

- Načelo individualizacije in racionalizacije: Učitelj mora spoštovati in upoštevati razlike in sposobnosti posameznikov pri vzgojnoizobraževalnem procesu, hkrati pa mora upoštevati tudi družbene zahteve pri tem procesu. Učenci se na posameznih razvojnih stopnjah razlikujejo tudi pri enaki starosti. Te individualne posebnosti učencev lahko upoštevamo le takrat, kadar dobro poznamo posamezne učence in razmere, v katerih živijo. Učenčeva osebnost je najpomembnejša okoliščina, ki vpliva na to ali bo imel vzgojni ukrep pozitivne ali negativne posledice na posameznika.
- Načelo zavestne dejavnosti: V vzgojnoizobraževalnem procesu dosežemo sodelovanje učencev tako, da kritično in samostojno presoja družbene vrednote, sami iščejo načine, sredstva in oblike sodelovanja in zavestno odločajo in presoja svoja dejanja. To načelo utemeljujemo z družbenimi, psihološkimi in fiziološkimi vidiki. Načelo izhaja iz ciljev naše vzgoje, ki predvidevajo vzgojiti dejavnega človeka. Zahteva spremenjen položaj učenca v vzgojnoizobraževalnem procesu, kar pomeni, da je učenec subjekt vzgojnoizobraževalnega dela. Izhaja iz moralne vzgoje, ki zahteva moralno sodelovanje skladno z normami. Upošteva bistva človeka, ki s svojo dejavnostjo spreminja svet in sebe. Prilagojena je učencu, ki je dejavno bitje in z vzgojnoizobraževalnim delom zadovoljujemo njegove težnje. Učenci morajo s prepričanjem sprejemati družbene norme in tako zavestno tudi ravnavo. Vzgojnoizobraževalni proces je dvosmerni proces. Na eni strani učitelj vrednoti in usmerja učence in jih vzpodbuja. Na drugi strani pa so učenci, ki te vrednote sprejemajo. Učencem morajo biti vzgojni cilji jasni. Na vzgojnoizobraževalni proces močno vplivajo odnosi med učenci in skupinami učencev. Ti odnosi so lahko avtorski ali demokratični, prijateljski ali sovražni. Pri demokratičnem vodenju se dogovarjamo in sporazumevamo in večina učencev dogovor sprejme kot svojo obvezo in se po njem ravna.
- Načelo povezanosti teorije in prakse: Načelo povezanosti teorije s prakso zahteva enostnost teoretičnih spoznanj in dejanskega praktičnega vzgojnega dela. Varuje nas, da vzgoja ne zaide v

teoretiziranje, pa tudi da ne zaide v praktizem. V to načelo vključujemo tudi načelo o življenjskosti. Mladega človeka vzgajamo za družbo, v kateri bo živel. Zato nas načelo svari predvsem pred idealiziranjem in potvarjanjem resničnosti. Didaktično načelo povezovanja teorije s prakso zahteva, da moramo objektivno in kritično oceniti vzgojno prakso in v njej odpraviti vse, kar ni v skladu z našimi cilji. Iz teoretičnih izhodišč je potrebno izločiti vse, kar je preživeto, kar ni v skladu z našo prakso ali kar ni v praksi uresničljivo.

- Načelo sistematičnosti in postopnosti: Pozitivne lastnosti oblikujemo postopno in sistematično. Izhajamo iz bližnjih, enostavnejših, lažjih, konkretnjših ciljev in prehajamo na širše in družbeno pomembnejše. Tako postopoma prehajamo od nižjih k višjim motivom. To sistematičnost in postopnost moramo upoštevati tudi pri razvoju čustvovanja. Pri vzgojnoizobraževalnem delu se najprej naslanjamo na enostavna čustva in jih razvijamo do višjih etičnih in estetskih čustev. Večjo sistematičnost in postopnost dosežemo tako, da izdelamo vzgojni načrt za posameznika in skupino, da opredelimo etapne vzgojnoizobraževalne smotre in skladno z njimi delovni dan učenčeve dejavnosti. Taka vzgoja je usmerjena naprej, z njo preprečujemo negativni razvoj osebnosti.
- Načelo nazornosti in konkretnosti: To načelo zahteva jasno, stvarno in po možnosti nazorno vzgojnoizobraževalno delovanje. Poudarja pomen ogledov, primerov, praktičnega navajanja in enopomenskega postavljanja zahtev. Opozarja nas pred abstraktnim splošnim besedičenjem. Najbolj učinkovita je organizacija takih situacij, v katerih učenci delujejo v skladu z vrednotami. Čim mlajši so učenci, tem bolj moramo upoštevati to načelo.
- Načelo pozitivne usmerjenosti: Pri vzgojnoizobraževalnem delu izhajamo iz pozitivnih lastnosti učencev, ki jih odkrivamo in razvijamo. V vzgoji naj prevladuje demokratični učni stil in pozitivna sredstva in metode. Načelo temelji na zaupanju človeka, na pedagoškem optimizmu, na spoštovanju učenčeve osebnosti. Spoštovanje in zaupanje ugodno vplivata na oblikovanje učenčeve

pozitivne podobe o sebi. Pozitivna predstava o svoji osebnosti je pomemben vzpodbudnik pri samovzgoji. Pri vzgojnoizobraževalnem delu morajo prevladati demokratični odnosi. Učitelj mora zaupati učencem in iskati pri vsakem učencu pozitivne lastnosti in na njih graditi nadaljni razvoj. Učencem mora izražati spoštovanje in jih opozarjati na svetle točke njihove osebnosti. Ena najslabših metod učenja je učenje na napakah. Zato pri vzgoji izbiramo pozitivne primere npr. pri estetski kvalitetne primere in dosežke. Če to načelo upoštevamo, postaja vzgoja humana, proces racionalizacije lažji. Povečuje se spoštovanje in zaupanje do učiteljev. Upoštevanje tega načela ne pomeni popuščanje do učenčevih napak. Vsak učenec mora sprejeti moralne vrednote, zato upoštevanje tega načela vključuje tudi zahtevnost in doslednost.

- Načelo večstranskega delovanja: Uresničevanje vzgojnoizobraževalnih smotrov omogoča to načelo. Vsestransko razvito osebnost dosežemo le z vsestranskim delovanjem. Na posameznika in skupine učinkujemo na različne načine. Zanje uporabljamo različna vzgojna sredstva. Sami pa vzgojno delujemo z zgledi, primeri, prepričanjem, pohvalo. Brez vsestranskih vplivov je vzgoja enostranska. Učenec sprejema nekritično vse, kar mu vsiljuje avtoriteta.
- Načelo enotnosti vzgojnih vplivov: Vsi vzgojni dejavniki morajo delovati skladno in enotno. Vzgojnih dejavnikov je veliko. Najpomembnejši so družina, šola, prijatelji, društva, organizacije in družbeno vzdušje v celoti. Čim večja so nasprotja v vzgoji, slabši so vzgojni rezultati. Učenci se takrat znajdejo v konfliktni situaciji in se ravna po načelu najmanjšega napa. Negativni vplivi so zanje pomembnejši, ker so manj zahtevni in ustrezajo trenutnim potrebam in interesom. Zlasti pri novem vedenju mora učenec razlikovati dovoljeno od nedovoljenega, pozitivno od negativnega. Če ni enotnosti vzgoje, je ta diferenciacija otežena. V skladu s tem načelom je pomemben tudi enotni režim v odnosu do dela, učenja, prostega časa. Tam, kjer ni enotnosti v vzgojnem stilu in metodah in kjer se kombinirata strogost in popustljivost, vzgoja ni učinkovita. Učiteljeva doslednost omogoča, da učenec zazna potrebo po

redu, disciplini, delu. Ko učenci spoznajo, da je to stališče vedno enako in da nalogam ne morejo uiti, jih brez odpora tudi opravijo. Tem načelom se mora podrediti tudi učitelj, ki mora s svojim ravnanjem potrjevati teoretična stališča.

1. Poljak, V. 1974: *Didaktika*. Državna založba Slovenije, Ljubljana
2. Avtor, O. Cencič, M. Gartner, J. Tomić A. 1989: *Poglavja iz pedagogike*, Državna založba Slovenije, Ljubljana
3. Šterc, S. 1983: *Posebni didaktični principi nastave geografije*, Unapredjenje nastave geografije u Jugoslaviji, Zbornik radova VI. jugoslovan-skog simpozijuma, Beograd
4. Zgonik, M. 1960: *Metodika geografskega pouka*, Državna založba Slovenije, Ljubljana
5. Andolšek, I. 1973: *Osnove didaktike*, Zavod za šolstvo SRS, Ljubljana
6. Jovičić, Ž. 1971: *Metodika nastave geografije*, Naučna knjiga, Beograd
7. Sekulović, V. 1981: *Metodika nastave geografije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
8. Rudić, V. 1982: *Metodika nastave geografije*, Naučna knjiga, Beograd
9. Malkoč, I. 1977: *Predavanje iz metodike nastave geografije*, Rokopis, Zagreb
10. Medved, J. 1976: *Načelo celostnosti ali kompleksnosti pri pouku geografije*, Geografski obzornik 23/3-4, Ljubljana
11. Jokanović, M. 1958: *Princip povezanosti materije i princip regionalnosti u nastavi geografije*, Naša škola 3-4, Sarajevo
12. Vrišer, I. 1969: *Uvod v geografijo*, Filozofska fakulteta, Ljubljana
13. Brinovec, S. 1986: *Geografske metode pri pouku*, Geografski obzornik 33/1, 33/4, 34/1, 34/3, Ljubljana

LOCIRANJE PODATKOV S POMOČJO ROTE, EHIŠ IN DMR

Božena Lipej

UDK 528.9:681.3 (497.12)

LOCIRANJE PODATKOV S POMOČJO ROTE, EHIŠ IN DMR

Božena Lipej, mag., Republiška geodetska uprava, Kristanova 1, 61000 Ljubljana, Slovenia

UDC 528.9:681.3 (497.12)

DATA LOCATION WITH ASSISTANCE OF ROTE, EHIŠ AND DMR

Božena Lipej, mag., Republiška geodetska uprava, Kristanova 1, 61000 Ljubljana, Slovenija

Register območij teritorialnih enot (ROTE) in Evidenca hišnih števil (EHIŠ) sta specifični slovenski geodetski podatkovni bazi, ki vsebujeta podatke o izbranih teritorialnih enotah, predvsem administrativnega značaja, ter podatke o ulicah in hišnih številkah. Digitalni model reliefa (DMR) podaja višinsko predstavo terena na računalniškem mediju, za Slovenijo pa je bil izdelan v rastru 100 krat 100 metrov.

The article describes surveying records ROTE, EHIŠ and DMR with principal characteristics, applications and development orientation.

V prispevku predstavljene evidence ROTE, EHIŠ in DMR niso temeljne evidence geodetske službe oziroma stroke, saj so po nastanku najmlajše, zato geodezija brez njih ne bi izgubila svoje uporabne vrednosti in strokovne identitete. Z utemeljenimi zahtevami in s kreativno pobudo uporabnikov se s pomočjo teh evidenc odpirajo nove kvalitetne značilnosti obdelovanih podatkov. V primerjavi z ostalimi geodetskimi evidencami predstavljajo v povprečju kar zadovoljivo raven ažurnosti podatkov, prednost in atraktivnost pa predstavljajo digitalni oziroma računalniško obvladljivi podatki.

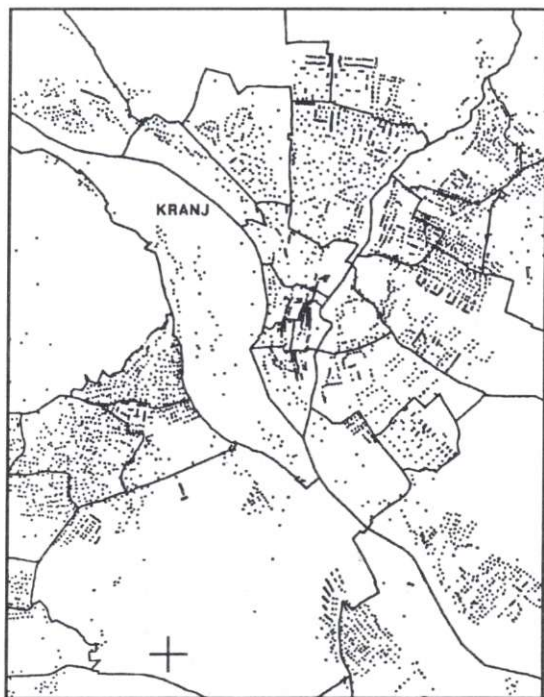
ROTE in EHIŠ (2 in 3) sestavljajo kartografski prikazi, računalniško vodene baze podatkov in dokumentacija. V ROTE-ju se vodijo in vzdržujejo podatki o popisnih okoliših, statističnih okoliših, naseljih, katastrskih občinah, krajevnih skupnostih in občinah, v EHIŠ-u pa podatki o hišnih številkah in ulicah v okviru naselij. Za nekatere občine se vodijo tudi drugi podatki kot npr. volišča, zaklonišča. Kartografski prikazi v merilu 1 : 5000 (izjemoma 1 : 10 000) se za obe evidenci vodijo in vzdržujejo na občinskih geodetskih upravah, za ROTE pa se zbirni in generalizirani kartografski prikazi od merila 1 : 25 000 do 1 : 1 500 000 vodijo in vzdržujejo na Republiški geodetski upravi. Računalniška obdelava podatkov je centralizirana na Zavodu republike Slovenije za statistiko z nekaj dodatnih decentraliziranih obdelav po občinskih geodetskih upravah.

Teritorialne enote, ulice in hišne številke imajo določene standardne šifre (enotne identifikacije), nekatere vrste teritorialnih enot pa imajo določena še imena.

Od leta 1983 poteka projekt digitalizacije podatkov ROTE-ja (meje teritorialnih enot) in EHIŠ-a (centroidi hišnih števil) na podlagi kartografskih prikazov (slika 1) v merilu 1 : 50 000 (izjemoma 1 : 10 000), ki se bo zaradi omejenosti proračunskih finančnih sredstev za geodezijo s fazo vzpostavitve zaključil v letu 1990 (konec oktobra 1990 je bilo digitaliziranih 56 občin). V letu 1991 se bodo zagotovile ažurne baze digitalnih podatkov, ki se bodo nato sproti vzdrževale. Na podlagi Pregledne karte v merilu 1:250 000 se digitalizirajo meje krajevnih skupnosti in občin, ti podatki pa se letno vzdržujejo. Za leto 1991 predvidevamo začetek postopnega organiziranega uvajanja računalniških obdelav ROTE-ja in EHIŠ-a v občinah ter v nekaj naslednjih letih prenos centralne računalniške obdelave podatkov iz Zavoda republike Slovenije za statistiko na Republiško geodetsko upravo.

Uporaba ROTE-ja in EHIŠ-a je različna glede na različnost stanja evidenc po občinah ter zahtevnost in iniciativnost uporabnikov. Še vedno prevladuje uporaba načrtov in kart s to tematiko ter različnih računalniških izpisov, digitalni podatki pa se uvajajo v eksperimentalne sisteme in projekte. Podatki so stopnje tajnosti uradna tajnost-interno (ra-

Slika 1: Pomanjšan izris digitaliziranih podatkov statističnih okolišev in centroidov hišnih števil (po podatkih občinske geodetske uprave Kranj izrisal Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo FAGG, Ljubljana, 1990).

zen generaliziranih kartografskih prikazov ROTE-ja v merilih 1:50 000 in manjših) ter jih je pri osnovnih nosilcih možno pridobiti z ustrežno vlogo. Zaradi povezave ROTE-ja in EHIŠ-a oziroma bodočega Registra prostorskih enot s skupnimi registri prebivalstva, organizacij in skupnosti ter obratovalnic so vhodni podatki pridobili na kvaliteti ter razsežnosti v republiki in občinah. Novi sistemi, ki se vzpostavljajo in vežejo na lokacije v prostoru, se navadno navezujejo na identifikacije in podatke o občinah, krajevnih skupnostih, naseljih, ulicah in hišnih številkah. Racionalno je prevzemanje veljavnih standardov in identifikacij za teritorialne enote in hišne številke, da bi bile medsebojne primerjave in povezave z drugimi podatki enolično zagotovljene. Uporaba ROTE-ja in EHIŠ-a prodira (ali je že ustaljena) v posamezne lokacijske segmente evidenc in informacijskih sistemov pri kmetijah, gozdarjih, vodarjih, planerjih, načrtovalcih, raziskovalcih in drugih, pa tudi geogra-

fih.

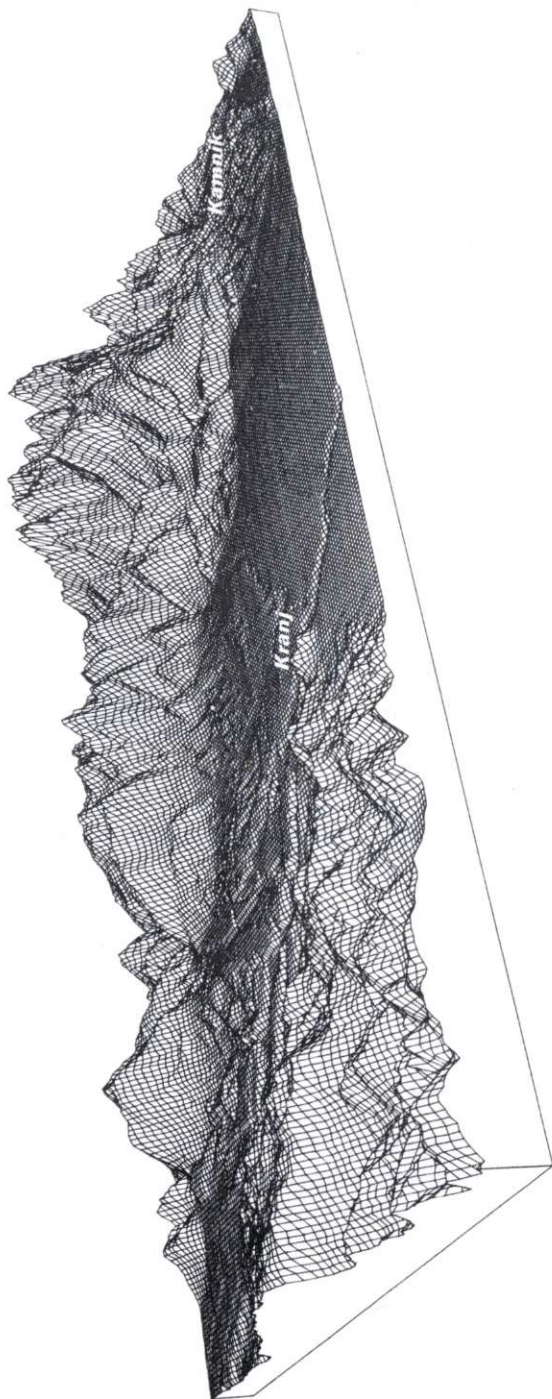
Register prostorskih enot bo poleg decentraliziranih računalniških obdelav podatkov zagotavljal ažurne geokode za teritorialne enote in hišne številke, ki bodo eden od temeljev za izgrajevanje uporabniških sistemov. Kreiranje sloja registra prostorskih enot in njegovih podslojev bo predstavljalo elemente za izgrajevanje geografskega informacijskega sistema, orodja za vsestransko obdelavo velike količine raznovrstnih geokodiranih podatkov. Geografski informacijski sistemi pa so v Sloveniji v tem trenutku velik izziv za upravitelje velikih baz podatkov, med njimi predvsem geodete.

DMR (1 in 4) predstavlja niz točk zemeljskega površja, ki so podane s tremi prostorskimi koordinatami (y, x, z) in shranjene v obliki matričnih polj na računalniškem mediju (magnetni trak). Za Slovenijo je bil v okviru dejavnosti Zavoda SR Slovenije za družbeno planiranje v začetku osemdesetih let izdelan DMR s pravilno mrežo oziroma gridom 500 m. Enota 1 km krat 1 km v okviru sekcije 10 km krat 10 km in rajona 100 km krat 100 km je bila razdeljena na elementarne ploskve dimenzij 500 m krat 500 m (od tod ime DMR 500), pri katerih so se za vogale določale koordinate v Gauss-Krügerjevem sistemu in nadmorske višine iz topografskih kart v merilu 1 : 25 000. Zanesljivost višin se matematično ocenjuje s pogreški od $\pm 0,5$ do $\pm 5,5$ m za teren z nagnjenostjo 0-45 stopinj. DMR 500 je bil izdelan predvsem zato, da bi se uporabljal v prostorskem planiranju na republiški ravni. Zaradi velikosti kvadratne mreže se podatki v glavnem ne uporabljajo v projektih republiškega ali drugega značaja, eden od razlogov pa je tudi ta, da je bil za Slovenijo izdelan še DMR z gostejšim rastom.

DMR 100 je bil določen za hektarsko gostoto grida. Enota 1 km krat 1 km v okviru 100 km² sekcije in 10 000 km² rajona je bila razdeljena na elementarna polja s stranico 100 m krat 100 m (1 hektar) in tremi določenimi parametri za vogalne točke na podlagi temeljnih topografskih načrtov v merilu 1 : 5 000 oziroma 1 : 10 000. Zanesljivost nadmorskih višin se matematično ocenjuje s pogreški od $\pm 0,3$ do $\pm 1,5$ m. Velikost celice v DMR 100 je bila podlaga za izdelavo nekaterih značilnih aplikacij, kot so: nagnjenost terena, azimut padnice

terena in osončenje (osvetlitev) terena. Atraktivne in vizualne učinkovite so aksonometrične slike terena (slika 2), kjer je možno z izborom smeri pogleda s pomočjo azimuta in višinskega kota prikazati plastičnost izseka zemeljskega površja. Datoteko DMR 100 lahko uporabniki pridobijo na Republiški geodetski upravi z ustrezno vlogo, saj je stopnja tajnosti podatkov uradna tajnost - interno. V začetni fazi dogovarjanj so aktivnosti v povezavi z dopolnitvijo datoteke višinskih točk s podatki položajnih temeljnih geodetskih točk ter odpravo grobih napak, kar bo predstavljalo ustrezno zgostitev rastra in zagotavljalo večjo natančnost zajetih podatkov. Po izdelavi temeljnih topografskih načrtov v merilu 1 : 10 000 za območje Kočevske bo tudi to območje ustrezno višinsko zajeto v predstavljeni banki podatkov. Kljub temu, da je bil DMR 100 vzpostavljen konec leta 1985, se uporaba iz različnih razlogov ni razmahnila v pričakovanem obsegu (izjeme so nekatera področja projektiranja z izdelavo vertikalnih profilov, komunikacij in zvez za potrebe RTV, meteorologije za spremljanje vremenskih pojavov, ekologije ter raziskovanj). Na posameznih območjih je bilo izdelanih nekaj DMR-jev z gostejšim rastrom 5 m krat 5 m, 10 m krat 10 m, 25 m krat 25 m, 50 m krat 50 m, ki so služili za specifične občinske potrebe.

DMR je v svetu bolj cenjen in uporabljen kot pri nas, kar je povezano tudi z višjo tehnološko stopnjo razvoja v drugih državah. V to jih med drugim vodi vedno širša uporaba satelitskih posnetkov in digitalnih ortofotoposnetkov ter vključevanje DMR-ja v geografske informacijske sisteme. V Sloveniji bi po rezultatih ankete uporabniki želeli DMR 50, ki bi v večji meri zadovoljeval njihove potrebe. V obstoječih razmerah menim, da bi morali najprej zbrati ustrezna finančna sredstva za izboljšavo podatkovne baze DMR 100, ki bi jo morali z ustrezno (ali brez) programsko opremo ponuditi uporabnikom, ki v mnogih primerih teh podatkov niti ne poznajo.

Slika 2: Aksonometrični prikaz reliefa na podlagi DMR 100 (po podatkih Republiške geodetske uprave izdelal Inštitut Geodetskega zavoda SRS, 1990).

1. Banovec, T., Lesar, A. 1975: *Digitalni model reliefa Slovenije*. Inštitut Geodetskega zavoda SRS. Ljubljana.
2. Lipej, B. 1990: *Register območij teritorialnih enot-ROTE in Evidenca hišnih števil-EHIŠ: analiza in razvoj*. Republiška geodetska uprava. Ljubljana.
3. Lipej, B. et al. 1988: *Register območij teritorialnih enot-ROTE, Evidenca hišnih števil-EHIŠ*. Republiška geodetska uprava in Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana.
4. Rihtaršič, M. 1990: *DMR - Da ali ne*. 23. geodetski dan. Ljubljana.

DIGITALNI MODEL RELIEFA SLOVENIJE

Drago Perko

UDK 911.2:551.4 (497.12)

DIGITALNI MODEL RELIEFA SLOVENIJE

Drago Perko, mag., Geografski inštitut Antona Melika
ZRC SAZU, Novi trg 5, 61000 Ljubljana, Slovenija

Prispevek prikazuje nekatere značilnosti reliefa Slovenije, ki jih je mogoče ugotoviti na osnovi digitalnega modela reliefa. Povprečna nadmorska višina Slovenije je 553 m, povprečni naklon pa dobrih 13°. Desetina Slovenije ima značaj ravninskega, tretjina gričevnatega, slaba polovica hribovskega in desetina značaj gorskega sveta.

UDC 911.2:551.4 (497.12)

DIGITAL RELIEF MODEL OF SLOVENIA

Drago Perko, mag., Geografski inštitut Antona Melika
ZRC SAZU, Novi trg 5, 61000 Ljubljana, Slovenia

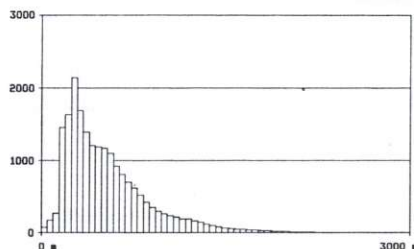
The article represents some relief characteristics of Slovenia ascertained on the basis of digital relief model. The average altitude of Slovenia is 553 m and the average incline is 13°. Flats represent 10 %, hills 30 %, high hills 50 % and mountains 10 % of the surface of Slovenia.

Za ozemlje Slovenije sta bila izdelana dva digitalna modela reliefa: 500 metrski (1), ki pa je za večino uporabnikov premalo natančen, saj upošteva le eno nadmorsko višino na vsakih 25 ha, in 100 metrski (2), ki upošteva eno nadmorsko višino na 1 ha in je tako petindvajsetkrat bolj natančen. Za nekatere uporabnike je tudi 1 ha prevelika površina in bi potrebovali še bolj natančen DMR, po drugi strani pa je za nekatere bolj posplošene stvari 25 ha premajhna površina. Za razdeljevanje površja na orografske enote (ravnina, gričevje, hribovje, gorovje) se najpogosteje uporablja kvadratni kilometer. Najpreprostejša metoda določanja orografskih enot je ugotavljanje razlike med najmanjšo in največjo nadmorsko višino v kilometrskem kvadratu (3), ki predstavlja razgibanost površja. Pomagamo si lahko z DMR 100 m, ki nam da 100 nadmorskih višin v vsakem kvadratnem kilometru. Izmed teh 100 višin lahko za vsak kvadratni kilometer poiščemo najvišjo in najnižjo vrednost, razen tega pa lahko določimo še nekatere povprečne vrednosti in koeficiente. Tako smo na osnovi DMR 100 m pravzaprav oblikovali DMR 1000 m.

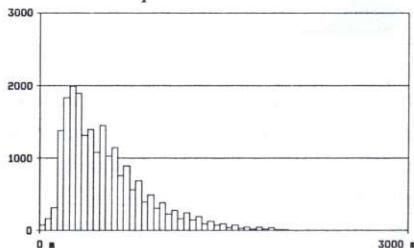
Pogostostne porazdelitve nadmorskih višin posameznih DMR pokažejo (slike 1, 2 in 3), da sta si najbolj podobna DMR 100 m in DMR 1000 m in to tako, da lahko za mnoge splošne primere uporabimo kar DMR 1000 m.

Najbolj pogoste nadmorske višine so med 250 in 300 m (slike 1, 2 in 3) oziroma med 290 in 300 m (slika 4). Najnižja točka Slovenije je na obali Istrske Slovenije (0 m), najvišja na Triglavu

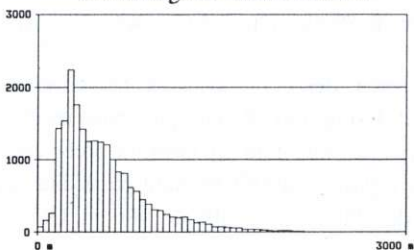
Slika 1: Pogostostna porazdelitev nadmorskih višin po 50 metrskih pasovih na osnovi DMR 100 m.

Slika 2: Pogostostna porazdelitev nadmorskih višin po 50 metrskih pasovih na osnovi DMR 500 m.

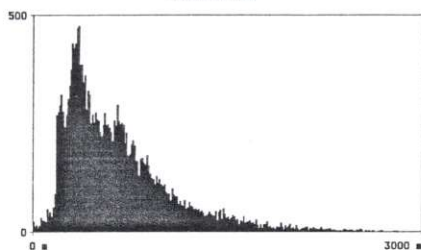
Slika 3: Pogostostna porazdelitev nadmorskih višin po 50 metrskih pasovih na osnovi DMR 1000 m, izvedenega iz DMR 100 m.

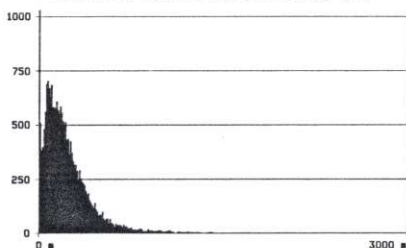
(2863 m), povprečna nadmorska višina pa znaša 553 m, kar je petina najvišje točke Slovenije.

Povprečna razlika med največjo in najmanjšo nadmorsko višino je 215 m, kar je značilnost hribovskega sveta. Največja gostota razlike je v razredu od 60 do 69 m (slika 5), kar pa je značilnost gričevnatega sveta.

Slika 4: Pogostostna porazdelitev nadmorskih višin po 10 metrskih višinskih pasovih na osnovi DMR 1000 m.

Slika 5: Pogostostna porazdelitev razlik med najvišjo in najnižjo nadmorsko višino po 10 metrskih razredih na osnovi DMR 1000 m.

Zanimiv je pregled povprečnih nadmorskih višin (slika 6), ki prikazuje višinsko razčlenjenost Slovenije. Največ površin zavzemajo nadmorske višine med 200 in 300 m.

Pregled povprečnih naklonov (slika 7 in 8) pove, da je zgostitev naklonov največja pri 0 stopinjah in nato pri 10 in 11 stopinjah. Najmanjši naklon znaša 0 (popolna ravnina), največji 90 (navpična stena) in povprečni naklon Slovenije 13.3 stopinje, kar je okrog 15 % največjega možnega naklona.

Največji delež prebivalstva Slovenije živi v pasu med 200 in 300 m, nato pa v pasu med 300 in 400 m (preglednici 1 in 2). Gostota prebivalstva je največja v pasu pod 100 m, nato pa sledita pasova od 200 do 300 m in od 300 do 400 m. Okrog leta

2000 bo do nadmorske višine 400 m živelo že več kot 80 % (štiri petine) vseh ljudi in nad 600 m samo 3 %. Površine nad 600 m predstavljajo območja depopulacije, pod 400 m pa območja izrazite koncentracije prebivalstva.

Leta 1880 je bila v splošnem razporeditev prebivalstva po naklonskih razredih inverzna: delež prebivalstva je bil največji v tretjem, nato pa so sledili četrti, drugi in šele nato prvi razred, gostota pa je bila največja v drugem, šele nato pa je sledil prvi razred. Čez sto let sta tako delež kot gostota padala z večanjem naklona (preglednici 3 in 4). Ob prihodu novega tisočletja bo dobra tretjina prebivalcev Slovenije živela na ravnem (0 ali 1°). Do naklona 12° jih bo živelo celo več kot 85 %. Nakloni nad 20° so območja depopulacije, med 6 in 20° stagnacije, pod 6° pa močne koncentracije prebivalstva.

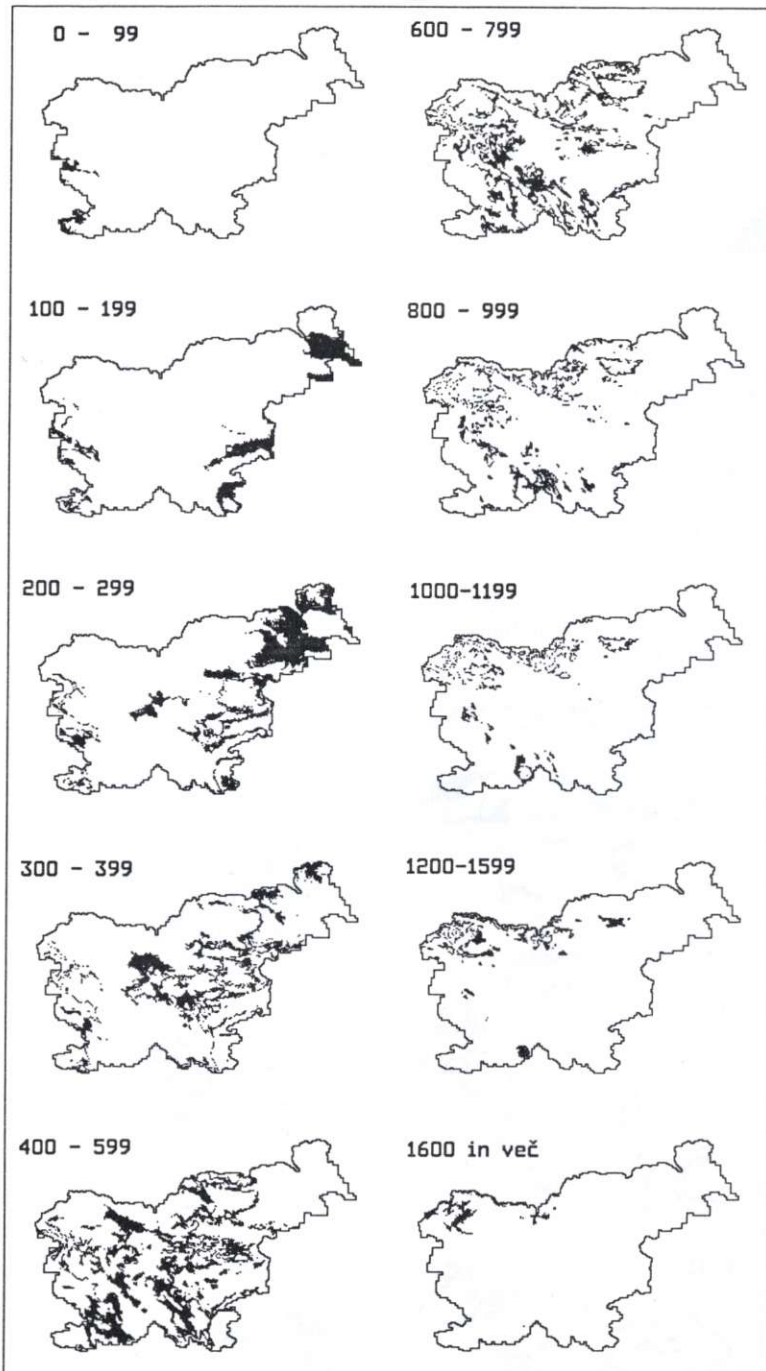
Vse te značilnosti veljajo za Slovenijo kot celoto, torej v splošnem, v nekaterih pokrajinah pa so razmere tudi popolnoma drugačne, kar kaže na pestrost slovenskih pokrajin.

Preglednica 1: Delež prebivalstva po višinskih pasovih.

pasovi v m	1880	1931	1961	1981	2001
0- 99	3.5	3.8	3.6	4.7	6.1
100- 199	11.1	11.1	10.1	9.8	9.5
200- 299	27.9	31.2	34.0	35.9	39.0
300- 399	23.2	23.3	25.7	26.5	26.6
400- 499	11.4	9.9	9.5	8.9	7.8
500- 599	10.7	10.3	9.6	8.9	7.7
600- 699	5.7	4.9	3.6	2.7	1.8
700- 799	3.8	3.2	2.2	1.5	0.9
800- 899	1.8	1.6	1.2	0.8	0.5
900- 999	0.6	0.5	0.4	0.2	0.1
1000-1099	0.2	0.2	0.1	0.1	0.0
1100-1199	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
1200-1299	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
skupaj	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Razporeditev prebivalstva je bila ob popisu leta 1880 na omenjeni način določenih reliefnih enotah taka: na ravnini je živela šestina, v gričevju slaba polovica, v hribovju dobra tretjina in v gorovju skoraj 2 % prebivalcev. Ob prehodu v novo tisočletje bo razporeditev precej spremenjena: na ravnini bo živela že skoraj polovica, v gričevju dobra tretjina, v

Slika 6: Povprečne nadmorske višine v m.

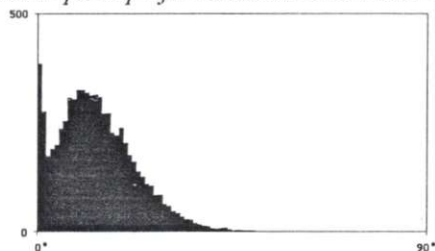

hribovju le še šestina in v gorovju komaj odstotek prebivalcev.

O reliefni razgibanosti največ povedo reliefne

enote (slika 9). Značaj ravninskega sveta (razlika med največjo in najmanjšo nadmorsko višino med 0 in 29 m) ima 2035 km² ali 10.0 % Slovenije, gri-

Slika 7: Pogostostna porazdelitev povprečnih naklonov po stopinjah na osnovi DMR 1000 m.

Preglednica 3: Delež prebivalstva po naklonskih razredih.

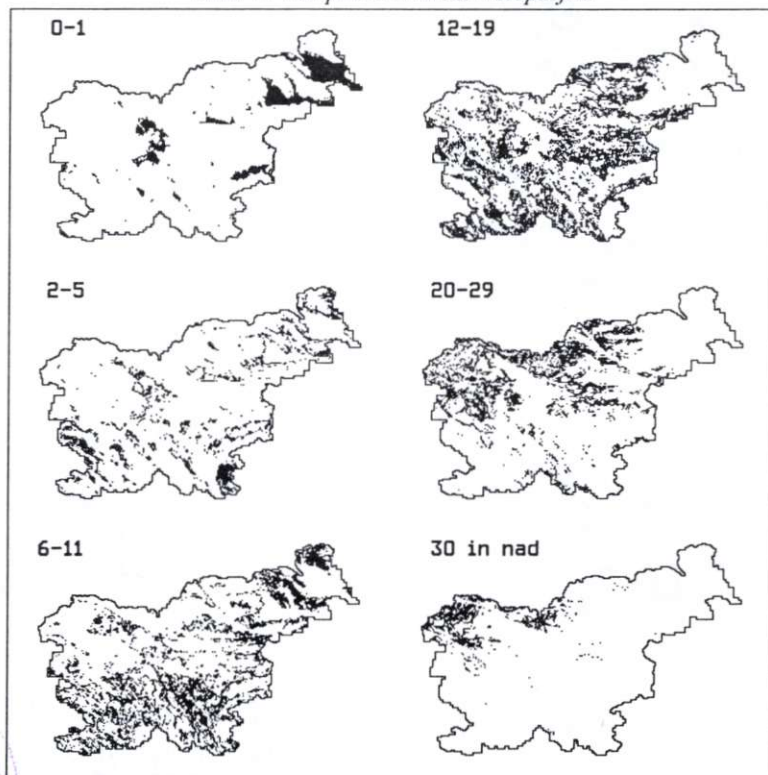
razredi v °	1880	1931	1961	1981	2001
0- 1	15.1	19.0	23.3	28.1	35.7
2- 5	19.8	21.1	24.2	26.5	26.8
6-11	32.6	30.8	28.1	25.9	23.3
12-19	25.3	22.4	18.5	14.9	11.1
20-30	7.0	6.5	5.8	4.5	3.1
30 in več	0.2	0.2	0.1	0.1	0.0
skupaj	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Preglednica 2: Gostota prebivalstva po višinskih pasovih.

pasovi v m	1880	1931	1961	1981	2001
0- 99	165	208	228	356	668
100- 199	74	87	91	105	147
200- 299	83	110	137	172	272
300- 399	83	97	123	151	221
400- 499	52	53	58	64	82
500- 599	50	56	60	66	83
600- 699	35	35	30	27	26
700- 799	30	29	24	19	16
800- 899	21	21	18	15	13
900- 999	10	10	9	6	5
1000-1099	5	4	4	2	2
1100-1199	2	2	1	1	1
1200-1299	0	0	0	0	0
skupaj	58	69	79	93	136

čevnatega sveta (razlika med 30 in 149 m) 6873 km² ali 33.9 %, hribovskega sveta (razlika med 150 in 449 m) 9411 km² ali 46.5 % in značaj gorskega sveta 1937 km² ali 9.6 % Slovenije.

Slika 8: Povprečni nakloni v stopinjah.

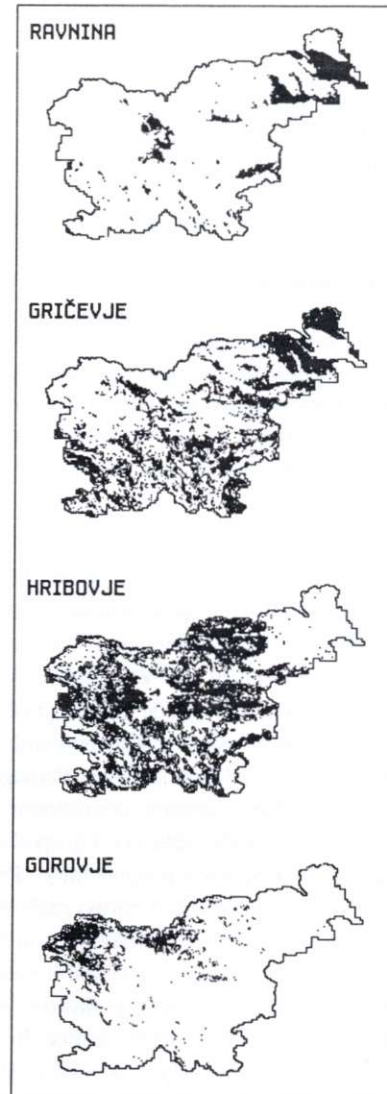
Preglednica 4: Gostota prebivalstva po naklonskih razredih.

razredi v °	1880	1931	1961	1981	2001
0- 1	94	139	196	280	517
2- 5	102	128	168	219	322
6-11	73	81	85	93	122
12-19	48	50	47	45	49
20-30	23	25	26	24	24
30 in več	3	3	2	1	1
skupaj	58	69	79	93	136

Te spremembe izvirajo iz močne depopulacije hribovskega in gorskega (v manjši meri tudi gričevnatega) sveta in izrazite koncentracije prebivalstva in s tem tudi njegovih gospodarskih in drugih dejavnosti na ravnini. Posledica tega je cela vrsta večjih in manjših pokrajinskih problemov in to tako na območjih praznjenja, kot tudi na območjih koncentracije prebivalstva.

1. Digitalni model reliefa SRS 500 m. Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje, 1978.
2. Digitalni model reliefa 100 m. Republiška geodetska uprava.
3. Demek, J. 1972: *Manual of detailed geomorphological mapping*. Praga.

Slika 9: Reliefne enote glede na razlike med največjo in najmanjšo nadmorsko višino (3).

VREDNOTENJE RAZGIBANOSTI RELIEFA NA OSNOVI IZOHIPS

Anton Sore

UDK 911.2:551.547.5 (497.12 Celje)

VREDNOTENJE RAZGIBANOSTI RELIEFA NA OSNOVI IZOHIPS

Anton Sore, dr., Kajuhova 7, 63000 Celje, Slovenija

UDC 911.2:551.547.5 (497.12 Celje)

VALUATION OF RELIEF BASED ON LINES OF EQUAL ALTITUDE

Anton Sore, dr., Kajuhova 7, 63000 Celje, Slovenia

Avtor je na osnovi dolžine in debeline izohips izračunal z odstotki izraženo razgibanost površje v ravninskem, gričevnatem, hribovitem in visokogorskem delu Celjske pokrajine.

Razgibanost reliefa lahko s pomočjo plastnic prikažemo na več načinov. Predstavljeni so trije: razmerje med dolžino izohips na karti in največjo možno dolžino kombiniranih izohips s presledki na istem prostoru, razmerje med ploščino izohips in ploščino obravnavanega sveta ter gostota izohips.

The article deals with ascertaining of relief differences among orographic units based on length and breadth of lines of equal altitude.

V Ljudski geografiji (1) razlikuje R. Badjura raven, vzvišen in vdrt svet, ali z drugimi besedami raven, vzbočen, izbočen in kombiniran, valovit svet. I. Gams (2) opozarja, da pri klasifikaciji reliefa nimamo jasnih, enotnih meril glede gričevja, hribovja in gorovja. Nadmorska višina je zelo pomembno, a ne edino vodilo pri razvrščanju površja. Pomagamo si lahko še z relativnimi višinami, podrobnimi oblikami reliefa, njegovo razčlenjenostjo, z gospodarsko rabo zemljišča in s klimatsko gozdno mejo. Popolnoma ravnih, vodoravnih tal je v naravi malo. Ravinska oblikovitost se kaže v vertikalnem in horizontalnem pogledu. Vodoravna razgibanost sveta je bolj bogata kot vertikalna, opazimo jo zlasti v večjih ravninah, ki jih razčlenjujejo doline, gorice, hribi in gorstva (1). A. Melik (3) pojmuje brdo, grič in gorico za "v glavnem enakovredne najnižje vzpetine, dviga-joče se nekako do 100 m, največ pa do 150-200 m relativne višine". Hribovje je po Meliku (3) prehodna orografska stopnja med gričevjem in sredogorjem, ki jo v Sloveniji v veliki meri predstavljajo vzpetine do 800-900 m, v posameznih primerih tudi do 1100 m in celo nekaj metrov več. Razliko med hribovjem in gorovjem je čutiti zlasti v fluvialni razčlenjenosti (2). Manj zadrege je pri opredelitvi visokogorja, ki sega nad klimatsko gozdno mejo. V Celjski pokrajini je sveta nad 1600 m komaj 0.9 %.

Različni načini prikazovanja reliefa so se razvi-

jali in izpopolnjevali vzporedno z razvojem merilnih instrumentov, metod in tehnik merjenja. Do konca 15. stoletja so gorovja upodabljali v obliki kupa kamenja, nato z nizom kopastih, z južne ali vzhodne strani osenčenih gričev in v obliki perspektivnih panoramskih slik, vse pa brez matematične osnove. Šele v 18. in 19. stoletju so predvsem zaradi vojaških potreb sistematično merili državno ozemlje in pri upodabljanju reliefa na zemljevidih uporabljali črtice in šrafe (4). Nemški major J. G. Lehmann je znanstveno utemeljil in izpopolnil dotedanjo lestvico črtic. Črtice so risane vedno v smeri največje strmine, s svojo debelino in dolžino izražajo večjo ali manjšo vertikalno osvetljenost in naklon terena, z lego in razporeditvijo pa njegovo obliko. Lehmann je nag-njenost tal od 0 do 45° razdelil na devet skupin po 5° (5). Črtice ustvarjajo plastično podobo, tako da hitro ločimo večje strmine od položnih tal. Še vrsto let po drugi svetovni vojni smo, vsaj za nekatere pokrajine, uporabljali po tej metodi izdelane karte v merilu 1 : 25 000 (topografska karta avstroogrske monarhije izdana 1873-1888).

Plastičnost površja dosežemo tudi s senčenjem in z barvnimi odtenki. Navadno uporabljamo bočno osvetlitev s severozahodne strani, tako da nam svetloba prihaja poševno z leve strani. Če svetloba ne pada direktno na neko površino, ostane le ta v senci. Pri poševni osvetlitvi učinkuje površje bolj plastično,

temnih površin je zlasti v goratih predelih manj, zato karta ni videti prenatrpana (5).

Že konec 17. stoletja so Nizozemci uporabljali izohipse za kartografski prikaz podvodnega površja. Dobrih 100 let kasneje so Francozi izdelali državno karto, na kateri so predstavili relief s pomočjo izohips. Metodo plastnic so začeli množično uporabljati v kartografiji šele v drugi polovici 19. stoletja, potem ko so izmerili višinske točke mnogih krajev in ko so spoznali prednosti te metode. Višinske črte ustvarjajo geometrijsko in geomorfološko sliko površja, omogočajo ugotavljanje višine, površine, vidljivosti, stopnje in smeri naklona, prifilov itd. (5).

Naše vrednotenje razgibanosti reliefa temelji na predpostavki: čim bolj je površje razgibano, tem večja je skupna dolžina višinskih črt na karti. Od merila zemljevida je odvisna podrobnost površinskih oblik in njihova predstavitev s plastnicami. Za naš namen smo izbrali podrobne topografske karte v merilu 1 : 25 000, na katerih so deset- in petmetrske plastnice natisnjene v debelini 0.1 mm, petdesetmetrske pa v debelini 0.23 mm. Če predpostavljamo, da je najmanjši možni presledek med plastnicami 0.2 mm in če določimo povprečno debelino kombiniranih plastnic, lahko izračunamo največjo možno dolžino na omejenem prostoru. Sodijo, da reliefa, ki ima naklon večji od 45° , ne moremo upodobiti z izohipsami, ker operativno ni prehodan (5). Na novejših kartah (1975, 1980, 1989) omenjenega merila so plastnice razvidne tudi še pri naklonu okrog 50° .

Naj navedemo nekaj značilnih primerov razgibanosti površja na celjskem območju. Ravninski tip površja predstavlja nižina med Šempetrom v Savinjski dolini, Žalcem, Podlogom v Savinjski dolini in Škafarjem, to je šest kvadratov na listu Dobrna 014-1-4 ($46^\circ 51' 23''$ in $15^\circ 55' 10''$). Pretežni del ravnine je visok 260-275 m, največja relativna višina je 34 m. Razgibanost površja je glede na kot $\text{tg } 45^\circ$ in na največjo možno dolžino izohips 1.92 %.

Za gričevje smo izbrali svet na karti Celje 014-4-1 ($46^\circ 51' 20''$ in $15^\circ 55' 22''$) severno od potoka Voglajne in vzhodno od naselij Teharje, Bukovžlak, približno do Zlateč in Goričice. Največja nadmorska višina je 401 m, najmanjša pa 245 m. Dokaj enakomerna razgibanost reliefa znaša 18,91 %.

Hribovit svet na karti Celje 014-4-1 ($46^\circ 51' 16''$ in $15^\circ 55' 21''$) predstavljajo vzpetine Grmada (718 m), Bauč (692 m), Srebotnik (700 m), Veliki Bojanski vrh (622 m), Tolsti vrh (834 m) idr. Hribe ločijo globoko vrezani grabni Suhega, Hudičevega in Bojanskega potoka, ki ustvarjajo zelo strma pobočja. Na splošno so severne strani bolj nagnjene kot južne, le na Svetini je nekoliko več položnih tal. Povprečna razgibanost površja znaša 64.03 %.

Visokogorski svet obsega del Savinjskih Alp v moziški občini, sektor Podvolovljek 013-1-4 ($46^\circ 51' 34''$ in $14^\circ 54' 72''$), kjer so snežniki Ojstrica (2350 m), Mala Ojstrica (2013 m), Žvižgovec (1865 m), del Moličke peči (2028 m), Lučki Dedec (2024 m), Beli vrh (1959 m) in Veliki vrh (2110 m). Najnižja nadmorska višina je 1820 m. Teren je zelo strm, marsikje prepaden, tako da na petini površine ne moremo razbrati višinskih črt. Na takih zabrisanih krajih si pomagamo z interpolacijo: nerazdeljeno ploščino delimo z debelino poudarjenih plastnic. Tako dobimo domnevno dolžino izohips, ki jih prištejemo k skupni dolžini izohips. Povprečna razgibanost površja znaša 81.27 %.

Pomanjkljivosti omenjene metode so v sami kartografski upodobitvi reliefa s pomočjo izohips, kar se kaže tako pri mikroreliefnih oblikah (odvisno od merila), kakor pri tehniških omejitvah risanja višinskih črt na zelo strmem terenu. Večjih sklenjenih površin z naklonom nad 45° ali 50° je v Sloveniji razmeroma malo. Ponekod pa srečamo strmine zlasti na karbonatnih tleh.

Pri drugi varianti izmerimo ločeno dolžino tankih in debelih izohips in jih pomnožimo z odgovarjajočo debelino (0.1 mm in 0.23 mm). Tako dobimo skupno ploščino izohips, h kateri prištejemo še ploščino na zabrisanem terenu. Nato ugotovimo razmerje med ploščino izohips in celotno površino obravnavanega območja. Višina odstotka je pri tej varianti na splošno nižja kot pri zgornji in v našem primeru znaša za ravniški svet 0.49, za gričevje 5.60, za hribovje 14.37 in za visokogorje 35.03. Pri tej metodi odpade interpolacija.

Tretjo možnost nam daje povprečna dolžina plastnic na 1 km^2 obravnavanega sveta. Takšno razmerje poznamo in ga često uporabljamo za primerjavo gostote prometnic. Predstava o gostoti cest

ali železniških prog je vsekakor bolj konkretna kot gostota abstraktnih krivulj. Na omenjenem hribovitem terenu pride na 1 km² 460 m izohips, na ravnini pa 20 m.

Največja težava pri uporabi plastnic je merjenje njihove dolžine. Krivinomer za močno razgiban svet ni primeren. Tudi za iskušeno oko je presoja dolžine izohips po centimetrih na kartah 1 : 25 000 precej tvegana. Zato karto ob fotokopiranju dvakrat ali trikrat povečamo, tako da postanejo plastnice bolj razvidne. Delo zahteva veliko volje in potrpežljivosti. Pri večji površini si lahko delo olajšamo, če na karti izberemo več malih, enako velikih kvadratov, ki so tipični za določano konfiguracijo terena. Na njihovi osnovi lahko izračunamo povprečno reliefno razgibanost celotne pokrajine.

Bolj natančno, a drago, bi bilo računalniško merjenje dolžin s posrednim zajemanjem podatkov iz podrobnih topografskih kart (6). Za naš namen slovenski digitalni model reliefa ne pride v poštev, ker je najmanjša enota pravielnega kvadratnega grida velika 100 krat 100 m.

S številkami izražena razgibanost površja ima

predvsem primerjalno vrednost, ki jo lahko dopolnimo s podrobno višinsko in naklonsko analizo reliefa. Podatke o razgibanosti reliefa lahko primerjamo samo, če pri tem uporabljamo enake karte (merilo, ekvidistanca izohips, debelina natisnjenih plastnic). Uporaba rezultatov je lahko večstranska, npr. pri kmetijski rabi tal, prometni problematiki, pri naravnih možnostih za poselitev itd.

1. *Badjura, R. 1953: Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje. Ljubljana.*
2. *Gams, I. 1986: Za kvantitativno razmejitev med pojmi gričevje, hribovje in gorovje. Geografski vestnik. Ljubljana, str. 77-81.*
3. *Melik, A. 1963: Slovenija I. Ljubljana.*
4. *Podpečan, A. 1960: Kartografija, II. del. Geodetsko komunalni oddelek, Univerza. Ljubljana.*
5. *Radošević, N. in drugi 1974: Kartografija. Beograd.*
6. *Šumrada, R. 1989: Programska oprema za avtomatsko kartiranje in izvrednotenje modela s plastnicami ob podpori mikror računalnika. Geodetski vestnik, št. 3-4. Ljubljana.*

LJUBLJANSKI ŽIVILSKI TRG IN NJEGOVA STRUKTURA

Barbara Kranjec in Dimnik Milena

UDK 338.432/.433 (497.12 Ljubljana)

LJUBLJANSKI ŽIVILSKI TRG IN NJEGOVA STRUKTURA

Barbara Kranjec in Milena Dimnik, Srednja šola za trgovinsko dejavnost, Poljanska 28 a, 61000 Ljubljana, Slovenija

UDC 338.432/.433 (497.12 Ljubljana)

LJUBLJANA MARKET AND ITS STRUCTURE

Barbara Kranjec and Milena Dimnik, Srednja šola za trgovinsko dejavnost, Poljanska 28 a, 61000 Ljubljana, Slovenia

Prispevek analizira ljubljanski živilski trg, ki odraža specifična agrarna območja Slovenije in Jugoslavije in deagrarizacijo.

The task analyses the Ljubljana market representing some special agrarian areas of Slovenia and Yugoslavia and the degree of deagrization.

Prispevek, ki je povzetek nagrajene raziskovalne naloge z republiškega srečanja mladih raziskovalcev Slovenije s področja geografije (1), sloni na terenskem delu, anketiranju prodajalcev in naključnih kupcev, kartiranju celotne tržnice oziroma prostorske razporeditve posameznih blagovnih skupin, analizi lastnega fotografskega materiala in literaturi.

Več stoletij je imel mestni trg vlogo tržnega prostora, ko so prodajalci, prekupčevalci in kupci napolnili prostor okoli Robbovega vodnjaka. Ko je leta 1901 na Mestnem trgu zaropotal tramvaj, se je tržni prostor začel seliti proti Vodnikovemu trgu. Lesene stojnice pod kostanji ob Ljubljani je v tridesetih letih tega stoletja zamenjala Plečnikova tržnica (2). Leta 1903 so porušili od potresa poškodovano lecejsko poslopje za Vodnikovim spomenikom in nastal je velik makadamski trg, ki so ga namenili trgovanju in izgradnji pokrite tržnice, ki pa so jo dokončali šele v prvih letih druge svetovne vojne (3).

Glede na zunanji videz, prodajne izdelke in prodajalce ločimo notranji del tržnice z dvema deloma: stavbo A z orehi, jajci, mlečnimi in mesnimi izdelki in mesom goveda, kopitarjev in perutnine ter stavbo B s sladkovodnimi in morskimi ribami in zunanji del tržnice, ki ima odprti del s prostimi stojnicami za sadje in zelenjavo (osrednji del) in ostale blagovne skupine (robni del) ter polodprti del s semeni, sadikami, zelišči in čajem.

Na osnovi anket (preglednica 1) je bilo med ostalim mogoče določiti spremembe na tržnici po posameznih obdobjih preko leta. V prvo obdobje

spadajo september, oktober in november, v drugo december, januar in februar v tretjo pa marec in april.

Preglednica 1: Anketa za prodajalce.

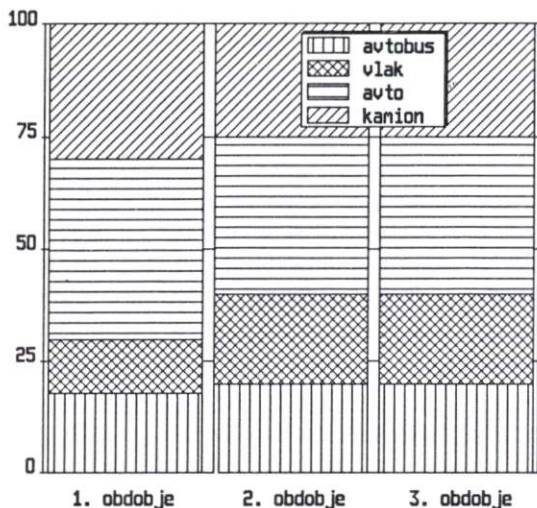
1. Od kod prihajate ?
2. Kakšno prevozno sredstvo uporabljate ?
-pozimi
-poleti
3. Kaj prodajate ?
-sadje (-eno vrsto -dve vrsti -več vrst)
-zelenjavo (-eno vrsto -dve vrsti -več vrst)
-ostalo (-eno vrsto -dve vrsti -več vrst)
4. Kdaj prodajate ?
-ob sobotah
-ob sobotah in še enkrat na teden
-ob sobotah in še dvakrat na teden
-ob sobotah in še več kot dvakrat na teden
5. Kdaj je kupna moč potrošnikov večja in kdaj manjša ?
6. Kje bivate v času prodaje v Ljubljani ?
7. Zakaj prodajate ravno na tem trgu ?
8. Razni problemi:
-parkirišče
-tržni prostor
-visoke cene najemnine tržnega prostora
-nelojalna konkurenca
-drugo

V prvem obdobju je bilo anketiranih 87 prodajalcev in pokazalo se je, da je glavno tržno blago ozimnica. Značilna je najbogatejša ponudba v celem letu, vendar ponudba in prodaja proti koncu obdobja

skokovito upadala.

Tudi v drugem obdobju je bilo anketiranih 87 prodajalcev. Glede na celoletno prodajo se prodaja giblje okoli 50 %. Kupna moč potrošnikov je najnižja, še posebej kritičen pa je januar.

Slika 1: Uporaba prevoznih sredstev prodajalcev v %.

V tretjem obdobju, ki je predstavljeno bolj podrobno, je bilo opravljenih 45 anket. Prevladujejo prodajalci iz Dalmacije, ki blago večinoma pripeljejo z vlakom, sami pa pridejo z avtobusom. Prodajalci iz Makedonije prihajajo z lastni prevozom, največkrat tovarnjakom. Ponudniki iz bližnje in daljne okolice Ljubljane uporabljajo osebne avtomobile s tovarnimi prikolicami in to tako poleti kot pozimi. Vozičkarji so redki in se pojavljajo le v sezoni sadik in semen od pomladi do jeseni. Sadike in semena so glavno tržno blago tega obdobja. Zanimivo je, da se ponudbi solate iz Dalmacije pridružuje vse večja ponudba solate iz okolice Ljubljane. Iz Dalmacije prihajajo zgodnje češnje, ki se v večji količini kot konkurenca češnjam iz Istrske Slovenije prodajajo tudi poleti. Poleg zgodnjega sadja se na trgu pojavi tudi paradižnik iz Makedonije. Pestra je ponudba tudi pri nekaterih drugih predmetih: modni dodatki, galanterija, suha roba. Na tržnici prodaja že okoli 70 % anketirancev, konkurenca pa se že v maju in juniju močno poveča, saj takrat prodajajo že vsi prodajalci (100 %). Večina prodajalcev (predvsem prodajalci s sezonskim blagom) prodaja ob sobotah

in še vsaj dvakrat na teden. Na začetku prodajne sezone je na splošno kupna moč potrošnikov največja. Vzrok za to je med drugim tudi pestrejša ponudba izdelkov in večje število ponudnikov. Prodajalci, ki prihajajo iz drugih krajev Jugoslavije, stanujejo v glavnem v Ljubljani kot podnajemniki ali pri svojih prijateljih. Na vprašanje, zakaj prodajajo prav na tem trgu, je večina navedla tradicijo in navezanost na ljubljansko tržnico. Predvsem starejši ljudje si ne želijo spremembe prodajnega prostora. Prodajalci se ne srečujejo z večjimi problemi, le nekatere pesti premajhen parkirni prostor.

Preglednica 2: Anketa za kupce.

1. Od kod prihajate ?
2. Kolikokrat na teden nakupujete na tržnici ?
3. Kaj kupujete ?
4. Zakaj nakupujete ravno na tej tržnici ?

Anketiranje 89 kupcev v prvem obdobju je pokazalo, da večina nakupuje ob sobotah, ko je glavni tržni dan. Potrošniki kupujejo v večjih količinah sadje in zelenjavo za ozimnico.

76 anket iz drugega obdobja je pokazalo, da je v primerjavi s prvim obdobjem povpraševanje padlo za 40 %. V tem času so potrošniki nakupovali še zadnjo ozimnico.

V tretjem obdobju, ki je opisano bolj podrobno, je bilo opravljenih 42 anket. Največ potrošnikov je bilo iz Ljubljane in bližnje okolice. Prisotni so turisti. Največ potrošnikov nakupuje vsaj dvakrat na teden. Vzrok je večja ponudba svežega sadja in zelenjave. Poleg sadja in zelenjave so najbolj iskane sadike in semena. Sadike (češnje, jagode, grenivke) in zelenjava (kumarice, krompir) se ne kupujejo več na zalogo ampak v manjših količinah večkrat na teden. V večjih količinah se kupujejo le rože in sadike. Za nakupovanje na ljubljanski tržnici se kupci odločajo predvsem zaradi boljše kakovosti blaga, večjega števila prodajalcev z značilnimi izdelki, večje konkurence, pridelki so bolj sveži in cenejši.

Zanimiva je primerjava strukture tržnice med letoma 1969/70 (4, 5) in 1989/90. Leta 1969 je bila tržnica razdeljena na odprti, delno odprti in pokriti del, kar velja še danes. Zgodnjo zelenjavo so tudi takrat najprej prodajale Dalmatinke, nato prodajalci

iz Srbije, šele nato pa slovenski prodajalci. Velika razlika je v številu vozičkarjev. Pred 20 leti so bili močno zastopani, danes pa vztrajajo le še kakšni trije. Obrtni del je bil večji, danes pa je umaknjen na rob tržnice. Pomembna razlika je v skladiščenju: nekoč so blago shranjevali v grajskih rovih in v majhnem skladišču na sami tržnici, danes pa to skladišče ne zadovoljuje vsem potrebam, zato prodajalci hranijo blago tudi na grosistični tržnici na Škofljici. Že leta 1969 je ljubljanski trg izražal razlike med značilnimi agrarnimi območji Slovenije in Jugoslavije, opazne pa so bile tudi posledice deagrarizacije, ki se kaže v tem, da je veliko starih prodajalcev iz okolice Ljubljane, mladim prodajalcem, ki izhajajo iz mešanih, polkmečkih in celo nekmečkih gospodinjstev, pa je prodaja samo dodatna dejavnost, ki nekoliko izboljša družinski proračun. Večina jih na trgu prodaja tudi zato, ker je to že tako rekoč tradicija v družini. Tudi mladi iz drugih republik prihajajo v Ljubljano predvsem zaradi boljšega zaslužka. Vzrok za prodajo na ljubljanski tržnici je tudi prenasíčenost drugih tržnic (predvsem v južnih krajih Jugoslavije). Prodajalcem se kljub višjim prometnim stroškom

obrestuje prodaja na ljubljanski tržnici. Vsi anketirani prodajalci so z razmerami na tržnici zadovoljni, le "mali proizvajalci" se pritožujejo zaradi parkirnega prostora: parkirišče, ki je v pristojnosti tržne uprave, je premajhno, cena parkirnine je previsoka. Zato bodo prodajalci tudi v bodoče iskali ugodnejša parkirna mesta pred tunelom, pri Ljudski kuhinji in drugih mestih.

1. Perko, D. 1990: *Republiško srečanje mladih raziskovalcev 1990. Geografski obzornik, XXXVII, 1990, 3-4. Ljubljana.*
2. Krečič, P. 1976: *Monografija Ljubljane. Ljubljana.*
3. Lukan, V. in drugi, 1985: *Pozdrav iz Ljubljane.*
4. Ferjan, T. 1971: *Struktura ljubljanskega živilskega trga. Geografski obzornik, XVII, 1970, 3-4. Ljubljana.*
5. Ferjan, T. 1982: *Živilski trgi večjih središč kot odraz transformacije podeželja. Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja, Ljubljana.*

RABA SLOVENSKEGA JEZIKA V ŽUPNIJAH IN ŠOLAH NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Drago Perko

UDK 376.7:257 (436.5=863)

RABA SLOVENSKEGA JEZIKA V ŽUPNIJAH IN ŠOLAH NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Drago Perko, mag., Geografski inštitut Antona Melika
ZRC SAZU, Novi trg 5, 61000 Ljubljana, Slovenija

UDC 376.7:257 (436.5=863)

USE OF SLOVENE LANGUAGE IN CHURCHES AND SCHOOLS IN AUSTRIAN CARINTHIA

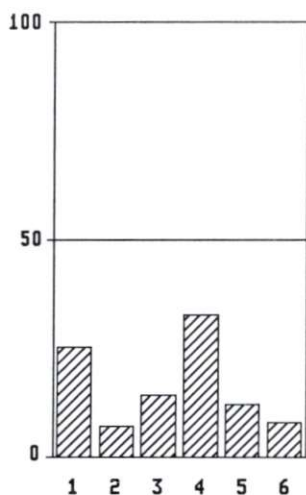
Drago Perko, mag., Geografski inštitut Antona Melika
ZRC SAZU, Novi trg 5, 61000 Ljubljana, Slovenia

Prispevek prikazuje povezanost med rabo slovenskega jezika v cerkvah in deležem prijavljenih učencev k slovenskemu pouku.

The task represents some connections between the use of Slovene language in the church and the portion of pupils announced to Slovene lessons.

Predstavljamo vam kratek izsek iz nekaj let stare raziskave o povezanosti med uporabo slovenskega jezika v cerkvi in prijavljanjem otrok k pouku v slovenskem jeziku na območju dvojezičnega šolstva na avstrijskem Koroškem.

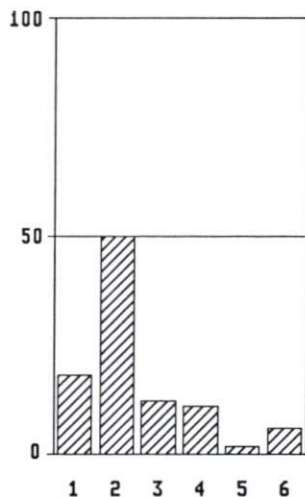
Slika 1: Delež župnij po posameznih stopnjah uporabe slovenskega jezika (1 - samo nemško, 2 - slovensko le občasno, 3 - nemško pogosteje kot slovensko, 4 - slovensko pogosteje kot nemško, 5 - nemško le občasno, 6 - govori se samo slovensko).

Na območju dvojezičnega šolstva je 98 župnij, ki spadajo v dekanije Šmohor (10 župnij), Beljak - dežela (7), Rožek (14), Borovlje (16), Celovec - dežela (4), Tinje (13), Velikovec (14), Pliberk

(6) in Dobrla vas (14 župnij). V 25 župnijah se v cerkvi uporablja le nemški jezik, v 7 se slovenski jezik uporablja le občasno, v 14 se uporablja nemški jezik pogosteje od slovenskega in v 32 slovenski jezik pogosteje od nemškega, v 12 se nemški jezik uporablja le občasno, v 8 župnijah pa se uporablja le slovenski jezik (slika 1). Tako v 47 % župnij prevladuje nemški in v 53 % slovenski jezik. Samo nemško se govori v 26 % in samo slovensko v 8 % župnij (1).

Slika 2: Delež župnij po posameznih razredih prijavljanja otrok k slovenskemu jeziku v šolah (1 - 0 %, 2 - 1 do 20 %, 3 - 21 do 40 %, 4 - 41 do 60 %, 5 - 61 do 80 % in 6 - 81 do 100 % prijavljenih otrok).

Preglednica 1: Učenci z dvojezičnim poukom.

šolski okoliš	števílo		učenci		učitelji		
	šol	vsi	dvojez.	delež	vsi	dvojez.	delež
Ljudske šole:							
Šmohor	3	140	3	2,1	13	4	30,8
Beljak-dežela	22	1823	252	13,8	124	61	49,2
Beljak-mesto	1	95	18	19,0	7	1	14,3
Celovec-dežela	16	1447	261	18,0	101	46	45,5
Velikovec	38	2563	529	20,6	191	83	43,5
skupaj	80	6068	1063	17,5	436	195	44,7
glavne šole:							
Šmohor	2	662	0	0,0	31	2	6,5
Beljak-mesto	2	534	0	0,0	50	1	2,0
Beljak-dežela	6	1661	39	2,4	141	7	5,0
Celovec-mesto	3	782	8	1,0	70	4	5,7
Celovec-dežela	2	570	66	11,6	50	11	22,0
Velikovec	9	2052	226	11,0	200	33	16,5
skupaj	24	6261	339	5,4	542	58	10,7
skupaj	104	2329	1402	11,4	978	253	25,9

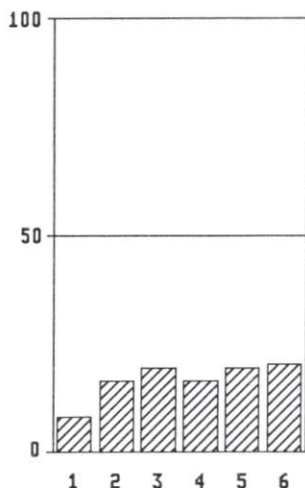
V kar 18 župnijah ni bilo leta 1984 niti enega otroka prijavljenega k pouku slovenskega jezika, do 20 % vseh šolskih otrok je bilo prijavljenih k slovenskemu pouku v 49 župnijah, od 21 do 40 % v 12 župnijah, od 41 do 60 % v 11 župnijah, od 61 do 80 % v 2 župnijah in od 81 do 100 % le še v šestih župnijah (slika 2). Na tem območju je bilo 80 ljudskih šol (Volksschulen) s 6068 učenci, od katerih jih je 1063 ali 17,5 % imelo dvojezični pouk, in 24 glavnih šol (Hauptschulen) s 6261 učenci (2), od katerih jih je 339 ali dobrih 5 % imelo dvojezični pouk (preglednica 1).

Od 436 učiteljev na ljudskih šolah jih ima 195 ali skoraj polovica izpit iz slovenskega jezika, ki jim omogoča in dovoljuje pouk tudi v slovenskem jeziku, in od 978 učiteljev na glavnih šolah 253, kar je komaj desetina (preglednica 1). V 8 župnijah ni niti enega dvojezičnega učitelja, do 20 % učiteljev ima izpit iz slovenskega jezika v 16 župnijah, od 21 do 40 % v 19 župnijah, od 41 do 60 % v 16 župnijah, od 61 do 80 % v 19 župnijah in od 81 do 100 % v 20 župnijah (slika 3).

Povezanost med deležem učiteljev z izpitom iz slovenskega jezika, deležem učencev prijavljenih k dvojezičnemu pouku in uporabo slovenskega jezika v cerkvi je zelo visoka. Izmerjena je bila s pomočjo koeficienta povezanosti, ki ima vrednosti med 0 in 1 (preglednica 2).

Najbolj sta povezana delež učiteljev z izpitom iz slovenskega jezika in pogostost uporabe slovenskega jezika v cerkvi. Delež dvojezičnih učencev je bolj povezan s pogostostjo rabe slovenskega jezika v cerkvi kot z deležem dvojezičnih učiteljev, kar lahko pomeni, da ima cerkev močnejši vpliv od šole. Čeprav sta delež dvojezičnih učencev in učiteljev odvisna od cele vrste dejavnikov, pa ob tako visokih koeficientih lahko zatrdimo, da večja uporaba slovenskega jezika v cerkvah povečuje delež otrok, ki se prijavljajo k dvojezičnemu pouku, in potrebo učiteljev po znanju slovenskega jezika, oboje pa spet vpliva nazaj na ohranitev uporabe slovenskega jezika v cerkvah.

Slika 3: Delež župnij po posameznih razredih učiteljev z izpitom iz slovenskega jezika (1 - 0 %, 2 - 1 do 20 %, 3 - 21 do 40 %, 4 - 41 do 60 %, 5 - 61 do 80 % in 6 - 81 do 100 % učiteljev z izpitom).

Preglednica 2: Koefficienti povezanosti.

	1	2	3
1 pogostost uporabe slov.jezika	1,0000	0,6961	0,6533
2 delež dvojezičnih učiteljev	0,6961	1,0000	0,6381
3 delež dvojezičnih učencev	0,6533	0,6381	1,0000

1. A. Brumnik, T. Domej, A. Malle, F. Velik 1974: *Slovenci na Koroškem, Sodobni problemi koroških Slovencev*. Ljubljana.
2. Amt der Kärntner Landesregierung 1984: *Kärntner Schulstatistik*. Klagenfurt.

PRIJAVNICA ZA EKSURZIJE LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA

Preslikajte prijavnico, jo izpolnite z velikimi tiskanimi črkami in jo skupaj z dokazilom o plačilu (ček ali preslikana položnica) pošljite na Zemljepisni muzej, Trg francoske revolucije 7, Ljubljana.

Ime in priimek:

Domači naslov:

Telefon:

Služba in naslov službe:

Telefon:

Ime ekskurzije:

Pogoji so mi znani.

Datum:

Podpis:

OKROGLA MIZA O OPTIMIZACIJI IN VERTIKALNI STRUKTURIRANOSTI POUKA GEOGRAFIJE

Drago Perko

V okviru proslave Sedemdeset let geografije na Ljubljanski Univerzi (1) med 4. in 9. decembrom 1989 je bila 6. decembra na programu okrogla miza z naslovom Optimizacija pouka geografije v osnovni in srednji šoli in njegova vertikalna strukturiranost (2). Na osnovi izhodišč, ki jih je podal prof. dr. Jurij Kunaver, so udeleženci z referati in v diskusiji ugotavljali slabe in dobre strani pouka geografije, iskali vzroke za slabosti in poskušali poiskati poti k njihovi rešitvi in to pri pouku zemljepisa v osnovni šoli, pri pouku geografije na srednji šoli in pri visokoškolskem študiju geografije. V prejšnji številki Geografskega obzornika je bil objavljen prvi prispevek z okrogle mize (3), v naslednjih številkah pa bo predstavljena še večina ostalih referatov. V tokratni številki sta na vrsti prispevka akad. prof. dr. Ivana Gamsa in dop. akad. prof. dr. Igorja Vrišerja.

1. Černe, A. in Gosar, A. 1989: *Sedemdeset let geografije na Ljubljanski Univerzi. Geografski obzornik 2, 1989, letnik 36. Ljubljana, str. 42.*
2. Katedra za didaktiko geografije FF 1989: *Okrogla miza - Optimizacija pouka geografije. Geografski obzornik 2, 1989, letnik 36. Ljubljana, str. 44.*
3. Marentič Požarnik, B. 1990: *Pouk geografije in razvijanje ekosistemskega mišljenja. Geografski obzornik 3/4, 1990, letni 37. Ljubljana, str. 54-55.*

REFORMA GEOGRAFSKEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA NA UNIVERZI V LJUBLJANI

Igor Vrišer

Študijski programi na Ljubljanski univerzi so na geografskem oddelku doživljali v preteklosti številne spremembe in jih glede na to ne moremo šteti za ustaljene ali nespremenljive. Kratka zgodovina je naslednja.

Pred drugo svetovno vojno in nekaj let po njej je študij geografije potekal ciklično v povezavi z enim ali dvema predmetoma (A - B - C). Študijski režim je bil zelo sproščen, z majhnim številom delnih izpitov, nekaj skromnimi seminarskimi deli in z zelo obsežnim diplomskim izpitom. V začetku petdesetih let so povezave skrčili na en predmet (A - B).

Leta 1951 so z uvedbo enopredmetnega študija geografije omogočili uvedbo študija nepedagoške geogra-

fije. Še dalje pa je ostal v veljavi študij geografije kot dvopredmetne in pedagoške usmeritve. Iskušnje so pokazale, da so imeli diplomanti enopredmetnega geografskega študija težave z zaposlovanjem, saj so težko dobili zaposlitev v pedagoških poklicih zaradi preozke izobrazbe.

Leta 1960 je prišlo do velike univerzitetne reforme, ko so na vsej ljubljanski univerzi vpeljali stopenjski študij. Geografijo je bilo odslej mogoče študirati le v povezavi z B predmetom in študij je bil pedagoško naravnan. Povezave so bile večinoma z zgodovino in sociologijo. Zaradi premestitve geografije na filozofsko fakulteto (prej je bila na prirodoslovno-matematični) so odpadle povezave s prirodoslovnimi predmeti (geologijo, biologijo in meteorologijo). K temu so veliko prispevale tudi naravoslovne vede, ki so iskale zveze z eksaktnimi vedami (fiziko, matematiko in kemijo). Učni načrt, ki ga je izdelal Svetozar Ilesič, se je izkazal za zelo dobrega, saj se je z nekaterimi modifikacijami obdržal do zadnje reforme, ko je bil v osemdesetih letih ukinjen stopenjski študij. Naj omenim med temi modifikacijami poskus študija geografije in turizma, ki je vzbudil veliko zanimanja. V ta učni načrt smo kasneje vnesli tudi nekatere usmeritve in smo dopustili povezave z drugimi predmeti na filozofski fakulteti. Na tej osnovi se je znatno zvečalo število slušateljev, ki povezujejo geografijo z etnologijo, germanistiko, pedagogiko itd. poleg že obstoječih povezav z zgodovino in sociologijo.

Reforma univerzitetnega študija leta 1985, ki je odpravila višješolski študij, je terjala temeljito reformo geografskega študija. Kljub številnim dilemam, omejitvam in kompromisom je študijski program obdržal veliko prvin prejšnjega študijskega režima: dvopredmetnost, delitev na pedagoško in nepedagoško usmeritev, možnost delne specializacije (varstvo okolja, turizem, prostorsko planiranje, politična geografija), celovitost prenašane snovi in tudi teoretično možnost študija enopredmetne geografije. Ni mogoče trditi, da smo s sedanjim študijskim programom zadovoljni; zaradi tega smo se že večkrat ukvarjali z mislijo o njegovi nadaljnji preobrazbi in smo tudi izdelovali načrte o njegovi reformi. Iz več razlogov smo jo odlagali, čeprav so prihajale pobude za njeno izvedbo tako iz vrst učiteljev, kot tudi diplomantov in slušateljev. Med glavnimi problemi so se znova zastavljala naslednja vprašanja:

- Ali uvesti enopredmetni (nepedagoški) študij geografije?
- Kako zmanjšati sedanjo obremenitev slušateljev, saj študij dveh predmetov in pedagoško-psiholoških predmetov zapolnjuje vseh 3600 ur v štirih letih študija?
- Katere povezave z drugimi predmeti priporočati?
- Kako omogočiti slušateljem možnost določene izbire

predmetov?

- Kako uvesti v geografijo nove eksaktnije metode in moderno tehniko?

Razlogi, zaradi katerih smo odlašali z nadaljnjo reformo sedanjega študijskega programa, so bile tudi nekatere temeljne dileme, ki so se pojavljale že skraja in o katerih kaže spregovoriti nekoliko podrobneje. Nič manj pomembni niso bili nekateri "banalni" razlogi: nejasnosti glede obveznosti študentov in učiteljev (ali bo trajal študij 3000 ali 3600 ur, ali bo delovna obveznost učiteljev oziroma asistentov 5 oziroma 7 ali 7 oziroma 11 ur na teden, koliko ur bo odpadlo na pedagoško-psihološke predmete, kaj bo s skupnimi predmeti (STM, predvojaška vzgoja, slovenščina).

Vendar pa so bile pglavitne nekatere temeljne dileme, ki jih doslej nismo mogli dokončno razvozljati.

- Ali uvesti poleg dvopredmetnega študija tudi enopredmetni ("čista geografija")? Število zagovornikov enopredmetnega študija se večja. Poudarjajo, da bi dobili s tem geografse raziskovalce, znanstvenike in zlasti "aplikativce", ki bi se uveljavili v praktičnih nepedagoških poklicih. Študij bi se poglobil in tehnično izpopolnil. Ločitev pedagoške smeri bi omogočila boljšo pedagoško pripravo učiteljev. Med pomisleki moramo navesti predvsem probleme z zaposlovanjem, saj bi morali obe smeri ločiti že ob vpisu. S tem bi nastali za kasnejše diplomirance veliki problemi ob morebitnem menjanju zaposlitve. Tu žal prihaja do izraza in veljave majhnost slovenskega trga. Razen tega nimamo nikakršnih analiz, koliko diplomantov ene smeri bi potrebovali na leto. Problem je tudi, ali bi kadroviski sestav na oddelku zmogel povečano obremenitev, ki jo prinaša takšna delitev, zlasti ker bo prišlo v naslednjih letih do znatnih sprememb.
- Več ali manj smo enotni, da je obremenitev slušateljev z urami prevelika, da bi morali povečati izbirnost predmetov, omogočiti študentom, da več berejo in se sami izobražujejo in manj sedijo v predavalnici, da je potrebno več seminarskega dela itd. Žal ob sedanjih normativih vsega tega ni mogoče uveljaviti. Neizpolnjevanje norm povzroči znižanje dohodka. Razen tega bi zniževanje učne obveznosti moralo biti simetrično in bi moralo zajeti tudi B predmet in skupne predmete. Glede slednjih je na fakulteti v prevladi mnenje, da so odvečni (marksizem, predvojaška) ali pretirano zastavljeni (pedagoško-psihološki predmeti). Sodimo tudi, da bi moral biti enopredmetni študij zahtevnejši od dvopredmetnega pedagoškega, sicer bomo ostali brez učiteljev geografije. Računati moramo, da slušatelji največkrat sledijo najlažjim študijskim kombinacijam in žal šele ob koncu študija ugotavljajo, da imajo

težave z zaposlitvijo ob takšnih povezavah. V tem pogledu smo tudi v zadregi, ali povezave spodbujati ali zavirati. Nekatere med njimi so smiselne (npr. z zgodovino), druge so delno nživele (z geologijo), tretje pa so problematične, ali pa se niso dale izpeljati (z ekonomijo).

- Prav tako smo si več ali manj enotnega mnenja, da je treba študij vsaj na nepedagoški smeri modernizirati in uvesti matematizacijo in računalništvo. Ob tem se nam zastavlja vprašanje, kje dobiti ustrezne strokovnjake, ki bi obvladali geografijo in matematiko, statistiko, računalništvo itd. Nedodelanost v tem smislu je bil glavni razlog, da sicer sprejeti enopredmetni učni načrt nismo pričeli izvajati in še vedno nismo prišli do njegove bolj popolne oblike. Pri modernizaciji obstaja še ena nevarnost: ti predmeti lahko postanejo sami sebi namen, če jih učitelji ne bodo vključili v ostali pouk geografije. V ta namen bi morali učitelji dopolniti svojo izobrazbo na področju statistike, matematike in računalništva. Problem je tudi, koliko regionalne geografije sveta predpisati tistim, ki študirajo enopredmetno geografijo in se bodo prvenstveno ukvarjali s Slovenijo in Jugoslavijo ali le izjemoma z določenimi tujimi deželami.
- Poslednja misel pa nas opozarja na ključno vprašanje celotne reforme (z njo bi sploh morali začeti naša razmišljanja), kakšen profil geografa si zamišljamo in kakšen profil geografa bomo potrebovali v prihodnosti. Glede tega pa obstaja zelo veliko različnih mnenj. Nekatera so podkrepljena z dokazi, druga so bolj intuitivna. Sodim, da bi tudi ta okrogla miza lahko k tem razmišljanjem veliko doprinesla, če se bo le hotela ukvarjati s to ne ravno hvaležno temo.

MISLI PRED NOVIM SPREMINJANJEM ŠTUDIJSKEGA NAČRTA GEOGRAFIJA NA FF

Ivan Gams

Leta 1985 uvedeni sedanji učni načrt geografije na FF (12) je med drugim opustil dvostopenjski študij (2 + 2 leti), ki je absolventom zdaj ukinjenih pedagoških akademij omogočil nadaljevanje študija. Študijsko "ponudbo" novo vpisanim je obogatil s štirimi tako imenovanimi izbirnimi področji, ki so:

- pedagoška dvopredmetna geografija,
- nepedagoška dvopredmetna geografija,
- pedagoška geografija in geologija,
- nepedagoška enopredmetna geografija.

Na smer pedagoška geografija in geologija se je

doslej vpisalo zelo malo slušateljev. O tej smeri tu ne bo govora. Izbirno področje nepedagoška enopredmetna geografija je bilo oblastveno sicer potrjeno skupno z ostalimi, Oddelek pa zanj ni izdelal podrobnega predmetnika in ni objavil razpisa za vpis. Slušatelji vseh treh dvo-predmetnih "izbirnih področij" so v študijskem letu 1989/90 komaj prispeli v zadnji letnik, pa se že javljajo med učnim kadrom in še bolj med slušatelji kritike. Skupno jim je mnenje, da je preveč predmetov in zato tudi preveč izpitov. Negodovanja je toliko, da bo nujno potrebno začeti spreminjati obstoječi učni načrt. Temu so namenjene naslednje misli.

Pogostejše menjave ali revizije učnega načrta same na sebi niso slabe, če študij izboljšujejo. Izboljšanje pa more zagotoviti le strokovna priprava. Pri povojnih spremembah pa so bile reforme opravljene brez njih. Tudi zdaj ne razpolagamo z analizami izpitnih uspehov naših slušateljev. Ti uspehi seveda tudi zavisiijo od zahtevnosti učiteljev, ki se s časom menjavajo in analiza je tako, kot vsaka druga, le eden od pripomočkov za primerjavo starega in sedanjega učnega načrta. To velja tudi za ocene diplomskih izpitov. Po več kot dvajsetletnem sodelovanju pri njih se ne strinjam z mnenjem, da tam izkazano znanje upada. Po mojem vtisu vedo diplomanti v osemdesetih letih več o teoretski geografiji in geografiji Slovenije, kar v povezavi z diplomsko nalogo ugotavljamo na diplomskih izpiti, kot diplomanti iz sedemdesetih let. Oddelek za geografijo tudi ne vodi evidence o zaposlovanju diplomantov. Razmerje med zaposlenimi v pedagoških poklicih v osnovni in srednji šoli in ostalimi ustanovami t.im. prakse bi lahko bilo boljša osnova za razpravo, ali uvesti enopredmetno nepedagoško geografijo. Pri tem se je potrebno seveda zavedati spremenljivih možnosti za zaposlovanje izven šol. Zadnja desetletja smo bili priče, da so se našim diplomantom nekaj let na široko odprla vrata zdaj v hidrometeorološke službe, v regionalno-planerske zavode, zdaj v turizem, v statistiko, v raziskovalne ustanove, vendar pa so se ta vrata po nekaj letih prav tako hitro zaprla kot prej odprla.

Bolj kot na hitro se preminjajoče razmere, bi se morali pri spreminjanju študijskega načrta ob dejstvu, da bodo tisti, ki bi jeseni 1990 začeli študij po novem, zapustili fakulteto v letu 1995 ali kasneje, nasloniti na dolgotrajnejši razvoj v sodobni geografiji in v družbi. Te dolgotrajnejše razvojne smeri imenujem stalnice.

Ena od prvih stalnic je spoznanje, da je za študij zahtevnejših strok učni uspeh bolj odvisen od osebnostnih kvalitet kot od razlik v visokošolskem učnem načrtu in izobraževanju. Žal smo pri tem vprašanju še vedno podzavestno usmerjeni iz prvih povojnih let, ko je bil dialektični materializem učna snov srednjih in visokih šol. Po

njem je mogoče osnovne človekove sposobnosti bistveno spremeniti z izboljšanjem okolja. Pomen osebnostnih kvalitet so zgodaj v povojnih letih spoznale nekatere naše stroke, ki si z delovanjem med srednješolci prizadevajo pritegniti k vpisu na univerzo najboljše učence. Naši fiziki, matematiki, kemiki in delno biologi razlagajo privlačnost in pomembnost svoje stroke že v zadnjih letnikih srednje šole. Boljšim omogočajo delo v njihovih laboratorijih, prirejajo republiška in državna tekmovanja v znanju in najboljše nagrajujejo. Geografi smo se sicer zgodaj vključili med organizatorje taborov v okviru gibanja Znanost mladini. Po njihovem koncu pa smo prepogosto izgubili stike z najboljšimi in jih nismo načrtno pritegovali k vpisu na univerzo. K večjemu vpisu na študij geografije in s tem k večji selekciji s sprejemnimi izpiti bi prispevali, ako bi med drugim prirejali krajevne in republiške kvize, najboljše nagrajevali z brezplačno udeležbo na geografskih ekskurzijah in podobno.

Pomembnosti osebnostnih kvalitet za študijski uspeh se zaveda vsak kritični učitelj, ki spoznava veliko razliko v znanju, ugotovljenem na izpiti. Pri istih učiteljih, učbenikih in predmetih je razlika večkratna. Pri kvalitetnem geografskem znanju je po mojih izkušnjah ta razpon v mejah 1 : 10. Pri tem mi pomeni kvalitetno geografsko znanje tisto, ki ga slušatelj osvoji do take mere, da lahko samostojno analizira svojo okolico in dogajanja doma in v tujini. Samo tako znanje je zagotovilo, da ne bo zapadlo devetim desetim v šolah pridobljenega in že v šolah pozabljenega znanja.

Čeprav bi bil ta razpon manjši od 1 : 10, se moramo le zamisliti ob dejstvu, da družba troši za enega slušatelja velika sredstva, geografi pa napravimo, glede na ta sredstva, izredno malo, da bi pridobili k vpisu za visokošolski študij boljše kadre. Z njimi bi dvignili splošno klimo v letnikih, ki sama na sebi vzpodbuja zanimanje za geografijo. Boljši diplomanti bi tudi dvignili ugled naše stroke v šolah in v praksi.

Drugo stalnico pomeni opuščanje pretežno memoarskega osvajanja snovi v prid teoretskemu in didaktičnemu izobraževanju. Ta tendenca je opazna na vseh naprednih univerzah. V primeru geografije je utemeljena z vedno lažjo dostopnostjo zlasti regionalnogeografskih podatkov, ki jih lahko v novešem času dobimo iz učbenikov, kompandijev, iz strokovnih in javnih časopisov in sredstev javnega obveščanja. Čeprav se pretežno memoarski pouk brez iskanja globljih zakonitosti in zvez javlja v vseh panogah (tudi splošne) geografije, je najbolj zakoreninjen v regionalni geografiji. Žal moramo pri diplomskih izpiti vedno na novo ugotavljati nezadostno znanje o medsebojni povezanosti geografskih dejavnikov v regionalne strukture. Za to nekateri tudi niso intelektualno dorasli. In to

po pouku geografije v osnovni, srednji in visoki šoli, kjer so vsaj dvakrat morali poslušati regionalno geografijo vsega sveta. Sedanji učni načrt geografije na FF, ki se drži več kot desetletne delitve ur na enake deleže fizični, družbeni in regionalni geografiji, obsega predavanja iz regionalne geografije vseh kontinentov. To prakso so na številnih naprednih univerzah nadomestili s poukom regionalne geografije vzorčnih dežel. S tem so prispevali k spoznavanju regionalnih struktur obravnavanega ozemlja. Tega znanja velik del literature ne daje dovolj, tudi zato, ker je vedno manj kompleksno izobraženih geografov-piscev učbenikov. Na Zahodu je študij geografije na univerzah navadno od začetka deljen na fizično ali družbeno smer. Del slovenske regionalnogeografske literature sveta, ki ne ustreza načelom kompleksne geografije in ne povezuje naravnogeografskih in družbenogeografskih pojavov v luči medsebojnega vplivanja, ostaja na idejnih izhodiščih prvih poveljnih let. To trditev izražam tu po nesistematičnem pregledu prve poveljne literature v knjižnici Oddelka za geografijo FF. Dokončno podobo bi lahko dala poglobljena študija. Teza je naslednja.

Stalinov dialektični materializem je že pred zadnjo vojno z ločevanjem nepovezanih počasnih naravnih od hitrejših, pretežno z razrednimi gibanji povezanih družbenih procesov ločil geografijo v srednji šoli na fizično in družbeno geografijo in to tudi pri geografiji sveta. Za oba predmeta so izdali posebne učbenike (na primer za fizično geografijo Jugoslavije učbenik Grazianskega, 4.). Ko so v prvih poveljnih letih pri nas zahtevali od univerzitetnih učiteljev zgledovanje po sovjetski praksi, je bil v knjižnici takratnega Geografskega inštituta le Vitverjev srednješolski učbenik Ekonomičeskaja geografija kapitalističeskikh stran. Prvi slovenski učbenik z naslovom Gospodarska in politična geografija sveta navaja v podnaslovu, da je nastal po tej knjigi in po drugih virih (5). Nadaljne izboljšane in razširjene izdaje tega učbenika in sledečih poljudnih knjig tega vira ne omenjajo več. Izboljšane verzije govori v naslovu o kontinentih in o regionalni in ne več o gospodarski in politični geografiji. Ni toliko pomembno, da v njih zavzema poglavje o naravnih razmerah ali, kot se je imenovalo kasneje, o naravnem okolju le okoli ene petine ali ene četrte teksta. Pomembnejši je strah pred iskanjem vplivov naravnih razmer na družbo, strah pred geografskim determinizmom, s katerim so v smislu uzakonjenega dialektičnega materializma ožigosali iskanje vplivov naravnih razmer na družbeni razvoj. Prezrli so, da za geografijo niso osnovni procesi, temveč soodvisnosti, ki jih v družbeni sferi vzpostavlja navadno ekonomika. Proces ali soodvisnosti - to je bilo tudi ozadje spora med tistimi, ki so uvažali "napredno" geografijo v srednješolske programe v sedemdesetih letih, in zagovorniki tradicio-

nalne, funkcijske regionalne geografije (7, 1, 2). Proti preveliki socioekonomski usmerjenosti je nastopil tudi llesič (6). Žal je po učbenikih s neuravnovešeno regionalno geografijo oblikovalo svojo geografsko koncepcijo več generacij, zlasti v šestdesetih letih, ko je pri novonastavljenem učnem kadru imela družbena geografija izrazito prednost (10). Socializacija je podpirala pri nas in v svetu vedno pomembnejša politologija. Narava je postala povsem pasivni oder svetovne zgovovine, oder, ki ga človek lahko po mili volji spreminja. Tak razvoj je zaustavila šele najnovejša doba s potrebo varovanja zdravega okolja, ki je naravno in družbeno obenem.

Tretja stalnica svetovne in naše geografije je vedno večji delež geografskih absolventov, ki najdejo službe v nepedagoških ustanovah. Z mnenjem, da v Sloveniji ni dovolj možnosti za nepedagoške zaposlitve, je del učiteljev na Oddelku preprečil uvedbo enopredmetne nepedagoške geografije leta 1985. Že nekaj let prej, leta 1982, je bilo v Sloveniji zaposlenih nad sto geografov v nepedagoških službah (3). Po podatkih, ki so jih zbrale knjižničarke v Oddelku za geografijo, se je v letih 1982-1989 od skupno 110 diplomirancev v osnovni in srednji šoli zaposlilo 45 geografov, kar je manj od ene polovice. Narejeni seznam nam v primerjavi s stanjem leta 1982 dovoljuje naslednje sklepe:

- Delež izven šol zaposlenih geografov narašča in je že prerasel zaposlovanje v osnovnih in srednjih šolah.
- Še v sedemdesetih letih so med nepedagoškimi službami prevladovala (poleg raziskovalcev v geografskih ustanovah) turistične, statistične in regionalno-planerske (urbanistične). V osemdesetih letih so na vrhu nepedagoških zaposlitev t.i. mladi raziskovalci (35 %). Pri ostalih panogah pa prej dominantne službe niso več v takem ospredju in ostale zaposlitve so bolj heterogene. Nekoliko še izstopata turizem in statistika.
- Zmanjšuje se število diplomantov, ki jih je bilo v letih 1982-84 56 ali 19 na leto, v letih 1985-89 pa 54 ali 11 na leto. Odliv v nepedagoške poklice je bil v zadnjem času izsiljen, ker v osnovnih šolah zadnjih osem let ni bilo dovolj prostih mest. Prva poveljna generacija geografskih učiteljev je odšla že v pokoj, naslednje generacije pa imajo v povprečju šele 10-20 let službovanja. Ob vsem tem bo dala pedagoška fakulteta v Mariboru predvidoma enako število letnih diplomantov geografije kot ljubljanski Oddelek za geografijo.

Iz imenovanih stalnic in trendov najnovejšega razvoja izhajajo naslednji predlogi za spremembo učnega načrta geografije na FF. Nujna je uvedba nepedagoške enopredmetne geografije, ki je zaradi kadrovskih kapacitet možna samo na Oddelku za geografijo FF in še tu, ako se zamrzne dvopredmetna nepedagoška smer. V luči novej-

ših nepedagoških zaposlitev je potrebno pretresti sedanje specializacije študija geografije v zadnjem letniku nepedagoške smeri, povezane z izdelavo diplomske naloge. Obdržati kaže najpomembnejše, večina specializacij pa naj bi potekale po individualnem programu, kjer kaže v večji meri kot zdaj pritegniti predmete in predavatelje iz drugih fakultet, pač glede na potrebo projektirane službe bodočega absolventa. Četrty letnik (morebiti bi kazalo študij podaljšati na devet semestrov) bi naj bil v celoti posvečen specializaciji. Enopredmetni nepedagoški študij naj bi obsegal v prvem letniku predvsem tako imenovane pomožne predmete, med njimi v večjem obsegu (kot zdaj predvideno) računalništvo in (pretežno tematsko) kartografijo. V drugem in delno tretjem letniku bi načrt obsegal splošne geografske predmete, pri čemer bi mogli povrniti vsaj glavnim nekdanje število ur za predavanja in povečati vaje ter seminar. V tretjem letniku bi bilo težje študija v teoretski geografiji, ki bi ji namenili več časa, in geografiji Slovenije, Jugoslavije in Evrope. Regionalna geografija ostalega sveta bi potekala predvsem v obliki vzorčnih dežel. Med specializacijo bi slušatelji opravili tudi del razširjene metodologije raziskovanja v okviru izbranih geografskih strok. Za odločitev, koliko na novo vpisanih bi dopustili k študiju dvopredmetne pedagoške usmeritve, je potrebno napraviti pregled dolžine službovanja geografskih učiteljev po šolah. To bi omogočilo grobo oceno bodočih potreb po novih učiteljih. Preostalo od zdaj dovoljene kvote novincev bi lahko predstavljali slušatelji enopredmetne nepedagoške geografije.

Proti nepedagoški enopredmetni geografiji so nekateri z uspehom navajali zadržke s trditvijo, da bi se pri vpisu preveč slušateljev odločalo za to smer in da bi se diplomanti te smeri kasneje brez potrebne pedagoške vzgoje odločali za šolo, nadalje, da dvopredmetnost oplaja stroko in podobno. Vse take zadržke so na Filozofski fakulteti s potrebnimi ukrepi znali odpraviti številni oddelki. Po letu 1985 je uvedena, kot priča Seznam predavanj na FF za študijsko leto 1988-1989, enopredmetna nepedagoška smer pri študiju filozofije, psihologije, pedagogike, zgodovine, arheologije, umetnostne zgodovine, etnologije, v študijskih skupinah slovanski jeziki s književnostjo, primerjalno slovansko jezikoslovje, primerjalno jezikoslovje in orientalistika, primerjalna književnost in literarni program, bibliotekarstvo. Nekatere od teh skupin poznajo enopredmetno nepedagoško in dvopredmetno pedagoško študijsko smer, druge (angleški jezik s književnostjo, nemški jezik) imajo v prvih dveh letih skupen program, nato pa diferenciacijo. Nepedagoških študijskih programov nimajo predvsem manjše študijske skupine, zlasti tuji jeziki (romanski, italijanski, španski, grški, klasična filologija in muzikologija). Nepedagoške smeri nima

sociologija, ker je ta zastopana na FSPN. Geografov je v nepedagoških poklicih več kot zgodovinarjev, pa obsega njihov študij na FF tako pedagoško kot tudi nepedagoško enopredmetno smer.

1. Gams, I. 1974: O konceptu geografije za 2. in 3. razred gimnazije. GO, XXI, št. 2-3. Ljubljana.
2. Gams, I. 1977: Regionalna geografija - vrh ali anahronizem metodične geografije. GO, XXIV, št. 1-2. Ljubljana.
3. Gams, I. 1983: Stanje in perspektive slovenske raziskovalne geografije. Geografski vestnik XL. Ljubljana.
4. Grazianskij, A. N., 1955: Priroda Jugoslavii. Gosudarst. izdat. Moskva.
5. Ilešič, S. 1947: Gospodarska in politična geografija sveta. Ljubljana.
6. Ilešič, S. 1977: Na rob razpravljanja o marksističnem izobraževanju pri pouku geografije in o novem učnem načrtu geografije za gimnazije. GO XXI, št. 4. Ljubljana.
7. Medved, J. 1973: O novi orientaciji geografije kot učnega predmeta. GO XX, št. 1-2. Ljubljana.
8. Medved, J. 1974: O marksističnem izobraževanju pri pouku geografije. GO XXI, št. 2-3. Ljubljana.
9. Medved, J. 1976: Načelo celostnosti ali kompleksnosti pri pouku geografije. GO, XXIII, 3-4. Ljubljana.
10. Radinja, D. 1989: Sedemdeset let fizične geografije na ljubljanski univerzi. Geografija in aktualna vprašanja prostorskega razvoja. Dela št. 5 Oddelka za geografijo FF. Ljubljana.
11. Vitver, I. B. 1946: Ekonomičeskaja geografija kapitalističeskikh stran. Moskva.
12. Vzgojno-izobraževalni program za študij geografije. FF. Ljubljana, 1985.

15. ZBOROVANJE SLOVENSКИH GEOGRAFOV

Milan Orožen Adamič

Zborovanje je potekalo v Portorožu od 24. do 27. oktobra 1990 in to po naslednjem programu:

- sredo: prihod udeležencev v Portorož in namestitve v hotelih, predkongresna srečanja in priprave, postavljanje razstave, razširjen sestanek Znanstvene sekcije ZGDS o organizaciji znanstvenoraziskovalnega dela;
- četrtek: prihod preostalih udeležencev, prijavljanje udeležencev v sprejemni pisarni v Avditoriju, otvoritev zborovanja in pozdravni nagovori, uvodni referati,

predstavitev referatov iz raziskav, diskusija, družabno srečanje s programom;

- petek: predstavitev ostalih referatov iz raziskav, predstavitev referatov iz šolske geografije, diskusija, okrogla miza o problemih poimenovanja regije in geografskem imenoslovju, o metodoloških novostih in uporabi novejših tehnik v geografiji in o dilemah regionalnega razvoja, projekcije diapozitivov in videofilmov s podelitvijo priznanj z natečaja za Geografsko fotografijo in video, projekcija filma Poplave morja ob slovenski obali (F. Bernot) in projekcija diapozitivov Podvodni svet slovenske obale (M. Orožen Adamič);

- sobota: celodnevna ekskurzija in poldnevna ekskurzija.

V manjšem prostoru je v Avditoriju ves čas posvetovanja delovala računalniška delavnica, ki jo je pripravil Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

Vsi udeleženci zborovanja so v Portorožu prejeli zbornik referatov, ki obsega 308 strani, vodič po ekskurziji, program zborovanja in še nekaj drugega materiala.

POROČILO O 6. ZASEDANJU STALNE EVROPSKE KONFERENCE ZDRUŽENJ UČITELJEV GEOGRAFIJE

Jurij Kunaver

6. zasedanje stalne evropske konference združenj učiteljev geografije (European Standing Conference of Geography Teachers' Associations-ESCGT) je bilo od 22. do 24. junija 1990 v hotelu Pullman Astoria v Bruslju. Podpisani sem se ga udeležil v imenu Nacionalnega komiteja Zveze geografskih društev Jugoslavije na povabilo dosedanjega predsednika prof. dr. Giorgia Valussija iz Trsta, pobudo za to pa je dal prof. dr. Vladimir Klemenčič. Imel sem status opazovalca in sem zastopal Jugoslavijo. Udeležbo na konferenci je finančno pokrilo predsedstvo konference. Kot opazovalci so sodelovali še predstavniki Poljske, Vzhodne Nemčije in Japonske, predstavnika Češkoslovaške republike ni bilo. Ostali udeleženci so bili predstavniki polnopravnih članic konference, to je iz držav članic Evropske skupnosti, ali pa iz drugih zahodnoevropskih držav. Prisotni so bili tudi trije predstavniki evropskega združenja študentov geografije EGEA.

Za konferenco sem pripravil daljše poročilo o razvoju in stanju slovenske in jugoslovanske šolske geografije, ki sem ga oddal predsedniku in tudi prof. dr. Hartwigu Haubrichu, predsedniku Komisije za šolsko geografijo pri Mednarodni geografski uniji. O tem sem na kratko poročal na zasedanju, podobno kot so o razmerah v lastni državi poročali tudi drugi udeleženci. Večino držav so zastopali po trije udeleženci. Skupno je bilo na konferenci

45 udeležencev.

Sam se poudaril predvsem heterogenost kulturnega in zgodovinskega razvoja posameznih delov Jugoslavije ter šolskih sistemov in poskuse iz preteklosti po poenotenju le-teh v obliki jeder. Poudaril sem nove težnje v razvoju slovenske in jugoslovanske družbe ter šolstva in zlasti geografije v smislu posodabljanja učnih oblik in vsebin, tudi s terenskim delom. Opozoril sem na slabosti iz preteklosti, ki izvirajo iz jezikovnih pregrad, političnih razmer in zapiranja v lastne meje. Posledica tega je zlasti konzervativnost učnih načrtov in učnih vsebin ter povprečna kakovost učbenikov in ostalih učnih pripomočkov. V diskusiji o takoiimenovanih evropskih dimenzijah geografskega pouka sem kot predstavnik Jugoslavije opozoril na heterogenost evropskega naravnogeografskega in družbenogeografskega okolja, ki terja, da bi bili v šolskih programih zastopani tudi problemi in posebnosti perifernih in manj razvitih ter kulturno-civilizacijsko nekoliko "manj evropskih" območij. Obenem pa sem izrazil misel, da bi bilo koristno za mladino, če bi več izvedela zlasti o svojih sosedih, pri čemer sem imel v mislih tako razmere v lastni državi kot tudi naše sosednje države.

Konferenca je imela na programu poleg poročil o dvoletnem delu med dvema zasedanjima tudi referate in sicer B. Merenne-Schoumakerjeve iz Belgije in Bissantija iz Italije o novih trendih v pouku geografije, Van Beckuma iz Nizozemske o informatiki pri pouku geografije, O. Bilmanna iz Danske o učnih načrtih za geografijo v Evropi in H. Meijerja iz Nizozemske o izdajanju publikacije konference Eurogeo. Pomemben del konference je bil posvečen tudi načrtom za geografsko podatkovno bazo za potrebe evropskega geografskega pouka in projektu softwera za šolsko računalniško kartografijo. Podatkovne baze za šolsko geografijo naj bi ustanavljali tudi v posameznih državah. Poseben pomen je imel nastop znanega nemškega geografskega didaktika prof. Hartwiga Haubricha, ki je udeležencem predstavil delovanje njegove komisije. Tudi za nas je pomembno sodelovanje z njo. Doslej je bila njen dopisni član mag. Marija Košak, odslej pa bo podpisani. Toda iz Jugoslavije bi bilo lahko še več dopisnih članov. Po podatkih iz 19. številke biltene komisije ima ta že 400 dopisnih članov iz vsega sveta. Torej bi bilo v bodoče koristno in potrebno precej bolj aktivno mednarodno sodelovanje Jugoslavije tudi na področju didaktike geografije. Prof. Haubrich je prisotne obvestil, da bo letos zasedanje komisije na regionalni konferenci v Pekingju, čez dve leti pa v Washingtonu oziroma v Boulderju, ZDA. Iz biltene komisije povzemamo, da so sosednje države, naprimer Bolgarija, precej bolj odprte za sodobne tokove tudi na področju geografskega pouka, saj so na svoj kongres povabili nekatere znane strokovnjake s

tega področja. Temu zgledu bi bilo zelo koristno slediti tudi pri nas.

V okviru komisije tečejo različni projekti kot na primer prevajanje učbenikov v druge jezike, vpliv razdalj na geografsko percepcijo, mednarodni geografski testi, pomen geografske pouka za mednarodno razumevanje itd. Na koncu zasedanja konference je bilo izvoljeno novo predsedstvo, ki ga bo naslednje dve leti vodil prof. Torben P. Jensen iz Danske. Sprejeta je bila tudi kratka resolucija o potrebi po utrjevanju geografije kot predmeta v šoli, zlasti z vidika mednarodnega razumevanja in ekološke vzgoje.

Stalna konferenca je bila ustanovljena leta 1978 na pobudo prof. Jean Piera Vandenboscha iz Belgije, ki je še danes glavni organizator zasedanj. Članice konference so praviloma društva oziroma združenja učiteljev geografije v posameznih državah, članicah Evropske skupnosti. Zato ni bilo slučajno vljudo opozorilo oziroma predlog, da naj tako posebno združenje po možnosti ustanovimo tudi v Jugoslaviji. Stalna konferenca je torej stanovska organizacija, katere glavna skrb je pouk geografije v evropskih državah in njegova kvaliteta ter ugled. V tem pa je hkrati izražena tudi skrb za učitelje geografije. Zanimivo je, da imajo v nekaterih državah že dolgo tradicijo posebnih društev učiteljev geografije; najboljši primer je Velika Britanija, kjer bodo letos proslavili sto let take organiziranosti. Na zasedanju je bilo slišati tudi to, da je delež v združenja vključenih učiteljev v posameznih državah zelo različen.

Zasedanja predstavnikov posameznih združenj sklicujejo vsake dve leti v istem kraju, to je v Bruslju. V vmesnem obdobju izdajajo časopis *Eurogeo*, ki objavlja večinoma kartografsko obdelano geografsko gradivo iz Evrope, uporabno zlasti za pouk. Dosedaj so izšle štiri številke, ki prinašajo številne črno bele karte o prebivalstvenih in gospodarskih značilnostih Evropske skupnosti in njenih članic. Karte so uporabne tudi za naše namene ker jih je mogoče kopirati na prosojnice. V naslednji peti številki bodo obdelani problemi kmetijstva v Evropi, kjer se bomo lahko predstavili tudi z našim prispevkom. Dokler ne bomo polnopravni člani konference, to pa se lahko zgodi leta 1992, ne moremo računati na več kot nekaj brezplačnih izvodov revije za vso državo. V državah članicah skupnosti namreč poskrbijo, da pride *Eurogeo* v roke čim večjega števila učiteljev geografije.

Stalno konferenco finančno podpira Komisija evropskih skupnosti ali kratko Evropska skupnost, kot smo jo navajeni imenovati pri nas. To je pomembno dejstvo, ki izraža velik interes nosilcev evropske integracijske miselnosti za čim boljše geografsko vzgojo in izobrazbo bodočih državljanov Združene Evrope. Zato je bila na

zasedanju ves čas močno prisotna že omenjena evropska dimenzija, ki so jo priporočili v Evropski skupnosti kot sestavni del vzgoje in izobraževanja že leta 1988. V resoluciji je bila izražena zahteva, da mora biti geografija v višjih razredih srednje šole prisotna v vseh letnikih z dvema urama tedensko.

Nekaj poudarkov in utrinkov iz zasedanja ESCGT:

- Stanje pouka geografije po Evropi je predmet posebnega projekta, ki ga vodi danski strokovnjak Uwe Billman. O dosedanjih rezultatih raziskave bomo v GO še posebej poročali. Ena od ugotovitev je, da ima vsaka država in vsak narod svoje tradicije, ki se jim ni mogoče ogniti, zlasti takrat, ko bi zaradi učinkovitosti in nekih višjih vzgojno-izobraževalnih ciljev želeli čim bolj poenotiti učne načrte in učne pripomočke. Zato bo bodoče sodelovanje posameznih držav pri normiranju geografske vzgoje verjetno zelo različno uspešno. V evropskih šolah in seveda drugod po svetu obstaja mnogo "geografij", enako tudi v glavah geografov.
 - Na konferenci je bil govor tudi o vlogi geografije kot križišču družbenih in naravoslovnih znanosti in o povezovanju geografije z drugimi predmeti.
 - Položaj geografije v evropskih predmetnikih ni posebno zavirljiv in ga je treba zato popraviti. Problem razpoložljivega časa bo dodatno nastal, ko bodo marsikje zaradi t.i. evropske dimenzije uvedli učenje novih tujih jezikov.
 - Privlačnost ali neprivilčnost geografije kot šolskega predmeta je tudi v ospredju razprav, kajti kako združiti v učnem načrtu vsa najpomembnejša vzgojnoizobraževalna načela in interese stroke in družbe: znanstvenost, uporabnost in privlačnost. Ali naj bo geografija zahteven in zato nepriljubljen, ali pa nasprotno lahek in že samo zato privlačen predmet?
 - Na položaj šolske geografije vpliva tudi strokovnost njenih učiteljev. Marsikje jo poučujejo nestrokovnjaki, toda tudi strokovnjaki morajo svoje znanje sproti obnavljati in ga popravljati. Nujno je vzgajati samostojne in iznajdljive ali inovativne učitelje geografije.
 - Na Nizozemskem je v teku nov šolski projekt in sicer pouk geografije s pomočjo računalnikov.
 - Pripravlja se evropska konferenca o geografskih učbenikih.
 - Pripravlja se enotna publikacija, t.i. Eurobook za osnovne informacije o evropskih državah za potrebe pouka geografije. Žal so statistični podatki iz vzhodnoevropskih držav še vedno težko dosegljivi.
- Za zaključek še tole. Tudi t.i. evropska dimenzija pri pouku geografije se lahko sprevrže v drugo obliko skupnih jeder. Zato bo treba še mnogo prizadevanja za

enakopravnost različno velikih narodov in držav v Evropi. Na področju šolske geografije se zato ne smemo zapirati za plotove, temveč je potrebno uporabiti vse najboljše tuje dosežke, ki so nam lahko koristni. Eden naših poglavitnih ciljev je vendarle vzgojiti in izobraziti lastno mladino, da bo znala na osnovi pridobljenega znanja in izkušenj ljubiti svojo domovino, ki pa se bo obenem znala gibati in obnašati v mednarodnem okolju, tako politično kot gospodarsko.

Eden glavnih problemov šolske geografije je tudi v smotrni in racionalni uporabi najrazličnejših učnih in znanstvenih tehnologij ter metodologij in v gorah podatkov. Razvoj gre celo že tako daleč, da bodo morda zaradi novih računalniških možnosti v prihodnosti atlas odveč! Ali res? Menda ne bomo zaradi tega dali slovo tudi knjigam? Ali pa se bo morala ta vroča juha še malo ohladiti in bomo stare dobre pripomočke, kot naprimer šolske table, še naprej pridno uporabljali, nove pa uvajali čim bolj preudarno.

Od novih evropskih vetrov v šolski geografiji si vseeno lahko obetamo, da bodo koristili tudi našemu predmetu.

MLADINSKI RAZISKOVALNI SOCIALNOGEOGRAFSKI TABORI V PREKMURJU Jernej Zupančič

Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabori v Prekmurju imajo že 20-letno tradicijo. Potekajo v enem izmed 33 naselij na narodnostno mešanem in obmejnem območju Prekmurja. Temu ustreza je tudi tematika.

Tabori, ki potekajo 11 dni, so pravzaprav ozko specializirani. Okrog 20 udeležencev, srednješolcev iz Slovenije, avstrijske Koroške ter včasih tudi iz tujine, se seznanja z metodami in tehnikami geografskega raziskovalnega dela na področju socialne geografije izbranega naselja. V ospredju je proučevanje odnosov med Slovenci in Madžari ter njihova demografska, socialna in gospodarska sestava ter spreminjanje.

Delo tabora je razdeljeno na nekaj problemskih sklopov:

- demografska problematika (starostna, spolna in izobrazbena struktura, migracijska dinamika),
- narodnostna problematika (sestava gospodinjstev glede na pogovorni jezik, obvladanje madžarščine in slovenščine, raba jezika na različnih nivojih),
- socialni položaj gospodinjstev, opremljenost,
- zaposlitev in dnevne migracije delovne sile,
- kmetijstvo (posestna sestava, parcelna razdrobljenost,

- opremljenost s stroji, usmeritev, poglavitni problemi),
- odnos do okolja,
- problemi naselja.

V začetnem delu opravijo udeleženci obsežnejše anketiranje gospodinjstev, ki zajame navadno 80 - 90 % vseh v naselju. Temu sledi kartiranje izrabe zemlje. Zbrano gradivo je treba urediti v pregledne tabele, skice in grafikone ter ga ustrezno statistično obdelati. Končni izdelek je elaborat z okrog 30 strani teksta in 80 tabelami, priloženo gradivo pa obsega prav toliko grafikonov ter 5 - 10 tematskih kart.

6. ALPSKI MLADINSKI RAZISKOVALNI TABOR Radovan Lipušček

V letošnjem letu je v Tolminu od 19. do 28. avgusta 1990 potekal že šesti raziskovalni tabor. Sodelovalo je 27 srednješolcev iz cele Slovenije in tri študentke kot pomočnice mentorjev z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Vodja letošnjega tabora je bil prof. geografije Radovan Lipušček, ravnatelj srednje šole v Tolminu. Sodelovale so naslednje organizacije in financirji: ZOTKS - gibanje "Znanost mladini" z republiškimi koordinacijskim odborom kot organizatorjem in financierjem, Raziskovalna skupnost občine Tolmin kot sofinancer, Triglavski narodni park s strokovno in materialno pomočjo, Šolski center Tolmin - TOZD Srednja šola in DSSS s strokovno in materialno pomočjo oziroma delovnimi prostori, VIZ Tolmin (bivanje), DŠM (hrana), ZRP Tolmin in Geodetska uprava (karte), sponzorji in drugi. Raziskovalno delo je bilo namenjeno celoviti obdelavi porečja doline Tolminke. Vsakodnevno delo je potekalo v dopoldanskem času na terenu, popoldne pa je potekala analiza dopoldanskega dela, beleženje rezultatov, priprava razstave in tekstov. V ponedeljek 28. avgusta 1990 je bila ob 19. uri otvoritev razstave in predstavitve izdelkov.

Prvi dan so bili po otvoritvi tabora udeleženci glede na dosedanje delo v šolah in osebna nagnenja in želje razdeljeni v naslednje skupine:

- fizičnogeografska (mentor dr. Jurij Kunaver, pomočnica Marjana Sitar) se je posvečala geomorfologiji Tolminke in Zadlaščice, deloma njenim naravnim znamenitostim, ki so pomembne za turistično in hidrografske izrabo, in pa imenoslovju,
- etnološka (mentorji dipl. etn. Katja Kogej, Inga Brezigar - Miklavčič in Marko Grego, pomočnica Kofoleva) je raziskovala planine in materialno dediščino območja (prva skupina) in zdravilne rastline in nabi-

ralništvo (v sodelovanju z biološko skupino), pripravili zelišč, vraževernosti, ki iz tega izhajajo, poleg tega pa so pripravili predloge za turistično ponudbo v okviru Triglavskega narodnega parka in s predhodno pripravo (nabavo primerne) embalaže v sodelovanju s turistično agencijo Puntar samostojno prodajo teh izdelkov, čisti izkupiček pa je bil podarjen društvu paraplegikov v Tolminu za nabavo vozičkov (druga skupina),

- zgodovinskoetnološka (mentor prof. Janez Dolenc) je nadaljevala delo pri ugotavljanju dejstev novejših zgodovine (predvojno, vojno in povojno obdobje) in spoznavala duhovno kulturo (pripovedke) predvsem v območju letošnjih raziskav v dolini Tolminke in Zadlaščice,
- biološka (mentor prof. Laura Ozebek) je raziskovala rastne pogoje zdravilnih zelišč, endemite rastline iz doline Tolminke, ugotavljala druge pogoje za rast rastlin in življenje živali in ugotavljala, katere žuželke, metulji, ribe in druge živali živijo v obdelovanem območju,
- družbenogeografska (mentor geograf Marjana Barbič in Martina Benedejčič, pomočnica Bonča) je ugotavljala družbenogeografske elemente (prebivalstvo, gospodarjenje, promet, turizem itd.) v območju Tolminke in Zadlaščice in izvedla popolno demografsko in gospodarsko sliko o tem območju,
- kemijska (prof. kemije Ljuba Gianina) ni bila stalna, saj je opravila le nekaj analiz vzorcev voda Tolminke in Zadlaščice, ki so jih prinesle ekipe s terena, rezultati pa so služili kot dopolnilna informacija za ostale skupine.

Udeleženci niso bili vezani samo na delo v skupinah, ampak so imeli tudi nekaj srečanj z zunanjimi sodelavci:

- v torek 21. avgusta je bilo v dijaškem domu skupno srečanje udeležencev tabora in flamske (Belgija) skupine, ki je pod vodstvom nekdanjega poslanca v evropskem parlamentu Vilija Kuypersa spoznavala Slovenijo in tako obiskala tudi Tolmin; v sproščenem vzdušju so si mladi izmenjali prenekatero izkušnjo in se tako za korak približali Evropi,
- v četrtek 23. avgusta je s predavanjem o Triglavskem narodnem parku Mladen Berginc sprožil prenekatero polemično razpravo med mladimi o lepih in manj lepih straneh človekovega bivanja in delovanja v parku,
- v nedeljo 26. avgusta so na zaključnem delu mladi poročali o delu skupin in obdelane probleme večstransko obravnavali v razgovoru, v katerem je sodeloval tudi starosta tolminskih geografov prof. Hinko Uršič,
- v ponedeljek 27. avgusta je bila odprta razstava, ki je,

kljub manjši udeležbi od drugod, le vzbudila zanimanje.

Kot vidite, smo zastavljene cilje dosegli, dokončno pa jih bomo uresničili v brošuri, ki jo pripravljamo v sodelovanju s Triglavskim narodnim parkom.

1. NATEČAJ GEOGRAFSKE FOTOGRAFIJE IN VIDEOPOSNETKOV

Karel Natek

V letu 1990 je Ljubljansko geografsko društvo razpisalo 1. natečaj za geografsko fotografijo in videoposnetke, ki smo ga uspešno zaključili s podelitvijo priznanj in projekcijo posnetkov 26. oktobra 1990 na 15. zborovanju slovenskih geografov v Portorožu.

Strokovna žirija, ki so jo sestavljali prof. Stane Peterlin, mag. Milan Orožen Adamič in mag. Karel Natek, se je odločila podeliti priznanja Ljubljanskega geografskega društva za naslednje dosežke:

- 1. Za kolekcijo barvnih diapozitivov DEŽELA TISOČERIH PLAZOV avtorju Andreju GOBCU iz Laškega.

Ta kolekcija je del dokumentacije zanimivega naravnega dogodka, hude ujme v okolici Laškega julija 1989. Avtor je samoiniciativno začutil potrebo po dokumentiranju tega pojava in se na terenu potrudil kompleksno predstaviti vse vidike proženja usadov, tako da ob gledanju posnetkov dobimo celovit, geografski vtis o tej ujmi. Posnetki so tehnično v redu, avtor se je zelo potrudil poiskati različne zorne kote.

- 2. Za posamične diapozitive se je žirija odločila podeliti troje enakovrednih priznanj:

- za diapozitiv PLEISTOCENSKA TERASA avtorju Igorju DRNOVŠKU iz Tolmina. To je lepa pokrajinska slika, ki prikazuje za Zgornje Posočje značilno reliefno obliko v lepo ujeti igri svetlobe in senc. Posnetek je tehnično in kompozicijsko soliden.

- za diapozitiv MEGLA avtorju Darku OGRINU iz Izole. Ta posnetek prikazuje razmeroma redko dokumentiran meteorološki pojav megle nad morjem. Iz megle morja izstopajo samo najvišje vzpetine.

- za diapozitiv SLAP PRI FLĀMU avtorju Dušanu LOGARJU iz Ljubljane. Najboljši posnetek iz skupine posnetkov s potovanjem po tujih deželah. To je zanimiv posnetek mogočnega slapu. Dobra kompozicija in tehnična izvedba. Posnetek daje na prvi pogled lep vtis o veliki množini vode, ki teče

Slika 1: Megla, ki se je januarja 1989 razlezla čez Tržaški zaliv, je "potopila" vse od kraškega roba nižje ležeče predele Istrske Slovenije. Izven so ostali le posamezni višji vrhovi kot npr. Tinjan in Rozar. Posnetek je narejen z vrha črnokalske stene. (Nagrajeni diapozitiv "Megla", avtor: Darko Ogrin, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.)

Slika 2: . . . le kakšno drevo se je rešilo . . . (Posnetek iz nagrajene kolekcije diapozitivov "Dežela tisočernih plazov", avtor: Andrej Gobec, Osnovna šola Primož Trubar, Laško.)

mimo opazovalca.

- 3. Čeprav smo v kategoriji videoposnetkov dobili samo en posnetek, se je žirija soglasno odločila podeliti priznanje za videoposnetek ŽIVLJENJE REKE - SOČA avtorju Igorju DRNOVŠKU iz Tolmina. To je tehnično in vsebinsko zelo dobro izdelan posnetek z amatersko opremo. Posneto je po dobro premišljenem lastnem scenariju. Solidno strokovno besedilo je v glavnem usklajeno s sliko. Lepo so predstavljene osnovne naravnogeografske poteze pokrajine, obenem pa je vključenih dovolj drobnejših naravnih in kulturnih zanimivosti. Sliko in besedilo spremlja tudi dobro izbrana glasba. Žirija meni, da avtor zasluži posebno priznanje za ta posnetek.

V tej številki Geografskega obzornika sta predstavljena dva od štirih nagrajenih barvnih diapozitivov, ostala dva pa bosta v naslednji številki.

V naslednji številki bo objavljen tudi razpis za 2. natečaj geografske fotografije in videoposnetke. Upamo, da bo to postala vsakoletna akcija Ljubljanskega geografskega društva in da bomo s tem prispevali k napredku slovenske geografske fotografije, saj je le-ta že od nekdaj pomemben del delovanja geografov. V letu 1991 bomo poskusili pripraviti tudi poseben tečaj za geografe-fotografe s fotografskimi mojstri kot predavatelji. Tudi o tem več v naslednji številki Geografskega obzornika.

ILEŠIČEVI DNEVI 1991

Jurij Kunaver

V petek, 22. in v soboto, 23. februarja 1991 bodo v Ljubljani, predvidoma v Cankarjevem domu, 5. Ilesičevi dnevi. Priprave nanje že tečejo in so v fazi zbiranja referentov oziroma pismenih prispevkov.

Program bo določen do sredine decembra, vendar je že sedaj mogoče napovedati, da bo ena od osrednjih letošnjih tem Ilesičevih dnevov prometna geografija in njena vloga pri pouku geografije. Posebno pozornost bomo posvetili tudi geografiji etnične podobe Evrope in Jugoslavije. Organizatorji bodo skušali pridobiti za sodelovanje na seminarju tudi sodelavce iz slovenskega zamejstva, kar bi bila priložnost za diskusijo o geografskih vidikih sedanjega političnega trenutka v Sloveniji in v sosedstvu. To pa je lahko tudi iztočnica za referat o vlogi in mestu, ki naj ga imajo sosednje dežele in države v bodočem učnem načrtu za geografijo. Morda bo novostim v regionalni geografiji sveta posvečeno to pot nekaj manj pozornosti, toda to tradicionalno tematiko ne bi smeli zanemariti. Kočno je aktualna tudi problematika, ki jo je

sprožila jesenska poplava v Sloveniji in učiteljem geografije bodo verjetno lahko predstavljeni prvi rezultati raziskav o vzrokih zanje in geografskih posledicah. Organizator vabi k sodelovanju tudi vse tiste učitelje, ki bi lahko posredovali svoje izkušnje pri uvajanju novih učnih oblik, metod in učnih pripomočkov. To bi bila lahko med drugim snov t.i. geografske tribune, katere poudarek so didaktično-metodična vprašanja.

Zadnji dogodek v okviru Ilesičevih dnevov bo skupščina Zveze geografskih društev Slovenije. Spet se torej obeta pester program Ilesičevih dnevov, ki naj prispeva k aktualizaciji in kvaliteti geografskega pouka na vseh ravneh. Ker so letos prijave začele prihajati zelo zgodaj, organizator računa na še večji odziv. V tem primeru se bo treba odločiti za večjo dvorano. Zato bi bilo treba pohiteti s preostalimi prijavami. Obrazci za prijavo so bili objavljeni v Prosvetnem delavcu.

OKROGLA MIZA O METODOLOŠKIH NOVOSTIH V GEOGRAFIJI

Karel Natek

V okviru 15. zborovanja slovenskih geografov je potekala tudi okrogla miza z gornjim naslovom, katere poglavitna namena sta bila pregled metodoloških novosti v delu geografskih raziskovalnih ustanov in možnosti aplikacije teh novosti v prakso, predvsem v pouk geografije na srednjih in osnovnih šolah. Po uvodnih diskusijskih prispevkih dr. Andreja Černeta, Tatjane Ogrinc in mag. Draga Perka se je razvila živahna diskusija, vendar je možno na tem mestu podati samo nekaj najpomembnejših poudarkov.

Uvodni diskutanti so nakazali več konkretnih možnosti neposredne uporabe rezultatov dela raziskovalnih ustanov v šolah. Ena takih je oblikovanje enotne geografske bibliografije. Tako je na Inštitutu za geografijo Univerze možno dobiti na disketi celotno Geografsko bibliografijo Slovenije od leta 1985 dalje, na Oddelku za geografijo bibliografije vseh sodelavcev (v knjižnici trenutno vnašajo v računalnik vse bibliografske enote od 1980 dalje po sistemu UNIMARC). Na Geografskem inštituta A. Melika ZRC SAZU opravlja to delo centralna biblioteka SAZU, ki od 1986. leta dalje obdeluje vse tekoče gradivo z računalnikom in je tudi že možno brskati po datotekah. Zelo pomembno je, da vseh pet poglavitnih geografskih ustanov združi svoje sile in si razdeli delo na tem pomembnem področju.

Mag. Drago Perko je predstavil projekt Geografski informacijski sistemi, ki ga bo Geografski inštitut A. Melika začel izvajati v letu 1991 in bo zelo uporaben tudi v

šolski praksi. Ta sistem bo deloval na več nivojih in bo zasnovan tako, da bo možno dodajati najrazličnejše podatke o posameznih elementih pokrajine. Prvi nivo temelji na digitalnem modelu reliefa z osnovno celico 100 x 100 m, drugi na osnovi kvadratov 1000 x 1000 m, ki so izvedeni iz prvega modela, tretji pa je nivo občin. Na prvi nivo je navezan sistem EHIŠ (Evidenca hišnih števil) s številnimi podatki o prebivalcih, na drugega pa centriidi naselij, na katere bomo priključili statistične podatke iz EHIŠ in podatke po naseljih (npr. popisi prebivalstva). Na tretji nivo so vezani podatki po občinah, trenutno okrog 150 osnovnih in preko 200 izračunanih podatkov.

Brane Pavlin (IGU) je priporočil uporabo letalskih posnetkov pri pouku geografije, zlasti pri domači pokrajini. Posnetki so že veliko lažje dostopni na občinskih geodetskih upravah.

V nadaljevanju se je razprava odvijala v dveh smereh:

- o materialnih in drugih možnostih šol za uporabo novih metod in
- kako rezultate znanstvenega dela prenesti v šole.

Rado Lipušček je povedal, da je veliko šol že prav dobro opremljenih z računalniki, bo pa potrebno več delati na poenotenju strojne in programske opreme, kar je bistveno za uporabnost računalnikov v šoli. Tudi veliko učiteljev je že usposobljenih za delo na računalnikih, za osnovno izobraževanje pa bi lahko bolje poskrbel tudi Zavod za šolstvo preko učiteljev računalništva na srednjih šolah.

Po mnenju Igorja Baharja je veliko problemov zlasti v osnovnih šolah. Obstaja sicer paket RAČEK z nekaj programi, vendar so učitelji povsem prepuščeni sami sebi. Pri pouku bi lahko računalnik uporabljali za ponazoritve, brskanje po podatkovnih bazah in pri raziskovalnem delu učencev, kjer bi se učenci pod vodstvom učitelja lahko naučili uporabljati to tehniko.

Janez Godnov je povedal, da je Zavod za šolstvo že začel s tovrstnim usposabljanjem učiteljev, vendar je treba izdelati premišljen koncept izobraževanja in ugotoviti, do kod je treba učitelje enotno izobraziti, da bodo lahko samostojno delali.

Marjan Luževič je menil, da obstaja določen strah učiteljev pred računalnikom, ki ga bomo odpravili s tečaji osnovnega opismenjevanja. Pri tem ne smemo predolgo oklevati, saj je že danes možno uporabljati precej stvari. Računalnike in druge izdelke sodobne tehnologije moramo uporabljati tudi v šoli, ker je to zelo pomembno tudi za afirmacijo stroke v celoti.

Dr. Andrej Černe je kot predstojnik Oddelka za geografijo sprejel pobudo, da kot kadrovska šola v pove-

zavi z drugimi ustanovami organizirajo tečaje računalništva, bodisi v okviru permanentnega izobraževanja, bodisi kako drugače.

Mag. Vlado Drozg je opozoril na dve plati uporabe računalniških metod in posvaril raziskovalce pred pretiranim pragmatizmom, ki se oplaja ob računalniških metodah. Analiza je nujno potrebna za čimbolj jasne zaključke, vendar sinteza kot višek geografskega proučevanja ni kompilacija analitičnih podatkov, marveč višja kvaliteta, za katero je potreben določen vrednostni sistem, čvrsta filozofska izhodišča vede in jasno definiran smoter raziskave. Sinteza je nova kategorija, ki odgovarja splošnim odnosom v pokrajini in ta splošna vprašanja niso obvladljiva z računalniškimi metodami.

Dr. Igor Vrišer je govoril o nekaterih problemih, ki zaenkrat zavirajo širšo uporabo računalnikov v geografiji. Predvsem zahtevajo veliko časa za uvajanje in nato spremljanje hitrega razvoja, po drugi strani pa nam z modeli, ki niso geografski, ukleščajo mišljenje in povzročajo določeno mehaničnost mišljenja. Računalniške metode dela zahtevajo dobro poznavanje matematičnih in statističnih metod, ki pa ne ustrezajo povsem geografiji in bo treba razvijati posebne geografske metode in tu smo spet pri vprašanju sinteze, ki je bistvena za geografijo.

Okrogla miza je torej nakazala določene možnosti, predvsem pa veliko potrebo in želje po uporabi metodoloških novosti v raziskovalnem delu in v šolah. Zaradi pomanjkanja časa smo se posvetili predvsem uporabi računalnikov, o videotehniki nismo govorili veliko tudi zato, ker so se stvari že premaknile na bolje. Potrebno bo investirati precej časa in sredstev v osnovno računalniško izobraževanje učiteljev in povezati vse geografske ustanove z namenom poenotenja podatkovnih baz in programske opreme za potrebe naših šol.

PROF. DR. JULIJ TITL - ZASLUŽNI ČLAN EVROPSKE AKADEMIJE Milan Natek

Dne 9. aprila 1990 je Senat Evropske akademije književnosti, znanosti in umetnosti (ACCADEMIA D'EUROPA DI LETTERE, SCIENCE ED ARTI), ki ima sedež v Neaplju (Napoli), izvolil dr. Julija Titla, univ. prof. v pokoju, za njenega zaslužnega člana - akademika.

Evropska akademija, ki je bila ustanovljena z namenom, da bi sodelovala pri zbliževanju in povezovanju uglednih in priznanih pisateljev, znanstvenikov in umetnikov v duhu Zedinjene Evrope, deluje pod pokroviteljstvom Evropskega parlamenta. Ne glede na raso ali religi-

jo se za člana Akademije lahko izvolijo tisti evropski intelektualci, ki se odlikujejo s svojim kvalitetnim delom na področju znanosti in umetnosti.

Svečana podelitev diplom novoizvoljenim članom je bila v Neaplju (Castello Angioino) v nedeljo, 10. junija 1990. Listino o izvolitvi za zaslužnega člana Evropske akademije je dr. Juliju Titlu izročil podpredsednik Evropskega parlamenta João Cravinho iz Portugalske. V obrazložitvi je zapisano, da je dr. Julij Titl s svojim temeljitim znanstvenoraziskovalnim delom na področju geografije, zlasti pri preučevanju Koprškega primorja in njegovega podeželja, obogatil znanstveno misel s novimi pogledi in spoznanji o razvoju pokrajine.

K visokemu, uglednemu in zasluženemu priznanju, ki ga je prejel prof. Julij Titl, iskreno čestitamo tudi njegovi kolegi in slovenski geografi.

NOVA PRIDOBITEV ZEMLJEPISNEGA MUZEJA SLOVENIJE

Bibijana Mihevc

Obveščamo vas, da smo 22.10.1990 v pritličju hiše na Trgu francoske revolucije 7. odprli novi razstavni prostor Zemljepisnega muzeja pri Inštitutu za geografijo Univerze v Ljubljani. Prav gotovo smo s prostorom, ki ima neposredno povezavo z ulico, postali bolj dostopni in ne nazadnje smo končno dobili prostor, ki je veliko primernejši za opravljanje razstavnega dela muzejske dejavnosti kot dosedanj v drugem nadstropju iste hiše.

Kaj si lahko trenutno ogledate v novem razstavnem prostoru? Še vedno je naša osnovna dejavnost razstavna dejavnost. Ob otvoritvi prostora smo odprli razstavo Načrti Ljubljane in njena podoba od 17. stoletja do danes. Razstava predstavlja kratek pregled načrtov in podob Ljubljane zadnjih 300 let. Zlasti za šolske skupine je pripravljeno vodstvo s krajšim predavanjem o razvoju Ljubljane in načinu prikazovanja le-tega na starih mestnih načrtih. Razstava bo odprta do 31.1.1991.

Otvoritev razstave sta pospremila tudi ponatisa Florijančičeve (1744) in Dežmanove (1830) Ljubljane, ki ju poleg Valvazorjeve vedute lahko dobite v našem muzeju, ter komplet diapozitivov s podobami načrtov Ljubljane iz raznih obdobij. Če bo ugodno rešena naša prošnja na TV Slovenija, si bo v kratkem moč ogledati tudi video film o Ljubljani iz serije oddaj Naselbinska kultura na Slovenskem.

Strogo muzejsko dejavnost pa smo s pridobitvijo novega prostora razširili še na možnost nakupa:

- literature za področje geografije in sorodnih ved (strokovna in poljudna literatura, revije, zborniki, turistični

vodiči itd.),

- kart (topografskih, tematskih) in atlasov domačih in tujih založnikov,
- razglednic, koledarjev, ponatisov starih kart,
- video kaset (Soča, Slovenija) in možnost ogleda nekatereh video filmov z geografsko vsebino,
- možnost ogleda diapozitivov o Himalaji in Koprskem primorju (projekciji sta opremljeni z zvočnim komentarjem).

Po dogovoru organiziramo za šolske skupine:

- predavanje o razvoju kartografije v svetu in pri nas (historični pregled)
- pomoč pri organizaciji naravoslovnih dnevo v kraški Dimnici ali na terenu v Sečoveljskih solinah.

Poleg tega posredujemo informacije o delovanju ZGDS in posameznih GD, informacije o programu predavanj, ekskurzij, prireditev itd.

Za mesec december se z avtorjem Brankom Korošcem dogovarjamo za promocijo njegovega novega dela o Ljubljani, ki bo v kratkem izšlo pri Mladinski knjigi. Datum bo objavljen v sredstvih javnega obveščanja.

V drugi polovici meseca decembra bomo skupaj z ostalimi inštitucijami in ustanovami na Trgu francoske revolucije popestrili praznično vzdušje. V teh dneh bodo vrata našega muzeja odprta od 9 do 13 in od 15.30 do 20 (sedaj od 9 do 13 in od 15.30 do 18.30).

Kako naprej? Kaj vam bomo ponudili v naslednjem letu? Zgoraj omenjene dejavnosti bomo nadaljevali in širili v okviru prostorskih možnosti. Glede naše osnovne dejavnosti - razstav, pa je Strokovni svet Zemljepisnega muzeja na svoji seji 23.10. 1990 sprejel sklep o razpisu, ki je objavljen v nadaljevanju. Gre namreč za to, da želimo poleg postavitev razstav Zemljepisnega muzeja odpreti vrata za vsa dogajanja v geografiji in dati možnost vsem geografskih inštitucijam in posameznikom, da v obliki razstav, predavanj, okroglih miz predstavijo širšemu občinstvu rezultate svojega dela, aktualne teme v geografiji ipd. O dogajanjih, novih razstavah itd. vas bomo sproti obveščali v GO in v sredstvih javnega obveščanja.

Vse informacije dobite na telefonski številki 213-537 ali 213-458, še bolj pa je, da nas obiščete na Trgu francoske revolucije 7, vsak dan med 9 in 13 ter 15.30 in 18.30 uro. Veseli bomo vaših mnenj, predlogov in dogovorov za skupno sodelovanje.

VABILO K SODELOVANJU Z ZEMLJEPISNIM MUZEJEM V LETU 1991

Bibijana Mihevc

Strokovni svet Zemljepisnega muzeja je na svoji seji

23.10.1990 sprejel sklep o razpisu vabila k sodelovanju v letu 1991. Ker želimo v razstavnem prostoru Zemljepisnega muzeja poleg razstav Zemljepisnega muzeja prirediti tudi razstave ostalih geografskih in sorodnih institucij ter šol, vas vabimo, da nam na gornji naslov najkasneje do 30.1.1991 pošljete vaše predloge razstav, ki naj vsebujejo kratek vsebinski opis in termin v katerem bi želeli vašo razstavo predstaviti javnosti v prostoru Zemljepisnega muzeja na Trgu francoske revolucije 7. Navedite tudi ostale prireditve (predavanja, okrogle mize, video projekcije itd.), ki jih želite prirediti v okviru vaše razstave.

Vsebinsko naj razstave predstavljajo aktualne teme v geografiji in njej sorodnih področjih, rezultate dela na katerem od vaših projektov itd. O natančnem terminskem planu vas bomo obvestili 10 dni po končanem razpisu. Obojestranske obveznosti in pravice bomo urejali z interno pogodbo o sodelovanju ob vsaki razstavi in spremlja-jočih prireditvah posebej.

Materialne stroške priprave in postavitve razstave, priprave in tiska morebitnega kataloga ali zloženke krije predlagatelj razstave sam, Zemljepiski muzej pa stroške ureditve razstavnega prostora in varovanja v času postavitve, stroške tiskanja vabila in stroške obveščanja. Razstavno površino predstavlja 12 panojev v velikosti 80 x 100 cm.

Za ostale prireditve in predstavitve (manjša predavanja, okrogle mize do 20 udeležencev, predstavitve novih geografskih publikacij, knjig itd.) se bomo lahko, v okviru v decembru 1990 sprejetega programa, dogovarjali tudi sproti v tekočem letu 1991.

Ob prijavi razstave navedite naslednje podatke:

- ime ustanove, ki je nosilec razstave,
- avtorja razstave,
- kratek vsebinski opis razstave,
- v katerem mesecu želite postaviti razstavo,
- razstavo bo spremljal:
 - a katalog,
 - b zloženka s kratkim opisom vsebine razstave.

SEZNAM POMLADANSKIH PREDAVANJ LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA

Brane Pavlin

Predvideno je pet predavanj, ki bodo vsak tretji torek v mesecu ob 19. uri v sobi 233 na Oddelku za geografijo v drugem nadstropju Filozofske fakultete v Ljubljani:

●15. januar 1991: Odprava LGD v Prokletije 1990 (mag. Karel Natek s sodelavci),

●19. marec 1991: Tudi Vzhodna Evropa je Evropa (Peter Repulusk in Jure Senegačnik),

●16. april 1991: Salomonovi otoki (Marjeta Natek) in

●21. maj 1991: (predvidoma) Notranja Kitajska (Alojzija Zupan).

VABILO NA OBČNI ZBOR LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA Karel Natek

Ljubljansko geografsko društvo vabi vse svoje člane na redni letni občni zbor, ki bo v torek, 15. januarja 1990 ob 17. uri v predavalnici 233 na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 12, 2. nadstropje.

Dnevni red:

- 1. Izvolitev delovnega predsedstva in verifikacijske komisije
- 2. Poročilo o delu društva v letu 1990
- 3. Finančno poročilo za leto 1990
- 4. Poročilo nadzornega odbora in disciplinskega sodišča
- 5. Razprava o poročilih
- 6. Razrešnica dosedanjih organov in volitev novih
- 7. Program dela za leto 1991
- 8. Potrditev izhodišč za pripravo novega statuta LGD in ZGDS
- 9. Razno

Prosimo člane društva, da se udeležijo občnega zbora.

Po občnem zboru bo ob 19. uri predavanje mag. K. Natka o vtisih z geografske odprave v Prokletije.

PROGRAM EKSURZIJ IN ODPRAV LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA V PRVI POLOVICI LETA 1991 Matej Gabrovce

Na vse ekskurzije se je treba prijaviti najkasneje do datuma, ki je napisan v programu. Prijavite se lahko osebno v Zemljepisnem muzeju na Trgu francoske revolucije 7 (tel. 213-537) med 9.00 in 13.00 ter med 15.30 in 18.30, ali pa na isti naslov pošljete prijavnico (na strani 32), ki ji priložite ček ali kopijo položnice. Prijava brez hkratnega plačila ne velja. Vse informacije dobite v Zemljepisnem muzeju. V primeru odjave vsaj en dan pred ekskurzijo vrnemo 50 % vplačanega denarja. V

primeru podražitve prevozov ali spremembe deviznega tečaja bomo primorani podražiti tudi ekskurzije. Vsi udeleženci potujejo na lastno odgovornost. Številka žiro računa: 50100-620-107 05 1010115-1620908.

● DVODNEVNA EKSURZIJA V DELTO PADA 16. in 17.3.91 -

Namen: Geomorfološke značilnosti severnoitalijanskih obal. Razvoj gospodarske vloge delte Pada in sosednjih lagun s poudarkom na posledicah zaradi njihove ekološke občutljivosti.

Program: Odhod iz Ljubljane s Trga osvoboditve 16.3. ob 6.00. Lagune med Benetkami in Padom. Prenočevanje predvidoma v Comacchiu ali okolici. V nedeljo ogled delte Pada z ladjo in povratek v Ljubljano.

Strokovno vodstvo: Matej Gabrovec, Jože Žumer s sodelavci.

Cena: 1.100 din, nečlani 1.200 din (prevoz, ladja, polpension). Prijavite se do 5.3.90.

● ENODNEVNA EKSURZIJA "SKOZI DIVJINO OB SREDNJI KOLPI" 13.4.91 -

Program: Odhod s posebnim avtobusom s Trga osvoboditve v Ljubljani ob 7.00. Vožnja z avtobusom v smeri Kočevje - Stari trg in preko Kolpe do Plemenitaša na hrvaški strani. Spust v dolino Kolpe, ki se pod Radenci spremeni v 100-150 m globok, samotni kanjon izjemne lepote. Del poti poteka tudi po brezpotju, vendar je v glavnem lahko prehodno. V Severinu na Kupi nas čaka avtobus. Povratek v Ljubljano preko Bele krajine. Prihod v Ljubljano ob 20.00. Okrog 11 km poti skozi kanjon bomo opravili v 7 urah, tako da bo tudi veliko časa za opazovanje naravnih značilnosti te samotne doline, kamor le redkokdaj stopi človeška noga.

Strokovno vodstvo: Karel Natek.

Cena: 140 din, nečlani 170 din.

Prijavite se do 31.3.

● ENAJSTODNEVNA EKSURZIJA NA PORTUGALSKO 26.4-6.5.91 -

Ekskurzija je namenjena spoznavanju zahodnega (atlantskega) dela Iberskega polotoka. Poleg same Portugalske si bomo ogledali tudi špansko pokrajino Galicijo, kjer živi manjšina, ki govori nekakšen portugalski dialekt. Poleg silnega kulturnega bogastva starih mest, trdnjav, samostanov, katedral in drugega si bomo ogledali tudi najbolj zanimive prirodne znamenitosti (npr. riaški tip obale) ali pa nekatere specifične rezultate človekovih aktivnosti (vinogradniške terase ob Douru, zajezitvena jezera itd.). Ogledu portugalske prestolnice bomo namenili cel dan.

Program: Odhod iz Ljubljane s Trga osvoboditve 26.4. ob 6.45. Ob 10.20 let z zagrebškega letališča v Madrid. Predvidena smer poti: Madrid - Santiago de Compostela -

riasi pri Vigu - Braga - dolina reke Cavado - dolina reke Douro (Duro) - Porto - Narodni park Buçaco - Coimbra - Fatima - Batalha - Obidos - Sintra - Lizbona - Évora - Elvas - Madrid. Povratek 6.5. zvečer.

Strokovno vodstvo: Jurij Senegačnik.

Cena: 7100 din, nečlani 7900 din (letalo, avtobus, prenočišča z zajtrkom). Prenočišča bodo deloma v mladinskih domovih deloma v hotelih. Zaradi organiziranja prenočišč in drugih tehničnih razlogov je možno, da bomo predvideni program izvedli ravno v nasprotni smeri.

Rok prijave: 5.3. oziroma do zasedbe mest. Skupaj s prijavo je treba plačati akontacijo v znesku 2300 din. Celotno vsoto pa je potrebno poravnati do 16.4.

Obvezen sestanek za vse udeležence bo 16.4. ob 18.00.

● PEŠ EKSURZIJA OD ŠENTRUPERTA DO DOLINE SOPOTE 18.5.91 -

Namen: Regionalna geografija hribovitega območja med dolinama Mirne in Sopote. Označujejo ga redka poselitve v obliki zaselkov, razgiban relief ter globoko vrezane grape rečice in potokov.

Program: Odhod vlaka proti Trebnjemu ob 7.00. Smer poti: Šentrupert - Sv. Duh - Gradišče - Pristava - Svibno - Sopota - Radeče - Ljubljana. Hoje bo približno 6 ur.

Strokovno vodstvo: Jernej Zupančič.

Cena: 110 din, nečlani 130 din.

Prijava: do 8. maja 1991.

● ŠTIRIDNEVNA EKSURZIJA V CAMARGUO 23.5-27.5.90 -

Ekskurzija je namenjena obisku Camargue, peščene, močvirnate, večinoma neposeljene pokrajine v delti Rhône in prisostvovanju svečanostim na festivalu Romov v Saintes-Maries-de-la Mer, kjer se vsako leto 24. in 25. maja zbirajo Romi z vseh koncev Evrope, da bi počastili svoje tri svetnice, pozabili na tegobe, peli in plesali in da bi se ponovno raztepli po svetu.

Program: Odhod 23.5. ob 17.00 s Trga osvoboditve. 24. in 25. 5. fakultativni ogledi Camargue in udeležba na festivalu Romov. Smer poti 26.5: Aigues-Mortes - Arles - les Beaux en Provence. Prihod v Ljubljano 27.5. v zgodnjih jutranjih urah.

Vodstvo: Biba Jagodič s sodelavci.

Cena: 2400 din, nečlani 2900 din (avtobus, prenočišča).

Rok prijave: 23.3. oziroma do zasedbe mest. Skupaj s prijavo je treba plačati akontacijo v znesku 600 din. Celotno vsoto pa je potrebno poravnati do 13.5.

Obvezen sestanek za vse udeležence bo 16.4. ob 20.45. Ekskurzija je namenjena vzdržljivim popotnikom. Ogledi Camargue so možni le na konjskih hrbtih, s kolesom ali peš. Prenočevalo se bo v mladinskih domovih ali pod šotori. Število udeležencev je omejeno na 30.

● EKSURZIJA V SNEŽNO JAMO POD

RADUHO 22.6.91 -

Ekskurzija bo organizirana v sodelovanju z jamarskim društvom Črni galeb iz Prebolda in pod strokovnim vodstvom Andreja Mihevca. Podrobni program bo objavljen v naslednji številki Geografskega obzornika.

● DVOTEDENSKA ODPRAVA NA OTOČJE SVALBARD (SPITSBERGEN) -

Odprava bo organizirana ob koncu junija in na začetku julija. Prva skupina bo prečkala notranjost otokov na smučeh (potrebna je ustrezna oprema in znanje, prenočevanje v šotorih). V okviru možnosti in če bo dovolj zanimanja se bo prvi pridružila druga "peč" skupina, ki bo obiskala raziskovalne postaje ipd. Vodja odprave bo Igor Drnovšek (Žagarjeva 3, Tolmin). Na njegov naslov pošljite predhodne prijave. Informacije po telefonu (065) 81-535 ob delavnikih med 9.35 in 9.50. Okvirna cena letalskih prevozov: Ljubljana - Oslo 419 USD, Oslo - Longyearbyen 3110 NOK (povratne vozovnice).

● GEOGRAFSKA ODPRAVA V POGORJE KORABA, MAKEDONIJA -

5 dni v pogorju Koraba na makedonsko-albanski meji. Bazni tabor bomo postavili v dolini Proj Fel nad vasjo Žužnje ali v dolini Štirovice. Možnosti za planinarjenje in geografska proučevanja. Število udeležencev je omejeno na 15. Samo za vzdržljive popotnike. Potrebna je visokogorska planinska oprema in oprema za kampiranje. Vodstvo: Karel Natek.

Predvidoma v začetku julija 1991. Vse informacije in predhodne prijave sprejema Karel Natek, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Novi trg 5, tel. 331-021, int. 58.

GEOGRAPHICA SLOVENICA 21

Rado Genorio

Geographica Slovenica 21 prinaša v prvem delu referate medinštitutskega delovnega seminarja: Nekateri vidiki proučevanja podeželja na Poljskem in v Sloveniji, ki predstavlja rezultate petletnega raziskovalnega dela sodelavcev Inštituta za geografijo in Poljske akademije znanosti na problematiki proučevanja podeželja in degradacije geografskega okolja. Poljski kolegi so v tem okviru posvečali posebno pozornost suburbanemu območju Varšave, pri čemer so ugotavljali spremembe v pokrajini na osnovi fitogeografskih analiz in primerjalne analize izrabe tal na historičnih karah. Pristop slovskih geografov je raznovrstnejši. Poudarek je na razvojnih problemih slovenskega podeželja in prikazu metodologije proučevanja teh problemov. Posebna pozornost je namenjena računalniškim tehnikam in uporabnosti aero-

fotoposnetkov. Kljub prizadevanjem po poenotenju vsebinskega pristopa, nam zaradi specifičnega predmeta proučevanja in uporabe različnih metod to ni v celoti uspelo. Vsekakor pa je sestanek na tej ravni nadaljevanje tradicionalnih znanstvenih vezi med geografi obeh dežel.

V drugem delu publikacije predstavljamo raziskovalne izsledke agrarnogeografskih proučevanj na območju ptujske občine. V osemdesetih letih je namreč inštitut za geografijo v omenjenem območju izvajal dokaj obsežne raziskave s poudarkom na problematiki manj razvitih območij. Navedenim rezultatom se pridružujejo tudi izsledki raziskovanj problematike varstva okolja v agrarni pokrajini ptujske občine.

Knjigo lahko kupite v Zemljepisnem muzeju na Trgu francoske revolucije v Ljubljani.

GEOGRAFSKE PERIODIČNE
PUBLIKACIJE - ČRNA GORA

Janja Turk

Črna gora je edina republika v Jugoslaviji, kjer geografi nimajo stalnega glasila - periodične publikacije s strokovnimi geografskimi prispevki. Geografsko društvo Črne gore je leta 1964 izdalo prvi zvezek novoustanovljene revije Godišnjak Geografskega društva SR Črne gore. V knjižnici Oddelka za geografijo Filozofske fakultete nimamo podatkov o tem, da bi pozneje izšel še kakšen letnik te revije. Geografi iz Črne gore objavljajo svoje prispevke v geografskih revijah, ki jih izdajajo geografska društva in geografske institucije po Jugoslaviji in v nekaterih publikacijah sorodnih geografskih strok v sami Črni gori.

BOŽENA LIPEJ: REGISTER OBMOČIJ
TERITORIALNIH ENOT - ROTE IN
EVIDENCA HIŠNIH ŠTEVILK - EHIŠ:
ANALIZA IN RAZVOJ.

Matej Gabrovce

Knjigo je izdala Republiška geodetska uprava, Ljubljana, 1990.

V ROTE-ju se vodijo in vzdržujejo meje evidentiranih območij teritorialnih enot, površine, šifre, imena in njihovi centri. Evidentirane osnovne teritorialne enote so popisni in statistični okoliši, naselja, katastrske občine, krajevne skupnosti in upravne občine. EHIŠ obsega podatke o hišnih številkah in ulicah ter podatke o pripadnosti stavb s hišnimi številkami posameznim teritorialnim enotam v okviru naselij. Stavbam s hišnimi številkami se

določajo koordinate centroidov v težišču le-teh. Obe geodetski evidenci sestavljajo kartografski prikazi, računalniško vodene baze podatkov in dokumentacija. Vsebinsko predstavljata pomembno vez med statističnimi in prostorskimi podatki. Zato je bilo njuno vzpostavljanje tesne povezave z organizacijo popisov. Avtorica nam podrobno prikazuje razvoj uvajanja evidenc ROTE in EHIŠ ter njuno vodenje in vzdrževanje, v zadnjem poglavju pa navaja perspektive nadaljnega razvoja obeh evidenc. Ob koncu nakazuje možnosti vzpostavitev bodočega registra prostorskih enot. Posebno poglavje je posvečeno uporabnosti evidenc ROTE in EHIŠ. Avtorica se je naslonila na anketo, ki jo je v letu 1987 in 88 poslala številnim uporabnikom. Geografi so v večji meri uporabljali le EHIŠ. Z njegovo pomočjo in s pomočjo digitalnega modela reliefa so analizirali razmerja med prebivalstvom in reliefom. Evidenca se je pokazala koristna tudi pri študijah o razporeditvi obrtnih dejavnosti. Vendarle pa je bila pri geografih uporaba obeh evidenc skromna, popolnoma je bila na primer prezrta možnost uporabe ROTE pri tematski kartografiji. Upamo lahko, da bo izid knjige vzpodbudil večjo uporabo obeh evidenc v geografskih krogih.

OBVESTILA

Milan Orožen Adamič

Prejeli smo dvanajststranska Obvestila (leto 1990, letnik 3, številka 9), ki jih izdaja Republiška geodetska uprava, v nakladi 100 izvodov. Publikacija prinaša vrsto aktualnih informacij iz področja geodezije. V tej številki je tudi krajši prispevek z naslovom "Aktivnost geografov", ki govori o odprtju novih prostorov in razstavi Zemljepisnega muzeja, ter o 15. zborovanju slovenskih geografov.

GEA

Ana Vovk

Izdajatelj in založnik revije GEA je Mladinska knjiga iz Ljubljane. Revija je poljudnoznanstvena in izhaja mesečno. Obsega 55 strani. Prva številka je izšla septembra 1990. Glavni in odgovorni urednik Srečko Zajc v uvodu pojasnjuje, da GEA ni popolnoma nova revija, temveč v bistvu nadaljevanje revije Pionir.

Septembrska številka prinaša preko dvajset naslovov, pod katerimi najdemo različna področja znanosti. Najmočnejše je zastopana zgodovina, ki se predstavlja s čistimi zgodovinskimi članki in s prispevki z zgodovinsko-geografsko vsebino. Sledijo prispevki z geografsko vsebino (potopisi) in nato spekter člankov s področja ekologije, psihologije, biologije, medicine in tehnike. Kontaktna

rubrika "Pisma GEI" sprejema pohvale in kritike, ki jih pošiljajo bralci, kar je dokaz tesne povezanosti uredništva z bralci.

Prispevki so rezultat raziskovalnega dela, bogati so s slikovnim gradivom v barvah. Kratke sveže informacije so namenjene tekočemu obveščanju bralcev. Stil pisanja je razumljiv, jezik tekoč, obseg člankov primeren naslovu, kar daje reviji značaj privlačnosti.

Namen revije je obogatiti bralce z novimi spoznanji, jim približati še nerešene probleme in spodbujati zanimanje za širše in ožje okolje. Menim, da je GEA dragocena pridobitev, ki nam na razumljiv način približa zapletene zakone narave in družbe.

M. MATAS, V. SIMONČIČ, S.ŠOBOT: ZAŠTITA OKOLINE DANAS ZA SUTRA Ana Vovk

Knjigo je leta 1989 izdala Školska knjiga Zagreb. Napisana je kot ekološki priročnik in je izšla v dva tisoč izvodih. V regionalnem smislu je posvečena republikli Hrvaški. Tematsko opozarja na možnost ekološke katastrofe ne le na Hrvaškem, temveč tudi širše v Evropi in svetu.

Knjiga je vsebinsko razdeljena na dva dela. V prvem so opredeljeni vzroki, ki ogrožajo okolje, v drugem pa so prikazane že ogrožene prvine človekovega okolja.

V prvem delu je glavni poudarek na prebivalstvu, urbanizaciji, kmetijstvu, industriji, energetiki in prometu, ki predstavljajo izvore onesnaževanja zraka in sploh vsega okolja. Podani so konkretni primeri za Hrvaško, Jugoslavijo in svet in opremljeni s tabelami, grafičnimi prikazi in z barvnimi fotografijami. Naraščajočo ogroženost okolja avtorji priročnika razlagajo s skokovitim naraščanjem prebivalstva, s širjenjem mest, s kemizacijo kmetijstva in s posegi v pokrajino v prid nekmetskim dejavnostim. Posebej so opredeljeni geografski elementi in njihova vloga pri vplivu na okolje. Problem zase so odlagališča najrazličnejših odpadkov.

V drugem delu knjige sledi analitični prikaz ogroženih elementov človekovega okolja: zraka, vode, prsti in rastja. Posledica onesnaženja okolja so prikazane s propadajočimi gozdovi, ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, skratka s porušenim ravnotežjem v biosferi.

Menim, da je priročnik dobro opremljen s statističnimi podatki in skicami, ki prikazujejo načine onesnaženja okolja. Glede na naslov priročnika menim, da je premalo nakazano bistveno: kako rešiti že ogroženo življenjsko okolje.

DRŽAVE SVETA

1991

To je priročnik, v katerem boste našli vse neodvisne države z naslednjimi podatki:

1. **SKICA CELINE Z VRISANO LEGO DRŽAVE**
2. **OSNOVNI PODATKI O DRŽAVI:** uradno ime, površina, število prebivalcev, gostota prebivalstva, prebivalci, verstva, uradni jeziki, glavno mesto, denarna enota, narodni dohodek.
3. **NARAVNE RAZMERE:** površje, podnebje, rastje.
4. **DRUŽBENE RAZMERE IN PREBIVALSTVO:** politične razmere, poselitev, mestno prebivalstvo, večja mesta, letna rast prebivalstva, rodnost, umrljivost, nepismenost.
5. **GOSPODARSTVO:** gospodarske razmere, kmetijstvo, rudarstvo, industrija, uvoz, izvoz.

Knjiga DRŽAVE SVETA 1991,

avtorjev Karla Natka, Draga Perka in Miloške Žalik Huzjan, bo izšla februarja 1991.

Založila jo bo Zveza geografskih društev Slovenije, Aškerčeva 12, Ljubljana, kjer jo lahko tudi naročite.